

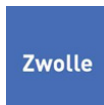

Onderzoeksrapport Werkwijze Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

Verslag ontwikkelonderzoek werkwijze en triage-instrument
relatie- en scheidingsteam Zwolle

Werkplaats Sociaal Domein
Regio Zwolle

Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

Verslag ontwikkelonderzoek werkwijze en triage-instrument relatie-en scheidingsteam Zwolle

In opdracht van Gemeente Zwolle, Geraldine IJzerman en Karin Wierenga
In samenwerking met de leden van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

Uitgevoerd door Els Bos-de Groot

Februari 2023

Viaa
Postbus 10030
8000 GA ZWOLLE
038 - 425 55 42

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-
GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie

Woord vooraf

“Van een tornado, ruzie, oorlog naar complete rust”. Deze typering van een ouder die bij het Zwolse Relatie- en Scheidingsteam ondersteuning zocht het afgelopen jaar laat in een notendop zien waar het om gaat.

Gezinnen die op een scheiding afkoersen, hebben veel baat bij ondersteuners die hen helpen om weer rust te krijgen. Zo ontstaat lucht en ruimte om langdurige conflicten te voorkomen of te doorbreken. Het is mooi om te zien dat de professionals hier handvatten voor hebben en dat het daadwerkelijk in veel gevallen lukt om met gezinnen stappen in de goede richting te zetten. Hoewel niet alles maakbaar is, blijkt er wel degelijk herstel en vernieuwing mogelijk.

Ik ben daarom heel blij met deze hoopvolle pilot van Gemeente Zwolle in samenwerking met Hogeschool Viaa. Eerder werkten we al samen aan het ontwikkelen van de basisattitude van professionals in de Sociaal Wijkteams. Docent-onderzoeker Els Bos-de Groot ondersteunde de ontwikkeling van de visie ‘Gezonde relaties, beter voor Zwolle’. Zij organiseerde de bijbehorende leergemeenschap van professionals die zich committeerden aan deze visie. Veel elementen uit deze visie hebben in de werkwijze van het nieuwe Relatie- en Scheidingsteam een plek gekregen. Het gaat hier met name om het oog hebben voor de positie van het kind en het belang van de-escalatie. Het onderzoek dat voor je ligt laat zien wat dit in de praktijk doet met gezinnen.

Michiel van Willigen
Wethouder Kansengelijkheid, waaronder Jeugd,
Sociale basis en Sociaal Wijkteams

Inhoud

SAMENVATTING		5
ABSTRACT		10
HOOFDSTUK 1	AANLEIDING EN OPDRACHT	15
HOOFDSTUK 2	PROBLEEMSTELLING, DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING	18
HOOFDSTUK 3	LITERATUURVERKENNING BIJ ONTWIKKELING TRIAGE-INSTRUMENT	20
HOOFDSTUK 4	OPERATIONALISERING EN AANPAK	37
HOOFDSTUK 5	ONDERZOEKSRESULTATEN	43
HOOFDSTUK 6	VOORSTEL GEBRUIK TRIAGE-INSTRUMENTEN	72
HOOFDSTUK 7	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	81
BRONNENLIJST		88
BIJLAGEN		93

Samenvatting

Dit document presenteert het onderzoek naar de werkwijze van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle (RSTZ) en de ontwikkeling van een triage-instrument, de Systemische Zwolse vragenlijst.

De gemeente Zwolle heeft vanaf 2015 middels verschillende projecten specifieke aandacht en ondersteuning geboden aan kinderen en ouders die in een ingewikkelde scheiding verkeren. De gemeente Zwolle heeft in september 2022 een volgende stap gezet met een pilot die voorziet in het aan de voorkant inregelen van een interprofessioneel relatie- en scheidingsteam, zodat professionals, op een gerichte manier, zowel preventief als curatief (met gebruikmaking van specialistische kennis) kunnen inzetten op het begeleiden van vragen en problemen rondom relaties en het tegengaan van escalerende strijd in relaties en scheidingen. Het RSTZ zet in op het integraal ondersteunen van inwoners die willen scheiden, waarbij ook de praktische begeleiding belangrijk is, zoals financiën en huisvesting.

In dit onderzoeksverslag wordt ingegaan op de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle, alsmede op de functie van het ontwikkelde triage-instrument. Met de benadering van het RSTZ wordt een paradigmashift gerealiseerd ten aanzien van escalerende strijdproblematiek, omdat de focus van de begeleiding zich verlegt van het probleem,- met oordelen over wat ouders niet zouden moeten doen, naar de oplossing; waarbij het gaat om de interactie, gezonde processen, het versterken van veerkracht, flexibiliteit en het opbouwen van vertrouwen in zichzelf en elkaar. Hierbij is aandacht voor de stress en pijn die ouders ervaren en die hen vaak het zicht belemmert op hoe het anders kan. Deze verandering in houding en aanpak lijkt gezien de onderbouwing in de literatuur onderdeel van een landelijke tendens, die in het RSTZ concreet wordt gemaakt. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat het RSTZ het lukt om conflicten minder hoog op te laten lopen. Dit geeft in het algemeen hoop dat een andere benadering langdurige conflicten en complexe scheidingen kan verminderen.

Onderzoeksvragen

Een hoofdvraag en vier deelvragen stonden centraal in het onderzoek.

Hoofdvraag en deelvragen:

- Wat is de meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle voor ouders, jeugdigen en professionals?
- Wat zijn de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle (RSTZ) voor jeugdigen, ouders en professionals?
- In hoeverre draagt de inzet van het RSTZ bij aan de-escalatie van het conflict bij ouders, zodat er minder belasting is bij kinderen?
- Welke Triage-instrument lijkt passend te zijn voor het op systemische wijze de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten?
- Wat is behulpzaam voor het goed functioneren van de sociaal werkers binnen het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle.

De uitkomsten zijn gebaseerd op kwantitatieve data, ontwikkelonderzoek, diepte-onderzoek en een focusgroep

Theoretische verkenning

De theoretische verkenning die is uitgevoerd heeft ook als basis gediend voor de ontwikkeling van een triage-instrument de Systemische Zwolse vragenlijst. De volgende samenvattende punten zijn uit de theoretische verkenning naar voren gekomen:

Voor de ontwikkeling van kinderen na scheiding is het belangrijk om zorg te dragen voor de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders, en de mate van ouderlijke conflicten. Vanuit recente literatuur gezien is het belangrijk om bij scheidingshulp een verschuiving te maken van een individuele beleving naar de relatiedynamiek. Het hanteren van een brede visie en een integraal biopsychosociaal model kan helpen om deze verschuiving te maken en daarbij ook oog te hebben voor andere factoren die van invloed zijn bij relatie- en

scheidingsproblemen. Deze andere manier van kijken kan helpen om ouders op verschillende gebieden te ondersteunen (opvoeding, relatie met netwerk, partnerrelatie etc.). De verbreding in de aanpak komt hiermee ten goede aan de ontwikkeling van de kinderen.

Om goede hulp in te kunnen zetten is het belangrijk om een verklarende analyse in te zetten ten aanzien van de problemen waar ouders en jeugdigen mee worstelen. Een systemische visie,- basisattitude en systemische aanpak zijn hierbij ondersteunend om op een andere manier naar relatie- en scheidingsproblematiek te kijken. In een systemische benadering is het belangrijk dat de professional een betekenisvolle relatie aangaat met alle betrokkenen, meerdere perspectieven kan innemen en oog heeft voor de samenhang in de problematiek. De professional is gericht op het welzijn van alle betrokkenen, in het bijzonder de kinderen, met het vestigen van welzijnstaal in plaats van strijdtal. Vanuit een systemische benadering is de professional gericht op het ontwikkelen van veerkracht en competenties om de transitie van de scheiding goed te kunnen doorlopen. Professionals zijn zowel naar ouders, partners en de jeugdige en de andere professionals gericht op samenwerking en doelgerichte plannen, met een relatiegerichte houding (basisattitude) als basis. Een niet-veroordelende basisattitude, maar oog voor de stresserende omstandigheden kan ouders helpen te de-escaleren. De-escalatie van strijd komt ten goede aan kinderen, omdat aanhoudende strijd hun ontwikkeling negatief kan beïnvloeden.

Begeleiden van het veranderingsproces vraagt om een goede werkrelatie en het inzetten van passende interventies. Hierbij kan de professional gebruik maken van ontwikkelde, beschreven interventies, gebaseerd op bijvoorbeeld de Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding en verschillende systemische interventies, waarvan de onderbouwing in dit verslag is aangegeven in de literatuur.

Transitie-vaardigheden zijn nodig om een overgang te kunnen maken naar een nieuwe levensfase. Het gaat hierbij om het ondersteunen van transitie -en reorganisatievaardigheden van ouders en ex-partners. Hierbij horen ook praktische vaardigheden, bijvoorbeeld het regelen van huisvesting, financiën en een ouderschapsplan.

In een interprofessioneel team worden de verschillende rollen en posities benut en elkaars expertise herkend en om van elkaar te leren en elkaar te versterken in het de-escaleren. Triage en casusconceptualisatie (probleemformulering en-analyse) op basis van gedegen onderzoek (verklarende analyse) zijn belangrijk voor zorgvuldige en afgestemde hulpverlening met aandacht voor de verschillende fasen van hulp, hetgeen met een triage-instrument bevorderd kan worden.

Conclusies

Hoofdvraag: Wat is de meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders, jeugdigen en professionals?

De meerwaarde voor ouders en jeugdigen

De meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders en jeugdigen is dat een andere aanpak wordt gehanteerd, waarbij brede integrale expertise aan de voorkant beschikbaar is. Hierdoor hoeven problemen als gevolg van stress bij scheiding minder hoog op te lopen en ouders, partners en jeugdigen ervaren door deze aanpak meer verbinding in hun relaties. Ouders ervaren het als belangrijk dat zij deze hulp tijdig en laagdrempelig kunnen vinden, waardoor ouders op tijd de stap zetten naar het zoeken van ondersteuning. Ouders vinden het prettig dat er stap voor stap aan de problemen wordt gewerkt en dat zij een beroep kunnen doen op een breed integraal werkend, interprofessioneel team. Een jeugdige benadrukt dat het erg helpend was om gehoord te worden door het RSTZ.

De meerwaarde voor professionals

Professionals ervaren een duidelijke meerwaarde in de brede, integrale en systeemgerichte aanpak, waarbij de focus niet ligt op strijd, maar op het leren omgaan met de stress die relatieproblemen en een scheiding met zich meebrengt. Deze andere, niet veroordelende aanpak wordt ervaren als hoopgevend tegenover jarenlange ervaren onmacht en handelingsverlegenheid als het gaat om scheidingsproblematiek. Professionals leren binnen het RSTZ en in het netwerk met gespecialiseerde scheidingshulp en jeugdbescherming van elkaar, waardoor problemen vroegtijdig op een preventieve manier opgepakt kunnen worden.

Vanuit het RSTZ wordt samenhangende hulp geboden: er is oog voor de onderlinge relatiedynamiek en communicatie, de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke stress en conflicten. Ouders worden gesteund in het minder reactief leren zijn en samen te kijken welke oplossing de meeste (gemoeds)rust kan opleveren.

Algemene conclusies over de meerwaarde van het Relatie- en Scheidingsteam:

Het realiseren van een Relatie- en Scheidingsteam met een brede, integrale, systemische aanpak, vanuit een interprofessioneel werkend team, betekent een innovatie op het gebied van relatie- en scheidingsproblematiek, omdat op deze wijze nieuwe expertise wordt ontwikkeld.

Met de benadering van het RSTZ wordt een paradigmashift gerealiseerd - een andere manier van denken over relatie- en scheidingsproblematiek. De focus van de begeleiding van relatie- en scheidingsproblematiek heeft zich verlegd van het probleem, met oordelen over wat ouders niet zouden moeten doen, naar de oplossing; waarbij het gaat om de interactie, gezonde processen, het versterken van veerkracht, flexibiliteit en het opbouwen van vertrouwen in zichzelf en elkaar.

Bij deze andere manier van denken over relatie- en scheidingsproblematiek is er primair aandacht voor de stress en pijn die ouders ervaren, die hen vaak het zicht belemmert op hoe het anders kan. Deze verandering in houding en aanpak lijkt gezien de onderbouwing in de literatuur onderdeel van een landelijke tendens, die in het RSTZ concreet wordt gemaakt. Uit de resultaten van dit onderzoek komt naar voren dat het RSTZ het lukt om conflicten minder hoog op te laten lopen. Dit geeft in het algemeen hoop dat een andere benadering langdurige conflicten en complexe scheidingen kan verminderen.

Een goede aansluiting bij de ouders en jeugdige is van belang, om samen aan de slag te kunnen gaan, waarbij er een diepere belangstelling is ten aanzien van de persoon en wat er in de dynamiek met anderen (partner, ex-partner, ouders, kinderen) speelt. Dit wordt aangejaagd door een brede, integrale en systemische aanpak van het RSTZ. In deze systemische aanpak wordt onder andere gebruik gemaakt van een systemogram en hypothesen, omdat men hiermee sneller tot de kern van het

probleem kan komen, zicht krijgt op de vraag achter de vraag en met een brede vooranalyse beter kan toewerken naar een goed plan aan de voorkant. Het tijdens de pilot ontwikkelde systemische triage-instrument, 'de Systemische Zwolse vragenlijst', wordt gezien als een hulpmiddel om hypothesen te vormen bij de situatieschets en hulpvraag, zodat thema's duidelijker worden en gericht ingestoken kan worden op bepaalde onderwerpen die te maken hebben met relatie- en scheidingsproblematiek en daarbij op zoek te gaan naar het vergroten van de veerkracht en vaardigheden die tijdens de transitie nodig zijn.

Het RSTZ maakt gebruik van de expertise en rollen van de ander om de posities te versterken die nodig zijn. Het interprofessioneel werken binnen het RSTZ heeft gaandeweg een ontwikkeling doorgemaakt van een interdisciplair werkend team met gemeenschappelijke doelstellingen, verantwoordelijkheden en taken, richting een transdisciplinair werkend team waarbij de disciplines zich gedeeltelijk op elkaars werkkerrein zijn gaan begeven. Het interprofessioneel samenwerken binnen het RSTZ levert op dat er door de verschillende kennis-ingangen overstijgend nog meer expertise wordt ontwikkeld, gepaard gaand met een eenheid van taal en aanpak die aansluit bij wat er in de praktijk nodig is. Hierdoor is innovatie op het gebied van relatie- en scheidingsproblematiek in gang gezet.

Deelvraag 1: Wat zijn de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders, jeugdigen en professionals?

De werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam zijn: Een nieuw hulpverleningskader, gericht op interacties en relaties, verbinden, leren omgaan met stress en transitie, inzicht geven in relatiedynamiek, begeleiding van relatie- en communicatieproblemen, voorkomen van escalerende langdurige (juridische) strijd in het belang van de kinderen. Een positieve benadering en het ontwikkelen van veerkracht en competenties staan hierbij centraal, waarbij procesmatige, systemische hulp wordt ingezet.

De brede, integrale en niet veroordelende aanpak zorgt dat escalatie van problematiek kan worden voorkomen. Hierbij wordt ook gekeken naar allerlei andere aspecten die problemen beïnvloeden, zoals de relatiedynamiek, de transitie die ouders doormaken, de dynamiek van het samengestelde

gezin, de sociaal-economische en juridische factoren, de input van het netwerk en het benutten van de ondersteuning door het netwerk.

De ideale positie van het RSTZ met de beschikbaarheid van brede integrale expertise aan het voorkant, zorgt dat tijdig passende hulp beschikbaar is en dat de nieuwe aanpak verspreid kan worden in de keten en in de samenwerking met anderen (gespecialiseerde scheidingshulp en jeugdbescherming) verder ontwikkeld kan worden.

De gedegen, onderbouwde en begeleide systemische aanpak in het team vormt een 'holding' voor de professionals, omdat het samen vormen van een goede analyse en aanpak een vernauwde blik voorkomt.

Deelvraag 2: In hoeverre draagt de inzet van het RSTZ bij aan de- escalatie van het conflict bij ouders, zodat er minder belasting is bij kinderen?

Uit de kwantitatieve meting met behulp van door het RSTZ bijgehouden scores op de Escalatieladder van Glasl komt naar voren dat in 93% van de volledig gescoorde situaties het gelukt is om in het groene of gele gebied van de escalatieladder van Glasl te blijven. Dat wil zeggen dat er in het groene gebied sprake is verharde discussies en in het gele gebied sprake is van verhoogde stress en paniek, maar er nog geen sprake is van de ernstige strijd uit het rode gebied. Voor 52% van de gescoorde situaties is er gede-escaleerd. Voor 7% vond er escalatie plaats, nog steeds in het gele gebied. Voor 41% is de situatie gelijk gebleven, waarvan 80 % zich in het groene gebied bevindt en 20% in het gele gebied. De hulp vanuit het RSTZ richt zich primair gericht op de hulp in het groene en gele gebied, dus niet op de hoogconflict, of complexe scheidingen. Het is dus gelukt om te voorkomen dat problemen verder escaleerden naar het rode gebied.

Op basis van de kwalitatieve onderzoeksresultaten zijn de volgende conclusies te trekken ten aanzien van de- escalatie:

- De jeugdige ervaart meer welbevinden, doordat zij een stem krijgt, zich gehoord en gezien voelt, waardoor de beklemming verdwijnt
- Ouders ervaren door de ondersteuning van het RSTZ rust meer rust in de thuissituatie
- De medewerker van het RSTZ draagt op verschillende manieren bij aan de rust en de-escaleren

- Er is aandacht voor de thema's achter de escalatie van conflicten en oplopende stress
- Ouders ervaren dat ze grip krijgen op de onderlinge communicatie en relatiedynamiek

Deelvraag 3: Welke Triage-instrument lijkt passend te zijn voor het op systemische wijze de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten?

De volgende 2 instrumenten kunnen worden ingezet om de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten en te monitoren:

1. Het gebruik van de escalatieladder van Glasl kan worden voortgezet als effect-meting op het gebied van de-escaleren, eventueel aangevuld met de invulling van Maes (2022).
2. Het gebruik van tijdens de pilot ontwikkelde Systemische Zwolse vragenlijst, gericht op veerkracht en competentie- ontwikkeling op 5 thema's, verdeeld in 30 subonderwerpen. Deze vragenlijst is behulpzaam bij hypothesen stellen en focusbepaling, als triage-instrument om te verwijzen op basis van de verschillende specialistische kennisniveau's van de 5 thema's bij relatie en scheiding, als procesbegeleidend instrument om doelen te stellen voor het versterken van de vaardigheden, als een scan om psycho-educatie te geven, als een checklist om te inventariseren welke ontwikkeling op gang komt op welk gebied en welke wisselwerking zichtbaar is tussen de thema's in de problemen die worden ervaren en oplossingsrichtingen die worden gevonden.

Deelvraag 4: Wat is behulpzaam zijn in het goed functioneren van de sociaal werkers van het Relatie- en Scheidingsteam

Er is bij de professionals behoefte aan blijvende systemische scholing vanwege de intensiteit van de nieuwe manier van werken, evenals casusbespreking in interprofessioneel teamverband en uitwisseling van expertise op gebied van de-escaleren. Het samen met de tweede schil (advocaten en mediators, jeugdbescherming, gespecialiseerde relatie- en scheidingshulp) casuïstiek uitwerken is leerzaam voor professionals en behulpzaam voor de antwoorden naar de ouders, (ex) partners en jeugdigen en de samenwerking in de keten.

Het is belangrijk om vanuit de nieuwe manier van werken ook de begeleiding van de kinderen goed mee te blijven nemen, welke versterkt kan worden door de ontwikkeling van een triage-instrument voor kinderen.

Discussiepunten

De ervaringen van ouders, jeugdige en professionals met het RSTZ zijn positief, waarbij er sprake is van een 'mindshift', een andere manier van denken over en werken met relatie- en scheidingsproblematiek. Onderzocht zal moeten worden hoe de meerwaarde van de andere benadering vanuit het RSTZ een plek kan krijgen in keten.

Om de kwaliteit van werken te handhaven en verder uit te breiden is blijvende, gestructureerde uitwisseling nodig op casus- en kennisniveau, alsmede een gezamenlijke strategiebepaling vanuit het RSTZ met de tweede schil en in de keten met de specialistische scheidingshulp, jeugdbescherming en rechtbank.

De positie en ervaringen van kinderen verdienen nog meer aandacht, mogelijk met behulp van een te ontwikkelen triage-instrument voor kinderen.

Voor het evalueren van de nieuwe aanpak binnen de complexere problematiek, evenals het gebruik van het triage-instrument is nader onderzoek nodig.

Aanbevelingen

1. Voortzetting van de pilot RSTZ, die met de brede, integrale en systemische aanpak als een meerwaarde wordt ervaren door ouders en professionals, in de vorm van een inbedding als reguliere werkwijze en verbreden naar andere stadsdelen
2. Blijvende toerusting van de professionals, door ruimte te geven voor ontwikkeling in systemische vaardigheden onder begeleiding van een systeemtherapeut met een vaste structuur en indeling van het bespreken van de casuïstiek, waaronder het gebruik van een of meerdere triage-instrumenten (Systemische Zwolse vragenlijst).
3. Monitoring kan blijven plaatsvinden door de triage-instrumenten van Glasl-Maes en de Systemische Zwolse Vragenlijst (scan)-, waarbij ouders, professionals en beleidsmakers vooruitgang en mogelijkheden tot ontwikkeling samen bespreekbaar blijven houden

4. Uitbreiding van de Systemische Zwolse vragenlijst met een Triage-instrument voor kinderen waarin de Zwolse visie een plek krijgt en als hulpmiddel kan worden gebruikt voor preventie van escalatie en contactverlies. Beide instrumenten blijven evalueren en bijstellen
5. Aandacht voor verspreiding van de werkzame factoren in de samenwerking van het interprofessionele netwerk voor relatie- en scheidingsproblematiek (waaronder de leergemeenschap).
6. Onderzoek naar de nieuwe aanpak van het RSTZ bij complexere problematiek (hoogconflictscheidingen)

Abstract

This paper presents the research on the methodology of the Zwolle Relationship and Separation team (RSTZ) and the development of a triage tool, the Systemic Zwolle Questionnaire.

Since 2015, the Zwolle municipality has provided specific attention and support to children and parents going through a complicated divorce through various projects. In September 2022, the municipality of Zwolle took the next step with a pilot that provides for the front-end setting up of an interprofessional relationship and divorce team, so that professionals can, in a targeted way, both preventively and curatively (using specialized knowledge) deploy in guiding questions and problems surrounding relationships and counteracting escalating struggles in relationships and divorces. The RSTZ is committed to providing integrated support to residents who want to get divorced, where practical guidance is also important, such as finances and housing.

This research report examines the active factors of the Zwolle Relationship and Separation Team, as well as the function of the triage tool developed.

With the approach of the RSTZ, a paradigm shift is realized regarding escalating conflict problems, because the focus of counseling shifts from the problem, -with judgments about what parents should not do, to the solution; involving interaction, healthy processes, strengthening resilience, flexibility and building trust in themselves and each other. This includes attention to the stress and pain parents experience, which often blocks their view of how things can be done differently. This change in attitude and approach, given the underpinnings in the literature, appears to be part of a national trend, made concrete in the RSTZ. The results of this study show that the RSTZ is succeeding in reducing the level of conflict. Overall, this gives hope that a different approach can reduce long-term conflicts and complex separations.

Research questions

A main question and four sub-questions were central to the research:

Main question and sub-questions:

What is the added value of using the Zwolle Relationship and Divorce Team for parents, youth and professionals?

What are the effective factors of the Relation and Divorce Team Zwolle (RSTZ) for youth, parents and professionals?

To what extent does the use of the RSTZ contribute to the de-escalation of conflict among parents, so that there is less strain on children?

What Triage tool seems to be appropriate for systemically identifying the need for help and initiating the counseling process?

What is helpful for the good functioning of the social workers within the Zwolle Relationship and Divorce Team?

Theoretical exploration

The theoretical exploration conducted also served as the basis for the development of a triage instrument the Systemic Zwolle questionnaire. The following summary points emerged from the theoretical exploration:

For the development of children after separation, it is important to take care of the quality of parenting, the child's relationship quality with both parents, and the degree of parental conflict. From recent literature, it is important to shift from individual perception to relationship dynamics in divorce assistance. Adopting a broad view and an integrative biopsychosocial model can help make this shift while also considering other factors that influence relationship and divorce problems. This different way of looking at things can help to support parents in different areas (parenting, relationship with network, partner relationship etc). The broadening in approach thus benefits the development of the children.

To deploy good help, it is important to deploy an explanatory analysis regarding the problems parents and adolescents are struggling with. A systemic vision, basic attitude and

systemic approach are supportive to look at relationship and separation problems in a different way. In a systemic approach, it is important that the professional enters into a meaningful relationship with all those involved, is able to adopt multiple perspectives and has an eye for the coherence of the problems. The professional is focused on the well-being of all involved, especially the children, establishing well-being language rather than battle language. From a systemic approach, the professional is focused on developing resilience and competencies to navigate the transition of divorce well. Professionals are both toward parents, partners and the youth and other professionals focused on collaboration and goal-oriented plans, with a relationship-oriented attitude (basic attitude) as the foundation. A non-judgmental basic attitude, but mindful of the stressful circumstances can help parents de-escalate. De-escalation of strife benefits children, as continued strife can negatively affect their development.

Guiding the change process requires a good working relationship and the use of appropriate interventions. Here the professional can use developed, described interventions, based for example on the Guidelines on Separation and various systemic interventions, the underpinnings of which are indicated in this report in the literature.

Transition -skills are needed to transition to a new phase of life. This involves supporting transition -and reorganization skills of parents and ex-partners. This includes practical skills, such as arranging housing, finances and a parenting plan.

In an interprofessional team, the different roles and positions are utilized and each other's expertise recognized and to learn from each other and strengthen each other in de-escalating. Triage and case conceptualization (problem formulation and analysis) based on sound research (explanatory analysis) are important for careful and aligned care with attention to the different phases of help, which can be promoted with a triage tool.

Research results

Conclusions

Main question: What is the added value of the Relation and Divorce Team for parents, youngsters and professionals?

The added value for parents and young people

The added value of using the Relationship and Divorce Team for parents and young people is that a different approach is used, where broad integral expertise is available at the front. As a result, problems resulting from stress during separation do not have to run as high and parents, partners and young people experience more connection in their relationships because of this approach. Parents feel it is important that they can find this help in a timely and accessible manner, so parents take the step to seek support in time. Parents like the fact that the problems are worked on step by step and that they can call on a broad integrated, interprofessional team. One youth emphasizes that it was very helpful to be heard by the RSTZ.

The added value for professionals

Professionals experience a clear added value in the broad, integrated and systemic approach, where the focus is not on struggle, but on learning to cope with the stress that relationship problems and divorce bring. This different, non-judgmental approach is experienced as hopeful in the face of years of perceived powerlessness and inability to act when it comes to divorce problems. Professionals within the RSTZ and in the network with specialized divorce assistance and youth protection learn from each other, allowing problems to be picked up early in a preventive manner.

Coherent help is offered from the RSTZ: attention is paid to the mutual relationship dynamics and communication, the quality of parenting, the relationship quality of the child with both parents and the degree of parental stress and conflicts. Parents are supported in learning to be less reactive and to see together which solution can bring the most (peace of mind).

General conclusions about the added value of the Relationship and Divorce Team:

Realizing a Relationship and Divorce Team with a broad, integral, systemic approach, from an interprofessional working team, means an innovation in the field of relationship and divorce problems, because in this way new expertise is developed.

The RSTZ's approach achieves a paradigm shift - a different way of thinking about relationship and divorce problems. The focus of counseling for relationship and divorce problems has shifted from the problem, with judgments about what parents should not do, to the solution; which involves interaction, healthy

processes, strengthening resilience, flexibility and building trust in themselves and each other.

In this different way of thinking about relationship and divorce problems, the primary focus is on the stress and pain experienced by parents, which often prevents them from seeing how things can be done differently. This change in attitude and approach, given the substantiation in the literature, seems to be part of a national trend, which is being made concrete in the RSTZ. The results of this study suggest that the RSTZ is succeeding in reducing the level of conflict. Overall, this gives hope that a different approach can reduce long-term conflicts and complex separations.

A good connection with the parents and youth is important, in order to work together, where there is a deeper interest regarding the person and what is going on in the dynamics with others (partner, ex-partner, parents, children). This is driven by broad, integrative and systemic approach of the RSTZ. In this systemic approach, a systemogram and hypotheses are used, among other things, because they allow one to get to the core of the problem more quickly, gain insight into the question behind the question and, with a broad preliminary analysis, work better towards a good plan at the front. The systemic triage instrument developed during the pilot, 'the Systemic Zwolle Questionnaire', is seen as a tool to form hypotheses on the situation sketch and request for help, so that themes become clearer and can be focused on certain issues related to relationship and divorce problems, looking to increase resilience and skills needed during the transition.

The RSTZ leverages the expertise and roles of the other to strengthen the positions needed. The interprofessional working within the RSTZ has gradually evolved from an interdisciplinary working team with common goals, responsibilities and tasks, towards a transdisciplinary working team in which the disciplines have begun to partially encroach on each other's areas of work. The interprofessional cooperation within the RSTZ results in the development of even more expertise through the different knowledge inputs, accompanied by a unity of language and approach that matches what is needed in practice. As a result, innovation in the field of relationship and divorce problems has been initiated.

Sub-question 1: What are the effective factors of the Relationship and Divorce Team for parents, youth and professionals?

The effective factors of the Relationship and Divorce Team are: A new counseling framework, focusing on interactions and relationships, connecting, learning to cope with stress and transition, providing insight into relationship dynamics, counseling for relationship and communication problems, preventing escalating prolonged (legal) struggles in the interest of the children. A positive approach and the development of resilience and competencies are central to this, using process-based, systemic help.

The broad, integral and non-judgmental approach ensures that escalation of problems can be prevented. It also looks at a variety of other aspects that influence problems, such as relationship dynamics, the transition that parents go through, the dynamics of the composite view, socioeconomic and legal factors, the input of the network and the utilization of network support.

The ideal position of the RSTZ with the availability of broad integral expertise at the front end, ensures that appropriate help is available in a timely manner and that the new approach can be disseminated in the chain and further developed in cooperation with others (specialized divorce assistance and youth protection).

The thorough, substantiated and guided systemic approach in the team forms a "holding" for the professionals, because forming a good analysis and approach together prevents a narrow view.

Sub-question 2: To what extent does the use of the RSTZ contribute to the de-escalation of conflict among parents, thus reducing stress on children?

The quantitative measurement using scores on Glasl's Escalation Ladder maintained by the RSTZ shows that in 93% of the fully scored situations it succeeded in staying in the green or yellow area of Glasl's escalation ladder. That is, in the green area there are hardened discussions and in the yellow area there is increased stress and panic, but there is not yet the serious struggle from the red area. For 52 % of the situations

scored, de-escalation occurred. For 7 %, escalation occurred, still in the yellow area. For 41 % the situation remained the same, with 80 % of them in the green area and 20 % in the yellow area. The help from the RSTZ focuses primarily on the help in the green and yellow area, so not on the high conflict, or complex separations. Thus, it succeeded in preventing problems from escalating further into the red area.

Based on the qualitative research findings, the following conclusions can be drawn regarding de-escalation:

- The youth experiences more well-being, because she is given a voice, feels heard and seen, thus the oppression disappears
- Parents experience more peace of mind in the home situation due to the support of the RSTZ
- The RSTZ staff member contributes to calmness and de-escalation in various ways
- Attention is paid to the themes behind the escalation of conflicts and mounting stress
- Parents experience that they get a grip on mutual communication and relationship dynamics

Subquestion 3: Which Triage instrument seems to be appropriate for systemically identifying the request for help and initiating the counseling process?

The following 2 instruments can be used to identify the need for help and to initiate and monitor the counseling process:

1. The use of Glasl's escalation ladder can be continued as an effect measurement in the field of de-escalation, possibly supplemented by the interpretation of Maes (2022).
2. The use of Systemic Zwolle questionnaire developed during the pilot, focused on resilience and competence development on 5 themes, divided into 30 sub-topics. This questionnaire is helpful in hypothesis setting and focus determination, as a triage instrument to refer on the basis of the different specialist knowledge levels of the 5 themes in relationship and separation, as a process guiding instrument to set goals for strengthening the skills, as a scan to provide psycho-education, as a checklist to take stock of what development is taking place in which area and what interaction is visible between the themes in the problems that are experienced and solution directions that are found.

Sub question 4: What is helpful in the good functioning of the social workers of the Relationship and Divorce Team

There is a need for ongoing systemic training among the professionals because of the intensity of the new way of working, as well as case discussion in interprofessional team context and exchange of expertise in the field of de-escalation. Working out cases together with the second layer (lawyers and mediators, youth protection, specialized relationship and divorce help) is instructive for professionals and helpful for the answers to the parents, (ex) partners and youngsters and the cooperation in the chain.

From the new way of working, it is important to continue to include the guidance of children, which can be strengthened by the development of a triage instrument for children.

Discussion points

The experiences of parents, adolescents and professionals with the RSTZ are positive, involving a mind shift, a different way of thinking about and working with relationship and divorce problems. It will have to be investigated how the added value of the different approach from the RSTZ can be given a place in the chain.

In order to maintain and further expand the quality of work, a permanent, structured exchange at case and knowledge level is necessary, as well as a joint strategy determination from the RSTZ with the second layer and in the chain with the specialist divorce help, youth protection and court.

The position and experiences of children deserve further attention, possibly with the help of a triage tool for children to be developed.

Further research is needed to evaluate the new approach within the more complex issues, as well as the use of the triage tool.

Recommendations

1 Continuation of the RSTZ pilot, which with its broad, integral and systemic approach is perceived as an added value by parents and professionals, in the form of embedding it as a regular working method and broadening it to other city districts

2 Continuing to equip the professionals, by giving room for development in systemic skills under the guidance of a systemic therapist with a fixed structure and format of discussing the casuistry, including the use of one or more triage instruments (Systemic Zwolse Questionnaire).

3 Monitoring can continue to take place through the triage instruments of Glasl-Maes and the Systemic Zwolse Questionnaire (scan)-with parents, professionals and policy makers continuing to discuss progress and opportunities for development together

4 Expansion of the Systemic Zwolse Questionnaire with a Triage instrument for children that incorporates the Zwolse vision and can be used as a tool for prevention of escalation and loss of contact. Continue to evaluate and adjust both instruments

5 Attention to dissemination of effective factors in the cooperation of the interprofessional network for relationship and divorce problems (including the learning community).

6 Research the RSTZ's new approach to complex issues (high-conflict divorces).

Hoofdstuk 1

Inleiding

Het vraagstuk rondom (complexe) scheidingen is zeer actueel. De belasting bij kinderen en ouders is groot en voor veel professionals is het moeilijk te begeleiden problematiek.

Gemiddeld heeft een op de 6 kinderen te maken met een scheiding. In 2016 waren dat bijna 50.000 ouders met 86.000 minderjarige kinderen die betrokken waren. Na een ouderlijke scheiding hebben jeugdigen gemiddeld meer emotionele en gedragsproblemen, een lager welbevinden, een slechter zelfbeeld, meer problemen met relaties en slechtere schoolprestaties. De langdurige conflicten, meer dan de scheiding zelf, hebben negatieve gevolgen. Bij de groep jeugdigen (ongeveer vijftien procent) die op de lange termijn problemen blijft houden als gevolg van de scheiding houdt dit in belangrijke mate verband met langdurige ouderlijke conflicten (Van der Valk et al., 2020). De problematiek bij langdurige scheidingen kan tot een verzwaring leiden van het werk van de professionals (Batterink & Van Plaggenhoef, 2022).

Een scheiding met langdurige conflicten wordt in het algemeen een 'hoog-conflictscheiding' of 'complexe scheiding' genoemd. In de vernieuwde Richtlijn Complexe Scheiding (Van der Valk et al., 2020) wordt een complexe scheiding als volgt gedefinieerd:

een scheiding waarbij ouders door aanhoudende ernstige conflicten het belang en welzijn van de jeugdigen uit het oog verliezen, evenals het wederzijds belang. Met ernstige conflicten worden aanhoudende heftige ruzies tussen ouders bedoeld, die regelmatig gepaard gaan met juridische procedures, maar ook verkapte ruzies, wederzijds dwarsbomen en denigreren, of zelfs eenzijdig zeer conflictrijk gedrag, zoals tegenwerking door één ouder. Ook wanneer er tussen ouders een voortdurend gebrek aan overleg en samenwerking is, kan dit erg belastend zijn voor kinderen en wordt dit als complexe scheiding beschouwd.

Ten aanzien van het voorkomen van langdurige escalaties van conflicten in relaties en (complexe) scheiding, kan een preventieve aanpak ouders en kinderen helpen de juiste vaardigheden in te zetten. De rijksoverheid geeft aan dat door steeds meer gemeenten wordt ingezet op 'voorkomen is beter dan genezen', -gericht op het verminderen dan wel voorkomen van scheidingsproblematiek. Door het tijdig herkennen van signalen en het kunnen bepalen van de urgentie middels triage en verklarende analyse, kunnen risicofactoren in beeld komen, een inschatting worden gemaakt van het conflict en kan stapeling van zorg worden voorkomen. Vanwege het complexe karakter van de scheidingsproblematiek wordt door de Rijksoverheid aanbevolen om een multidisciplinaire aanpak te hanteren, waarbij de juridische partijen betrokken zijn en netwerkvorming tussen de verschillende betrokken partijen op gang komt. Voor een goed verloop van de scheiding wordt de aandacht gericht op het betrekken van het eigen netwerk, zodat gezinsleden er niet alleen voor staan bij de verwerking van de scheiding en omgaan met de veranderingen. Belangrijk wordt gevonden om samen te blijven leren en 'good practices' te ontwikkelen en leerervaringen. Vanwege de complexiteit wordt geconstateerd dat het niet altijd lukt om goed uit elkaar te gaan. Er kan sprake zijn van situaties met veel conflicten en mogelijke ook contactverlies tussen ouder en kind (Rijksoverheid, 2021, Nederlands Jeugdinstituut, 2022). De gemeente Zwolle heeft vanaf 2015 middels verschillende projecten specifieke aandacht en ondersteuning geboden aan kinderen en ouders die in een ingewikkelde scheiding verkeren, waarbij bovengenoemde aspecten van de Rijksoverheid een plek kregen.

De gemeente Zwolle heeft als volgende stap ingezet op een pilot met het aan de voorkant inregelen van een interprofessioneel relatie- en scheidingsteam, zodat professionals, gericht zowel preventief als curatief (met gebruikmaking van specialistische kennis) in kunnen zetten op het begeleiden van vragen en problemen in relaties en het tegengaan van escalerende strijd in relaties en scheidingen, met integrale ondersteuning.

De pilot 'Relatie- en Scheidingsteam Zwolle' komt voort uit een opdracht om een aanpak te ontwikkelen vanuit de leefwereld van inwoners (Design Thinking) met ontwerpteams die verschillende onderdelen hebben getest bij de inwoners, zoals de naam, waarop gaan inwoners hulp vragen, wat is een betrouwbare plek om hulp te vragen op het gebied van relatie- en scheiding.

De pilot met de ontwikkeling van een triage-instrument, is in september 2021 gestart in 2 stadsdelen. Het gaat hierbij om een basisteam met een schil erom heen die een systemische, integrale aanpak hanteert. Tijdens de pilot is een triage-instrument ontwikkeld, 'de Systemische Zwolse vragenlijst', die aansluit bij de systemische aanpak van het Relatie- en Scheidingsteam.

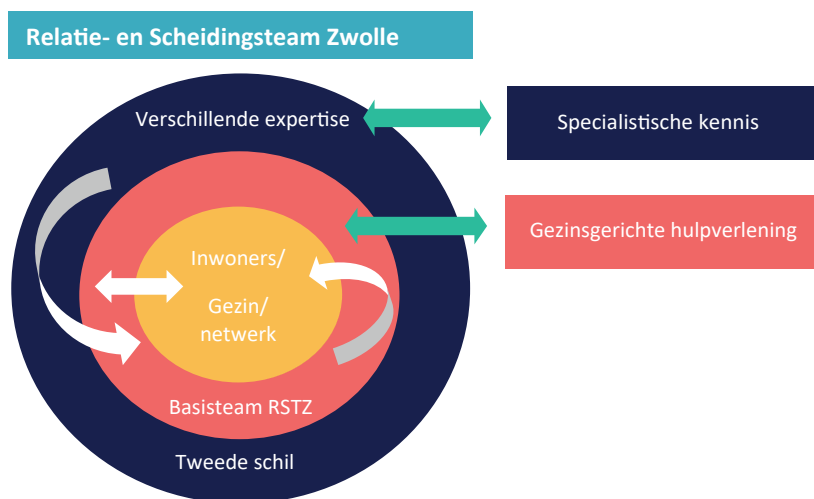
Het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle vormt een duidelijk herkenbaar punt waar inwoners terecht kunnen met vragen over relaties, scheiden en ouderschap.

De gemeente Zwolle wil hiermee de situatie voor kinderen en jongeren verbeteren en tegelijk een onnodig zwaar of lang beroep op jeugdhulp voorkomen. Het Relatie- en Scheidingsteam is onderdeel van een bredere Zwolse werkwijze om complexe scheidingen te voorkomen. De ondersteuning op het gebied van relaties, scheiden en ouderschap wordt hiervoor met het Relatie- en

Scheidingsteam anders georganiseerd en aan elkaar verbonden.

Een systemische, integrale aanpak en preventie zijn belangrijk om problemen bij opgroeien en opvoeden van kinderen bij scheiding van ouders te voorkomen. De bedoeling is dat het voor ouders, kinderen, hun sociale netwerk en professionals duidelijk is waar ze terecht kunnen voor een systemische en integrale ondersteuning en advies over relaties en scheidingssituaties. Dat kan zowel voor, tijdens als na een scheiding, maar ook als een scheiding (nog) niet speelt. Zowel fysiek als digitaal. De deskundigheid van meerdere disciplines (Sociaal wijkteam, mediators, advocaten, sociaal raadslieden, inkomensondersteuning en juridisch loket) wordt gebundeld en kan op deze manier integrale ondersteuning bieden op diverse levensgebieden. Het Relatie- en Scheidingsteam bundelt kennis en ervaring en werkt systemisch en vraaggericht en ontwikkelt zich door in een transprofessionele aanpak. Het team biedt digitaal informatie overzichtelijk aan en biedt inwoners de mogelijkheid om in gesprek te gaan met deskundigen bij relatie- en scheidingsproblematiek.

In dit onderzoeksverslag zal ingegaan worden op de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle, alsmede het ontwikkelde triage-instrument, met als doel de professionals focus te bieden in de brede aanpak.

Figuur 1.1: Overzicht samenstelling en aanmeldingsroute Relatie- en Scheidingsteam Zwolle. De opzet (design) van het RSTZ is tot stand gekomen na vooronderzoek samen met inwoners.

Het team

Het Relatie- en Scheidingsteam is een interprofessioneel team dat met de kracht van meerdere professies op het gebied van scheiding de hulp- en dienstverlening neerzet. Het basisteam bestaat uit gezinsgerichte hulpverleners met diverse achtergronden, zoals maatschappelijk werkers (volwassenen) en jeugd- en gezinswerkers. Het team is gespecialiseerd in hulp bij relatieproblemen en ondersteuningsvragen over en van kinderen en jongeren. Om het basisteam heen en in nauwe verbinding en afstemming werkt een 'tweede schil' van medewerkers met specialistische kennis o.a. op het gebied van financiën, juridische zaken en psychologische kennis (mediators, familierechtadvocaten, juridisch loket, sociaal raadslieden, inkomensondersteuning en gedragswetenschappers).

Hoofdstuk 2

Probleemstelling, doelstelling en vraagstelling

Probleemstelling

De gemeente Zwolle werkt sinds geruime tijd aan het terugdringen van escalerende problematiek die belastend is voor kinderen, ouders en professionals. De pilot van het Relatie- en Scheidingsteam vormt een preventieve, integrale en systemische aanpak voor vragen omtrent relaties en scheidingen. De projectleiders van de pilot willen zicht krijgen op de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam en de meerwaarde ervan voor kinderen, ouders en professionals en de onderlinge samenwerking (netwerkvorming). Daarnaast hebben zij behoefte aan een triage-instrument voor een passende, systemische casusconceptualisatie en verklarende analyse ten aanzien van de problematiek die zich aandient en richtinggevend is aan de ondersteuning aan ouders, kinderen en professionals.

Doelstelling

De projectleiders willen weten wat het effect is van de systemische en integrale manier van werken binnen het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle op ouders, jeugdigen en professionals en daarbij een passend triage-instrument in samenhang ontwikkelen.

Hoofdvraag:

Wat is de meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle voor ouders, jeugdigen en professionals?

Deelvragen:

Wat zijn de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle (RSTZ) voor jeugdigen, ouders en professionals?

In hoeverre draagt de inzet van het RSTZ bij aan de- escalatie van het conflict bij ouders, zodat er minder belasting is bij kinderen?

Welke Triage-instrument lijkt passend te zijn voor het op systemische wijze de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten?

Wat is behulpzaam voor het goed functioneren van de sociaal werkers binnen het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle?

Hoofdstuk 3

Literatuurverkenning ten behoeven van werkwijze
Relatie- en scheidingsteam Zwolle

Inleiding

Voor een positieve ontwikkeling van kinderen na scheiding zijn de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke conflicten cruciaal (Van der Valk et al., 2020). In deze theoretische verkenning wordt op deze aspecten wordt ingegaan, met als belangrijke focus het de-escaleren bij langdurige conflicten in relaties en scheiding. Daarnaast zijn deze aspecten belangrijk voor screenings- en signaleringsinstrumenten als een triage-instrument. Deze theoretische verkenning dient tevens als een onderbouwing bij de ontwikkelde Systemische Zwolse vragenlijst.

De theoretische verkenning bouwt door op reeds bestaand onderzoek en beschikbare kennis en documenten, in het bijzonder wordt doorgebouwd op het visiedocument 'Gezonde relaties, beter voor Zwolle' (Bos-de Groot, 2019) en de rapporten 'Scheiden van de waarheid' van het programma Scheiden zonder Schade (2022 a en b).

In het rapport Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) wordt de nadruk gelegd op de interactie, gezonde processen, versterken van veerkracht en het vertrouwen van mensen in zichzelf en in elkaar, die als een paradigmashift wordt gezien ten aanzien meer individuerichte benaderingsvormen van scheidingshulpverlening:

Een paradigmashift kan echt een verschil maken, waarbij de focus van het probleem naar de oplossing gaat. Het bekijken van een complexe scheiding vanuit de interactie lijkt beter aan te sluiten, dan grip proberen te krijgen op de feiten. Het focussen op gezonde processen, op het versterken van veerkracht, flexibiliteit en het vertrouwen van mensen in zichzelf en in elkaar, geeft de meeste kans van slagen op duurzaam samenwerken. (Scheiden zonder schade, 2022a pg3)

In de volgende paragrafen wordt deze paradigmashift van het verleggen van de focus naar oplossingen en interactie uitgewerkt.

In Paragraaf 3.1. wordt een brede visie en integraal model voorgesteld om te werken met relatie- en scheidingsproblematiek. In paragraaf 3.2. wordt nader ingegaan op een verbredende systemische basisvisie als startpunt voor gefaseerde hulp bij relatie- en

scheidingsproblematiek. In paragraaf 3.3 wordt nader ingegaan op het begeleiden van verandering. Vervolgens wordt in paragraaf 3.4 ingegaan op aspecten van transitie en vaardigheden voor het maken van een transitieproces. In paragraaf 3.5 wordt kort stilgestaan bij de interprofessionele samenwerking die wenselijk is bij scheidingsproblematiek. In paragraaf 3.6 wordt specifiek ingegaan op het belang van een triage-instrument en verklarende analyse, die bij verschillende fasen in het hulpverleningsproces een rol spelen. In paragraaf 3.7 wordt een samenvatting gegeven van de conclusies uit de theorie, die een paradigmashift inzichtelijk maken.

3.1 Brede visie, integraal model en integratieve benadering met focus op de relatiedynamiek

In de landelijke pilot van Scheiden zonder schade (2022a) wordt voorgesteld, te focussen op de dynamiek binnen het conflict. De aandacht wordt verlegd van het door ouders gepresenteerde verhaal, naar de interactiepatronen tussen ouders, de ouders en de kinderen en tussen de ouders en de betrokken professionals. Hierbij vindt dus een verbreding plaats van de individuele beleving naar wat er zich voordoet tussen ouders (en kinderen). Er wordt ook bekeken hoe de situatie tot stand is gekomen op welke wijze de ouders het probleem in stand houden en waar de mogelijkheden tot herstel liggen.

Voor de onderbouwing van het triage-instrument is onder andere gebruik gemaakt van de brede visie die is beschreven in 'Integrated Family Assessment and Intervention Model (IFAIM)' door Teixeira de Melo en Alarcao (2015). Er wordt in deze visie niet alleen stilgestaan bij wat er zich afspeelt tussen de ouders en eventueel bij het kind, maar ook welke invloeden in hun omgeving zich nog meer afspelen en hoe deze de problemen in stand helpen houden of juist helpen verminderen. In deze integratieve conceptualisatie van de problemen die spelen bij de triage rond langdurige conflicten wordt de interne - en relatiedynamiek van de ouders en kinderen ook binnen een breder ecologisch (biopsychosociaal) en multisysteemisch kader geplaatst. Sociale, culturele en omgevingsfactoren hebben een centrale rol bij het ontstaan en voortduren van de problemen, bijvoorbeeld doordat zij interne cognities aanjagen die destructief zijn of anderzijds een constructief weerwoord geven.

Vanuit een integratieve benadering gezien, leveren de verschillende beschikbare theoretische modellen en interventies (zoals ONS, Ouderschap Blijft, SCHIP, KUK, Mediation, PSO, KIES) zinvolle benaderingen op, die vanuit verschillende aandachtsgebieden betekenis toekennen aan de ervaringen van ouders en kinderen. In de praktijk kunnen hulpverleners, mediators, advocaten, therapeuten bijdragen vanuit verschillende methoden en theoretische modellen en deze samen combineren, met als enige 'voorwaarde' dat deze bijdragen zich kunnen verhouden tot de (te formuleren en te verwerklijken) constructieve hoop, verwachtingen en competenties van partners, ouders, kinderen/jeugdigen en het netwerk. Door verschillende modellen en interventies, samen te voegen in de praktijk, ontstaat een nieuw integratief proces dat erop gericht is om samen met partners, ouders en kinderen nieuwe wegen te zoeken die hen verder helpen in hun ontwikkeling. In een interprofessioneel team betekent dit dat verschillende bijdragen in modellen en interventies

elkaar kunnen aanvullen: interventies voor partners, ouders en kinderen, netwerk, sociale, juridische, financieel-economische en culturele aspecten kunnen hierbij geïntegreerd worden. In deze theoretische verkenning wordt met name doorgebouwd op een systemisch denkkader en interventies.

Samenvattend wordt vanuit een brede visie niet alleen gekeken naar de individuele beleving van ouders en jeugdigen, maar vooral ook naar de relatiedynamiek die zich tussen de ouders (in scheiding) en met hun kinderen en alle betrokkenen uit het netwerk voordoet. Hierbij kan gebruik gemaakt worden

van een systemisch denkkader met een biopsychosociaal model die helpt om zowel in te zoomen op bijvoorbeeld individuele problematiek of sociaal maatschappelijke omstandigheden als uit te zoomen op de wisselwerking tussen de individuele problematiek en de sociaal maatschappelijke omstandigheden en alle andere niveau's binnen het biopsychosociaal model.

3.2. Systemische visie en basisattitude gericht op de-escaleren en veerkracht (Zwols model)

In de Zwolse visie 'Gezonde relatie, beter voor Zwolle' (Bos-de Groot, 2019) vormt de systemische blik een leidend principe vormt voor de Zwolse professionals die met gezinnen werken in langdurige conflicten rond scheiding of relaties. Deze systemische uitgangspunten helpen bij het de-escaleren en ondersteunen bij de transitie die moet worden doorgemaakt en kunnen worden ingezet bij individuele begeleiding of ouder-(en kind) begeleiding. De volgende systemische uitgangspunten zijn vooral van belang:

- uitgaan van de mogelijkheid van meerdere perspectieven op de werkelijkheid (sociaal geconstrueerde aard van de realiteit), hetgeen bijvoorbeeld tot uitdrukking komt in het stellen van meerdere hypothesen naar aanleiding van een systemogram. Door meerdere invalshoeken te zien, kunnen zogenaamde vastlopers voorkomen worden.
- een visie die gericht is op het de-escaleren en wordt gebruikt als kompas. Dit zorgt voor een duidelijke positionering voor een heldere focus en duidelijk doel in het gesprek (Cottyn, 2021)

Figuur 3.1. Biopsychosociaal model. Choy & Goedhart, 2011. Gebaseerd op Engel, 1977. Overgenomen uit Choy & Goedhart, 2011 pg 149.

- een alertheid op welke taal wordt gebruikt, is dit welzijnstaal of strijdttaal? Welke verhalen worden hiermee verteld? Kunnen deze verhalen op een andere, positievere manier worden her-verteld zodat ze meer recht doen aan alle betrokkenen? (uitgaan van de centrale positie van taal en narratieven in de menselijke ervaring)
- een systemische, integrale metavisie en kader in de manier van kijken, waarbij problemen met elkaar samenhangen en een individueel probleem niet los gezien kan worden van de context en relaties en het netwerk en daarmee praktische vragen incluserend in de aanpak. Ouders in scheiding hebben te maken met een reorganisatie van de (ex-) partnerrelatie, de ouderrelatie, financieel-economische relatie, de relatie met eigen ouders, de ouder-kindrelatie, relatie met netwerk.
- een op kracht, veerkracht en hoop gerichte kijk op transitie en te maken aanpassing van het gezin in de nieuwe levensfase (transitie) (Walsh, 2018, Jesserun, 2018).
- de veiligheid en welzijn van de kinderen staat centraal en daarbij het streven naar evenwichtige relaties met beide ouders (Van den Berg, 2018) waarbij ouders hun kinderen blijven sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding (Maes, 2022).
- een gerichtheid op samenwerking (collaboratief) met ouders, jeugdigen, netwerk en andere betrokkenen (professionals) en dit vormgeven in een doelgerichte triage, opstellen van een plan en rapportage
- een relatiegerichte aanpak en houding als basisattitude

voor alle mogelijke hulp- en dienstverlening (Aptroot & Spaander, 2016, Madsen, 2011)

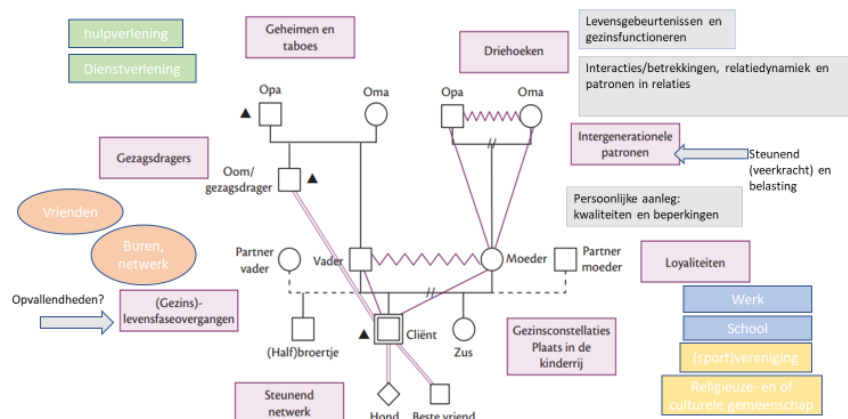
Ook in Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a en b) wordt een 'narratieve mediation' voorgesteld, waarin er vanuit wordt gegaan dat er geen objectieve werkelijkheid bestaat en dat wij in onze onderlinge communicatie steeds werkelijkheden creëren of construeren. Het is denkbaar dat er andere constructies mogelijk zijn en dat er een ander verhaal bestaat, waarbij een gezamenlijk nieuw verhaal geschreven kan worden voor het conflict van het heden. In Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) worden daarnaast de volgende leidende principes die aansluiten op bovengenoemde systemische benadering:

- Scheiden is een transitieproces en het is belangrijk om te zien waar het gezin zich op de transitiecurve bevindt. Hierbij kan het gebruik van een tijdslijn belangrijk zijn, zodat duidelijk wordt hoe ouders het scheidingsproces doorlopen hebben en waar de stagnatie plaatsvindt binnen de transitie
- Het kernprobleem in de strijddynamiek tussen 'slachtoffer en dader' moet op tafel komen als belangrijk probleem dat tot stagnatie in het transitieproces leidt
- Motivatie ligt binnen de communicatieruimte die ontstaat wanneer een ouder zich erkend voelt in een angst of pijn, want bij stress en strijd ontstaat een tunnelvisie van waaruit men minder goed informatie kan verwerken
- Een gezamenlijke visie op waar ouders naar toe willen bewegen is de leidraad voor ouders en betrokken

Figuur 3.2 **Genogram/Systemogram.**

Overgenomen uit Jesserun & Warring, 2018, pg. 276. Bewerkt door E. Bos-de Groot, 2022. Toelichting: Een genogram is een overzicht met 3 of 4 generaties en hun onderlinge relaties. Een systemogram is een overzicht van alle relaties die er toe doen, waarbij het gaat om het opsporen van diverse contexten die een kader bieden van waaruit het vraagstuk begrepen kan worden (Aptroot & Spaander, 2016). Dat betekent dat gesproken wordt over wat voor de cliënt belangrijk is, betekenisvol is.

Systemogram: overzicht van alle relaties die er toe doen en contexten die van betekenis zijn

professionals om overeenstemming te hebben over wat de gewenste richting is en waarvoor zij hun kwaliteiten kunnen inzetten en hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Het is hierbij zinvol om het bevragen van ouders op de visie en de bijdrage uit te tekenen, zodat voor ouders inzichtelijk wordt op welke wijze hun eigen gedachten en handelen wel of niet in de richting van het gewenste beeld gaan. Wanneer een gedeelde visie is bewerkstelligd en uitgesproken is samenwerking mogelijk en kunnen ook professionals vanuit hun eigen expertise een bijdrage leveren aan de vertaling van de visie naar de praktijk.

- Vertrouwen is de basis van duurzaam samenwerken, waarbij ouders vertrouwen hebben in elkaars- en in het eigen ouderschap. De professional is hierbij coachend aanwezig bij eerst het helpen herstellen van het vertrouwen in zichzelf en daarna in de andere ouder.
- Denken vanuit de geleverde bijdrage: Vragen “Wat kan bijdragen aan de oplossing van het probleem?” bewerkstelligt wat anders dan vragen “Wat hebben jullie nodig om het probleem op te lossen?”. Belangrijk is bewustwording dat iedereen een bijdrage levert, waarbij de vraag vooral is, “Waaraan wordt precies bijgedragen?”

In de Zwolse visie wordt uitgegaan van een systemische basisattitude (Aptroot & Spaander, 2016). Deze basisattitude, afgeleid van een systeemtheoretisch ontwikkelingsperspectief kent de volgende aspecten:

- Participerend-observerend deel zijn van het (nieuwe) geheel
- Erkennen op betrekkningsniveau
- Met instemming zinvolle informatie toevoegen (reframing)
- Bewerken van dilemma van verandering
- Het organiseren van de behandelcontext is een voortdurend proces.

In deze basisattitude worden de verschillende fasen in het hulpverleningsproces zichtbaar. Een start met casusconceptualisatie en verklarende analyse, samengaand met het aansluiten bij de ouders en kinderen, en het gepermitteerd worden om zinvolle informatie toe te mogen voegen ten behoeve van een veranderingsproces die nodig is om door de transitie van scheiding heen te gaan. Wanneer deze transitie geblokkeerd raakt, ontstaan problemen. Hulpverlening kan ouders en kinderen ondersteunen bij dit transitieproces. Hiermee kunnen blokkades en vastlopers

worden herkend en begeleid.

Samenvattend: In een systemische benadering ligt de aandacht op het kunnen innemen van meerdere perspectieven wat tot uitdrukking komt in het kunnen stellen van meerdere hypothesen bij een systemogram, een heldere positionering ten aanzien van de strijd die wordt gevoerd, het gebruiken van welzijnstaal in plaats van strijdtal, een aanpak die problemen in samenhang ziet (bijvoorbeeld kunnen financiële problemen of opvoedproblemen gevolgen hebben voor de relatie). Daarnaast is de systemische benadering gericht op veerkracht die nodig is om de transitie van scheiding goed te kunnen doorlopen. Van belang is dat kinderen met beide ouders een evenwichtige relatie onderhouden, waarbij beide ouders hun kinderen kunnen blijven sturen, steunen en stimuleren. Professionals zijn gericht op samenwerking en doelgerichte plannen, met een relatiegerichte houding als basis, in de vorm van een systemische basisattitude. Vanuit deze basisattitude worden ouders en kinderen begeleid in de transitie van scheiding om blokkades en vastlopers te voorkomen of in goede banen te leiden.

3.3 Begeleiden van het veranderingsproces

In het rapport *Scheiden van de waarheid* (Scheiden zonder schade, 2022a) wordt betoogd dat elke scheiding, hoe complex ook, door een proces heengaat van een oude naar een nieuwe vorm, waarbij het oude vaak moet worden opgeschud om het nieuwe uit te kunnen vinden. De professional heeft hierbij een coachende en ondersteunende rol.

Uitgangspunt bij het veranderingsproces is dat verandering ontstaat door toevoeging van iets nieuws, nadat eerst de condities om te mogen toevoegen zijn geoptimaliseerd, zoals ook in de basisattitude vanuit het systeemtheoretisch ontwikkelingsperspectief naar voren komt (Aptroot & Spaander, 2016). Het ‘nieuwe’ wordt in positieve zin gezien als het versterken van de uniciteit en van succesvolle of uitzonderlijke momenten op het gebied van gedrag, emoties en cognities waaraan betekenis wordt toegekend. Ook ontstaat verandering bij ouders en kinderen door het activeren en versterken van de competenties en het herhalen van kleine, succesvolle oplossingen, het uitbreiden van iets nieuws dat verschil maakt. Hierbij kan het niet alleen helpen om verandering te herkennen en te versterken, maar partners, ouders en kinderen ook helpen het eigen verhaal van het

(na-) huwelijk te herschrijven, of een alternatief verhaal naast het dominante verhaal van de huidige situatie te zetten. Het proces van verandering zal zich vooral af gaan spelen in een veilige, op samenwerking gerichte relatie met een professional, waarbinnen geoefend en geëxperimenteerd kan worden met een aantal gedragsmatige, emotionele en cognitieve ervaringen, in verschillende settings: individueel, samen als partners, ouders of samen met de kinderen en of samen met het netwerk. Hieruit kunnen belangrijke betekenissen voor ouders en kinderen verder worden uitgewerkt, waarmee het gezin zijn leven kan herschrijven, zodat er een nieuw hoofdstuk van hun leven begonnen kan worden (Vermeire, 2019). Triage is een hulpmiddel om deze veilige, op samenwerking gerichte en passende relatie met een professional uit hulpverlening, bemiddeling, (juridisch) advies, coaching of therapie tot stand te laten brengen (In paragraaf 3.6 wordt hier nader op ingegaan).

Het toevoegen van nieuwe informatie kan bij escalerende situaties alleen plaatsvinden wanneer ruimte wordt gemaakt voor een welzijnskader van waaruit alle handelingen besproken kunnen worden. In het welzijnskader positioneert de professional zich ten opzichte van de strijd door naast de strijd te werken, met het idee dat er niets gedaan wordt dat de strijd gaat versterken. Hierbij is neutraliteit niet het uitgangspunt, maar een resolute partijdigheid aan de visie op de-escaleren (Janssen, 2019, Cottyn, 2021).

In de verschillende genoemde methoden van begeleiding worden praktische handreikingen gegeven voor relatie – en scheidingshulp. Een aantal van de vele thema's uit deze modellen en methoden zijn:

- Differentiatie-processen (Michielsen & Lens, 2022).
- Welzijnskader en positionering (Cottyn, 2021)
- Je gewelddoos verzetten tegen strijd (Maes, 2018)
- Ouder- en kindtaken na scheiding uitvoeren (Van den Berg, 2018)
- Verliescirkel en hechting (Rodenburg & Van der Maarel, 2016)
- Netwerkbijeenkomst (Van Lawick & Visser, 2019)
- Ouderschapsplan en praktische afspraken (Hendrikse-Voogt, 2016)
- Dynamisch stressmodel bij scheiding en gezinstransformatie: focus van strijd naar stress (DSSG) (De Vries, 2019)

- Andere richtlijnen voor interventies en mogelijkheden voor samenwerking (Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding (2023)

Samenvattend is relatie- en scheidingshulp gericht op veranderingsprocessen, waarbij de professional een coachende en ondersteunende rol heeft. Om het proces van verandering te begeleiden is een veilige samenwerkingsrelatie de basis. Daarnaast is het van belang gebruik te maken van een aantal in de literatuur beschreven methodische uitgangspunten en interventies.

3.4 Aspecten van transitie en vaardigheden

In het proces van scheiden, maar ook bij fase-overgangen in gezinsrelaties wordt een transitie gemaakt naar een nieuwe levensfase. In het rapport Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022) wordt gesteld dat er bij scheiding een complex herschikkings- en transformatieproces van de onderlinge verhoudingen tussen de diverse leden van het gezins- familiesysteem ontstaat (Scheiden zonder schade, 2022).

Verschillende dimensies in de ontwikkeling en ecologie van een gezin, ouders en kinderen kunnen de aanpassing in het hier en nu belemmeren en versterken. Daarom worden verschillende analyseniveaus (van individu tot netwerk en brede sociale factoren, zoals juridische, economische, financiële en culturele factoren) meegewogen bij de casusconceptualisatie (Teixeira de Melo en Alarcao, 2015).

Om de nieuwe verhoudingen inhoud te geven worden vaardigheden, competenties gevraagd op verschillende gebieden: mentale veerkracht bevorderen, niet-reactief leren zijn bij conflicten (differentiatie), opvoederschap door laten gaan met steun van het netwerk, het regelen van praktische voorzieningen en aandacht voor betekenisgeving in de sociaal-culturele context. Met steun van het netwerk wordt een beweging gemaakt om een nieuw, onafhankelijk gezinsleven te leiden (Pasteels et al., 2018).

De transitie-vaardigheden vormen tevens een onderbouwing voor de ontwikkeling van een Zwols triage-instrument (par 3.6 en H 6).

3.4.1 Mentale veerkracht bevorderen

Een uitdaging voor ouders in scheiding is om ondanks oplopende conflicten en daarbij gepaard gaande stress vanuit het ex-partnerniveau, toch de bereidheid te vinden om met de andere ouder goede beslissingen proberen te nemen het ouderschap en opvoedingstaken. De Vries (2021) ontwikkelde hiervoor het 'Dynamisch stressmodel' bij scheiding en gezinstransformatie (DSSG). Uitgangspunt voor dit model is dat de subjectieve beleving van psychisch lijden en van stress van invloed is op het tempo waarin de stressfasen doorlopen worden. De Vries onderscheidt een alarmfase na ingrijpende gebeurtenissen, een weerstands- en adaptiefase (het aanpassen aan de nieuwe omstandigheden), een uitputtingsfase bij moeizame conflictscheidingen en een groeifase bij ouders die de onderlinge strijd overwonnen hebben (De Vries, 2021).

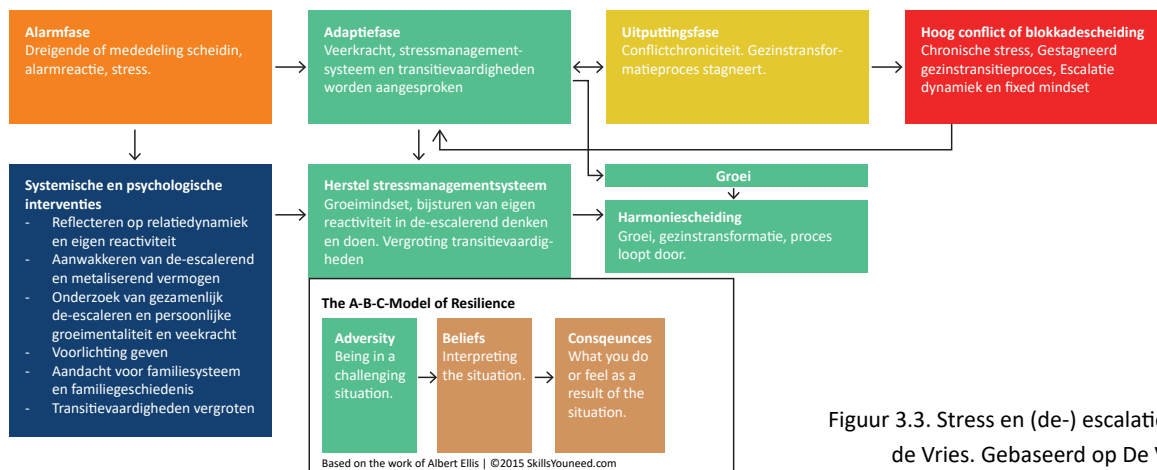
Naar gelang de vraagstelling zal de professional de ouder en jeugdige steunen om te leren beter de stress te hanteren en te de-escaleren, mentaal reflexiever, creatiever en flexibeler te worden, gericht op het kunnen doormaken van een verandering (transitie) in hun leefsituatie. Dit kan helpen om hun interne gedragsmatige, cognitieve en emotionele functioneringspatronen bij te stellen.

Hierbij kunnen ouders en kinderen gesteund worden om hun narratieven (dominante verhalen over de situatie) die de strijd in stand houden te leren reconstrueren en zo een positief fundament voor een veerkrachtige ontwikkeling te leggen. Aandacht voor de mate van reflectie bij ouders is belang, omdat er in hoogconflictscheidingen vaak maar één perspectief mogelijk is met waarheidsclaim, die vervolgens opnieuw aanjager zijn van een zichzelf versterkend proces van waarheidsclaims (Aptroot & Spaander, 2020).

De gerichtheid op het de-escaleren en een constructieve mentale veerkracht-ontwikkeling is een belangrijke uitdaging voor alle betrokken professionals bij relatie- en scheidingsproblemen. Het is niet makkelijk is om positieve ontwikkeling en aanpassing bij relatie- en scheidingsproblemen te helpen bevorderen: Gevoelens van gekwetst zijn, verdriet, boosheid, woede, onmacht, rouw, onthechting, vragen omtrent autonomie en positieve identiteit kunnen het zicht op de toekomst en het besef van het maken van een 'Rite de passage' ontnemen en ook gevoelens van onmacht bij de hulpverlener opwekken.

Hierbij kan specifiek de aandacht worden gelegd op het verschil tussen een 'statische mindset' en een 'groeimindset' (Scheiden zonder schade, 2022, De Vries, 2019). In het kader van de dader-slachtofferdynamiek bij hoogconflictscheidingen

Stress en (de-)escalatiemodel

Figuur 3.3. Stress en (de-) escalatiemodel van de Vries. Gebaseerd op De Vries, 2019. Met toestemming gebruikt en bewerkt door E. Bos- de Groot.

wordt er door de ouder in scheiding vaak van uitgegaan dat feiten vaststaan, de ander onveranderbaar is en er weinig bereidheid is tot eigen inspanning. Hier tegenover stelt het Rapport Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) de uitdager-actiedynamiek, waarbij ervan uitgegaan wordt dat een ieder een eigen beleving heeft van de feiten, dat er een mogelijkheid is voor verandering en een bereidheid tot inspanning (Scheiden zonder schade, 2022a). In dit rapport wordt in het kader van een andere gerichtheid,- meer vanuit de groeimindset en uitdager-actiedynamiek,- ook gerefereerd aan de positieve gezondheid en positieve psychologie. Hierbij staan het versterken van veerkracht, flexibiliteit en eigen verantwoordelijkheid centraal, om beter om te gaan met de uitdagingen van het leven. In begeleidingsvormen vanuit bijvoorbeeld Acceptance & Commitment Therapy (ACT) krijgt dit specifiek aandacht. (Scheiden van de waarheid, 2022a; Atjak et al., 2015).

Bij het ontwikkelen van mentale veerkracht bij relatie-en scheidingsproblemen speelt de vaardigheid om te kunnen mentaliseren een belangrijke rol. Mentaliseren wordt door De Vries (2019) omschreven als een vaardigheid om de aandacht met behulp van reflectie te richten op de eigen mentale toestand of die van de ander, met het doel gedrag te verklaren. (De Vries, 2019; Bateman en Fonagy, 2006).

3.4.2 Relatiedynamiek en differentiatie: niet-reactief leren zijn bij conflicten

Relaties kenmerken zich door rustige periodes, afgewisseld met tijden vol pijn en verwarring. Als partners in de fase verkeren waar de druk hoog is opgelopen, kan men dit uitleggen als het failliet van de relatie en een scheiding overwegen. Deze druk kan ook gezien worden als noodzakelijk om te bewegen, als tekenen van verlangen naar verandering en zo nodig met relatiebegeleiding of therapie in goede banen worden geleid (Bos-de Groot, 2019; Aptroot & Emmelkamp, 2014; Schnarch, 1997).

Er is volgens Kluwer (2017) geen geheim voor een duurzame relatie in de zin van een protocol of set van voorschriften of gedragsregels. Partnerrelaties zijn fundamentele en complexe sociale relaties die mensen in hun leven aangaan, waarbij er allerlei mechanismen zijn die zich tussen hen afspelen ten aanzien van hoe men elkaar waarneemt, hoe men zich gedraagt, en hoe men zich daarbij voelt. Voor het ontwikkelen

van een duurzame relatie is een van de bevorderende factoren het autonoom blijven in verbondenheid met de partner (Bos-de Groot, 2019; Kluwer, 2014).

Het autonoom blijven in verbondenheid met de partner wordt ook wel omschreven als een differentiatieproces. Differentiatie wordt met de definitie van McGoldrick & Carter (2001) als volgt omschreven:

Differentiatie is het ontwikkelen van persoonlijke en authentieke, emotioneel betrokken relaties met elk gezinslid, waarin men in staat is om kalm en niet-reactief een persoonlijk standpunt over belangrijke emotionele kwesties in te nemen, ongeacht wie voor of tegen dat standpunt is (Michielsen & Lens, 2022; Carter & McGoldrick, 2001).

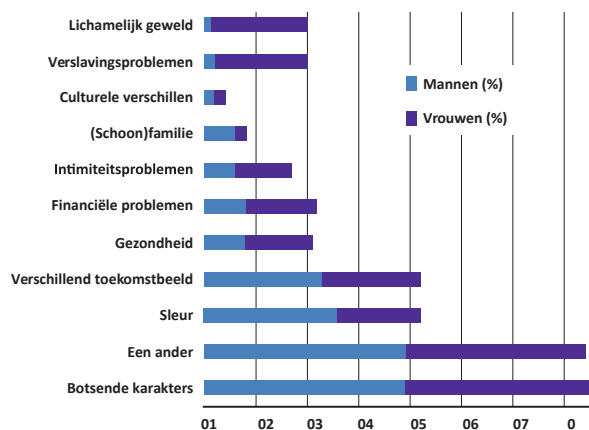
Deze definitie van differentiatie is cruciaal voor het omgaan met conflicten in partnerrelaties, maar eveneens voor het omgaan met conflicten in scheidingsituaties. Aldus is differentiatie een belangrijk ontwikkelingsaspect van personen binnen relaties én na scheiding.

Door Michielsen & Lens worden (2022) een aantal aspecten genoemd die differentiatie in een relatie bevorderen:

- Zelfzorg in de vorm van zelfregulatie, zelftroost en het beoefenen van zelfwaardering, mindfulness
- Grenzen tussen het zelf en de ander en zelfregulatie in verbinding en als bescherming
- Ontschuldiging van de eigen ouders van de partners en hen niet meer vanuit het kindperspectief te zien
- Acceptatie van de ouder (en de belangrijke anderen om je heen) en het loslaten van onrealistische verwachtingen
- Het cultiveren van bronnen van vertrouwen, dankbaarheid en generositeit (Michielsen & Lens, 2022).

Onderwerpen en thema's in een relatie waar conflicten over ontstaan zijn zoals: verschillen, seks, genieten, macht (ongelijkwaardigheid), financiën, ontrouw en jaloezie, ouderschap, kinderen, familie, vrienden, gezin van herkomst (en intergenerationale overdracht), geschiedenis, taak in de wereld, overtuigingen, loyaliteitsconflicten,- onder andere in samengestelde gezinnen (Michielsen & Lens, 2022; Dekoven Fishbane, 2021).

Figuur 3.4. www.fpvi.nl.
Scheidingsstatistieken.
Waarom gaan mensen uit elkaar.

Relaties staan om verschillende redenen onder druk, wat de kans op stress en escalatie doet toenemen. Hierbij gaat het om aspecten van de partnerrelatie (intimiteit, seksualiteit, aspecten van ouderschap en lid zijn van de (schoon)familie, financieel-economisch de zaken op orde hebben en taken verdelen.

Ten aanzien van verschillende lagen waarop een probleem in de relatie zich kan voordoen, worden door Michielsen & Lens de volgende aanknopingspunten gegeven:

- De-escalatie van het conflict door vertraging en minder reactief leren zijn
- Bronnen van stress en steun tussen de partners en hun netwerk van relaties bezien, wat is er mogelijk om de stressoren van de wisselwerking in het grotere geheel (gezin, familie, buurt, werkomgeving, maatschappij) te verminderen en de steunende factoren te vergroten
- Het doorwerken van de intrapsychische kwetsbaarheden en overlevingsstrategieën door deze te leren herkennen en te doorwerken en na te gaan wat helpt om alternatieve, positieve patronen in gang te zetten
- De partners binnen een intergenerationele dynamiek hebben de kans om de vanzelfsprekendheden van de eigen familie te gaan beseffen en zo nodig te doorbreken, binnen een balans van loyaliteiten (Michielsen & Lens, 2022).

Door tijdig hulp te vragen kan voorkomen worden dat het ervaren van een negatieve relatiedynamiek een negatief vastgeroest patroon wordt. Bij de geboorte van een kind kan al ingegaan worden op de relatiedynamiek en de ondersteuning

van het netwerk als het gaat over onderwerpen als meningsverschillen over opvoeden, druk van de schoonfamilie, de-escalatie bij conflicten en zelfregulatie bij emoties. Van belang hierbij is ook onder de verwijten de dieperliggende emoties als angst en falen bespreekbaar te krijgen (Kallos-Lilly & Fitzgerald, 2015; Wagenaar, 2018). Het netwerk kan een positieve rol spelen in het de-escaleren bij conflicten, ook bij relatieproblemen, bijvoorbeeld dat een vriendin het mag zeggen dat je een beetje doorslaat. Het niet reactief leren zijn, maar kunnen mee-veren als een krachtige daad voor je kind kunnen zien, die staat boven het voeren van de strijd. De positie van het kind wordt hierbij steeds voorrang gegeven (Bos-de Groot, 2019, Van Lawick & Visser, 2019).

Samenvattend is differentiatie een belangrijk proces in relaties, ook na scheiding om niet-reactief te leren zijn, waardoor de-escalatie mogelijk is.

3.4.3 Opvoederschap door laten gaan met steun van het netwerk

Zoals aangegeven in H3.1 zijn de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders, en de mate van ouderlijke conflicten cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen na scheiding (Van der Valk et al., 2020).

In de transitie is het dan ook van belang dat er een evenwichtige balans in aandacht en beschikbaarheid voor de kinderen wordt hersteld, met respect voor hun loyaliteit naar beide ouders. Van belang is dat ouders steeds voorrang geven aan de kind-positie, dat het kind de weg vrij heeft naar beide ouders en in staat is om met beide ouders een zinvol contact te onderhouden (Van den Berg, 2019).

Door de stressfactoren van de scheiding kan de beschikbaarheid van de ouder als opvoeder voor de kinderen verminderen. Het sturen, steunen en stimuleren als opvoeders kan op de achtergrond komen te staan (Maes, 2022).

Ouders vergeten door de conflicten en stress als het ware om op te voeden, of komen in de verleiding om het kind te compenseren voor de vermeende eigen tekortkomingen of die van de andere partner met permissief of extra restrictief (rigide) opvoedgedrag. Uit een onderzoek van Van Dijk et al. (2020) worden de volgende conclusies getrokken over opvoeden, ouderlijk conflict en het welzijn van kinderen in gescheiden gezinnen:

- Ouderlijke conflicten na scheiding werken ook door in opvoeding van ouders, wat vervolgens samenhangt met het welzijn van kinderen.
- Negatieve opvoeding heeft een grotere impact dan een gebrek aan positieve opvoeding na scheiding: ‘bad is stronger than good’.
- Kinderen en jongeren met gescheiden ouders zijn gebaat met het werken van ouders aan het voorkomen en verminderen van ouderlijke conflicten in combinatie met de verbetering van hun opvoedingsvaardigheden

De professional kan naast de hulpverlening aan de ouders en kinderen, proberen verschillende contacten met familie en vrienden uit het netwerk te leggen en te verkennen of er effectieve relaties tot stand te brengen zijn die ondersteunend zijn aan het opvoederschap.

Wanneer kinderen kunnen leren dat je conflicten met elkaar kunt oplossen, bijvoorbeeld doordat zij dit van hun ouders leren of vanuit het netwerk, ontwikkelen kinderen vaardigheden, zoals vergeving, omgaan met schuldgevoelens en rouw, die belangrijk zijn in de transitie van de scheiding (aanpassing) en op het gebied van welzijn en veerkracht in het algemeen in het leven (Van der Wal et al., 2019).

Belangrijk hierbij is ook het vormen van een coherent verhaal over de redenen waarom ouders uit elkaar zijn gegaan en wat de bijdrage was van beide ouders. Als het verhaal over het hoe en waarom niet duidelijk is, creëert dit bij kinderen een innerlijke onrust (Van Lawick & Visser, 2019).

In de begeleiding en triage dient rekening gehouden te worden met de obstakels die ouders en kinderen ervaren en hen te helpen op een andere manier controle over hun eigen leven te krijgen en vaardigheden te ontwikkelen om de uitdagingen van de nieuwe situatie het hoofd te bieden. De gerichtheid op de toekomst kan worden versterkt door wensbeelden na te streven die gericht zijn op het nieuw op te bouwen gezinsleven, in een plan van aanpak met de voor ouders en kinderen gewenste toekomst (Madsen, 2011; Walsh 2018). Hierbij is van belang om te begrijpen waar ouders en kinderen zich bevinden in het transitieproces en waar ze naar toe willen. Ouders kunnen dit zelf aangeven, welke zaken voor het kind en ook voor de andere ouder helpend kunnen zijn om aan te werken.

3.4.4 Het regelen van praktische voorzieningen

De professional zal ouders en kinderen helpen bij actuele, praktische behoeften ten aanzien van informatievoorziening, bemiddeling, ouderschapsplan, sociaal-economische omstandigheden. Van belang is dat ouders beschikken over heldere informatie over alle aspecten van het scheidingsproces en duidelijke afspraken met elkaar kunnen maken (Hendrikse-Voogt, 2016).

3.4.5 Betekenisgeving in de sociaal-culturele context

Bij de gewenste toekomst in het plan van aanpak spelen sociaal-culturele normen een grote rol. Het bevorderen van het welzijn van kind en ouders kan makkelijker bereikt worden wanneer wordt aangesloten bij de levensvisie en doelen van ouders, gezin, netwerk, sociaal-culturele en religieuze overtuigingen en deze bespreekbaar zijn. Vaak voelen ouders en kinderen zich meegezogen in ‘de maalstroom van het conflict’, zonder dat zij het idee hebben invloed te kunnen hebben, hetgeen versterkt kan worden door reacties uit het netwerk. Het probleem kan worden vergroot door weinig flexibele condities, ontbreken van mogelijkheden van reflectie, aanwezigheid van psychopathologie, het ontkennen van rouw, ervaren van grote mate van stress, ongevoeligheid voor eigen en andermans lijden door een survivalmodus en het (daardoor) ontbreken van creativiteit. Tijdens het proces van afscheid nemen, rouwen, betekenisgeven en opnieuw verbinden worden de partners geconfronteerd met verschillende emoties. In de verliescirkel gekoppeld aan scheiding laten Rodenburg & Van Maarel (2016) zien dat beide

partners (en kinderen) zich in verschillende fasen van de cirkel kunnen bevinden: het proces hoeft niet-synchroon te verlopen of er kunnen fasen worden overgeslagen. De bovengenoemde factoren van stress en een survivalmodus beperken het vermogen van ouders en kinderen om goede beslissingen te nemen en verantwoord om te gaan met de gevolgen van hun keuzes. De uitdaging is om deze ouders en kinderen te bewegen om zinvolle informatie over hun leven te genereren, alternatieven te bedenken en welbewuste, constructieve keuzes te maken.

Een scheiding is hiermee als een transitieproces te zien, waarbij ouders en kinderen samen een nieuw hoofdstuk schrijven in hun levensverhaal. Er worden nieuwe mogelijkheden verkend voor het leven van een naar twee gezinnen en alle aanpassingen en vragen die daarbij horen. Het transitieproces is een proces van openstaan voor verandering en nieuwe aanknopingspunten vinden om het leven vorm te kunnen geven.

Samenvattend worden in de transitie vaardigheden gevraagd op verschillende gebieden: mentale veerkracht bevorderen, niet-reactief leren zijn bij conflicten (differentiatie), opvoederschap door laten gaan met steun van het netwerk, het regelen van praktische voorzieningen en aandacht voor betekenisgeving in de sociaal-culturele context. Deze transitievaardigheden vormen tevens een onderbouwing voor de ontwikkeling van een Zwols triage-instrument.

3.5. Interprofessioneel team

Volgens het rapport van het programma Scheiden zonder schade (2022a) is een vaak gedefinieerd probleem binnen het scheidingsdomein dat de grote hoeveelheid betrokken disciplines/professionals niet goed samenwerken:

“Deze disciplines uit het juridisch kader, zoals advocaten, mediators, rechters en bijzonder curatoren en disciplines uit de zorg of het sociaal domein, zoals psychologen, orthopedagogen, gezins- en relatietherapeuten, jeugdbeschermers, maatschappelijk werkers etc., richten zich allemaal op een stukje van de problematiek, maar werken niet aanvullend op elkaar. Daardoor hebben ze vaak geen zicht op de totale dynamiek en wordt het probleem bekeken vanuit de hulpvraag die aan hen gesteld is” (Scheiden zonder Schade, 2022a, p.8).

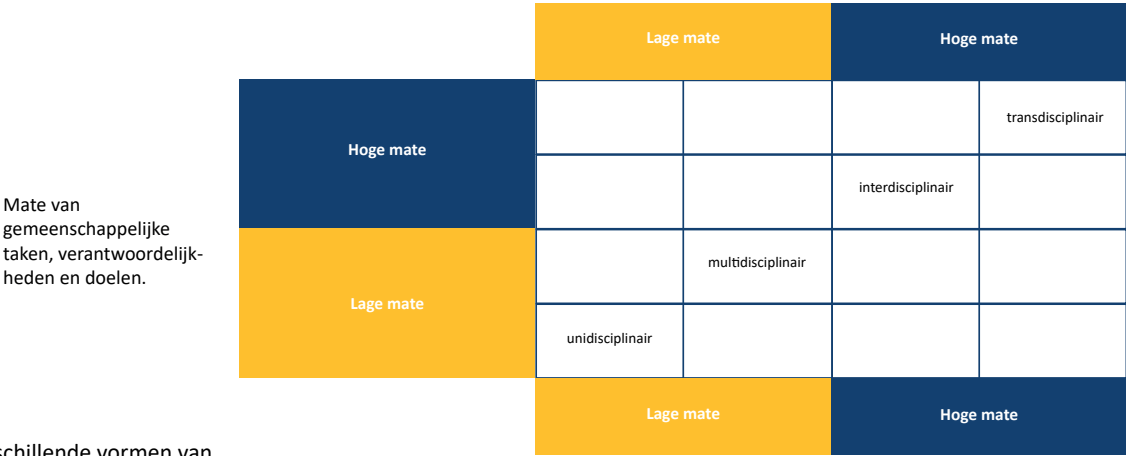
In het rapport wordt aangegeven dat het risico bestaat dat professionals tegen elkaar in gaan werken, omdat hen het aan kennis ontbreekt over de gehele dynamiek en zienswijze van de andere professionals.

Situaties van ouders en kinderen in langdurige conflicten vragen om verbreding van de rol van de professional. Hij of zij moet samenwerken met andere hulpverleners en in een interprofessioneel team werken, zodat de verschillende in te zetten interventies en hulpverlening aangevuld kunnen worden met andere vormen van hulp en specialisaties. Deze verschillende vormen van hulp en ondersteuning (specialisaties) kunnen elkaar inspireren om hun werkzaamheid te vergroten. Ook is de support van een interprofessioneel team van belang, omdat de professional makkelijk kan worden meegezogen in de maalstroom van de aanhoudende en escalerende conflicten en daardoor het spoor bijster raken (Cottyn, 2021).

In de rapportage ‘Scheiden van de waarheid’ (Scheiden zonder schade, 2022a) gaat men ervan uit dat het richten van deskundigheidsbevordering op het leren werken vanuit een gezamenlijke visie en vertrouwen als basis voor een duurzame samenwerking met en tussen ouders en de overige betrokkenen, bij alle disciplines (zorg en recht) binnen het scheidingsdomein, zinvol is. In deze rapportage wordt gezien dat er veel deskundigheid aanwezig is ten aanzien van mogelijke in te zetten interventies, maar dat het teveel ingezet wordt in een domein dat gericht is op het onder controle krijgen en beheersbaar maken van de veiligheid voor kinderen, wat een dader-slachtofferdynamiek in de hand werkt. De afstemming van de werkelijk gevoelde hulpvraag op de interventie is belangrijk en niet altijd voldoende aanwezig (Scheiden zonder schade, 2022a). Het belang van het inrichten van een interprofessioneel team vanuit een gezamenlijk gedragen visie wordt hiermee duidelijk gemaakt.

In ‘Gezonde relaties, beter voor Zwolle’ (Bos-de Groot, 2019), wordt een leergemeenschap voorgesteld als voertuig voor een interprofessionele uitwisseling en het vergroten van de ‘betrekkingsdeskundigheid’. In de leergemeenschap kan bewustwording van eigen optreden en het handelen van andere professionals worden gestimuleerd in verbinding met actuele kennis. In het startdocument (Bos-de Groot, 2020) van de leergemeenschap ‘Gezonde relaties, beter voor Zwolle’ is

Verschillende vormen van interprofessioneel samenwerken in teams

Figuur 3.5. Verschillende vormen van interprofessioneel werken in teams. Overgenomen uit: De Waal, 2018, pg 51.

Mate waarin door samenwerking daadwerkelijk nieuwe manieren van zorgverlening en zelfs disciplines ontstaan.

onder andere de volgende doelstelling geformuleerd:

De professionals in de keten kennen elkaar, maken gebruik van elkaars toegevoegde waarde en zijn bereid om over grenzen van de eigen professie heen samen te werken. Dat wat in de casuïstiek en/of samenwerking niet werkt, is bespreekbaar en leidt tot aanpassingen in de eigen werkwijze (Bos-de Groot, 2020).

In een leergemeenschap en interprofessionele teams partijdig leren zijn aan het model van ouderschapsreorganisatie, waarbij je ervan bewust bent dat ouders en professionals met elkaar in conflict kunnen komen. Hierover durven delen en willen leren (Bos-de Groot, 2019).

Het interprofessioneel werken bestaat uit verschillende mogelijke vormen van samenwerking tussen teamleden met verschillende expertisegebieden. Het verschil tussen unidisciplinaire en multidisciplinaire samenwerking zit in de mate van het hebben van gemeenschappelijke taken, verantwoordelijkheden en doelen, de mate waarin de leden van het team elkaars taken kunnen overnemen en de mate waarin door samenwerking daadwerkelijk nieuwe manieren van werken en nieuwe

functies ontstaan. Als het gaat om het multidisciplinair werken hebben teamleden nog duidelijk onderscheiden taken en verantwoordelijkheden, waarbij er geen duidelijk gemeenschappelijk doel is. Bij het interdisciplinair werken zijn er leden met verschillende disciplinaire achtergronden die gemeenschappelijke taken, verantwoordelijkheden en doelstellingen hebben, waarbij de bijdragen vanuit de betrokken vakgebieden elkaar versterken. Bij een transdisciplinair team gaat het om verschillende disciplines die samenwerken aan verschillende taken en daarbij zich ook op elkaars werkteerrein begeven en elkaars taken kunnen uitvoeren (De Waal, 2018).

Functionele diversiteit kan er voorzorgen dat interdisciplinaire teams flexibeler kunnen inspringen op lastige vraagstukken waarmee ze worden geconfronteerd, waarbij de veelheid aan kennis en ervaring ervoor zorgt dat het werk vanuit verschillende invalshoeken wordt bekeken wat een positief effect heeft op creativiteit en probleemoplossend vermogen (De Waal, 2018).

Samenvattend is zicht op de totale dynamiek van de relatie- en scheidingsproblematiek van belang door de verschillende betrokken professionals. De verschillende disciplines en

specialisaties kunnen elkaar inspireren in het de-escaleren en daarmee hun werkzaamheid vergroten. Het beter afstemmen op de werkelijk gevoelde hulpvraag kan hiermee vergroot worden en professionals kunnen in interprofessionele teams en leergemeenschappen leren van elkaars expertise.

3.6.Triage en casusconceptualisatie op basis gedegen onderzoek en verklarende analyse

Door het gedegen uitzoeken van wat er speelt, wat zich aandient en wat mogelijk achterliggende problematiek is kan er door professionals in de samenwerking met ouders adequater worden afgestemd op wat er nodig is: “Als je het ziet, kun je het bewerken” (Aptroot, 2022).

Het kunnen zien wat er speelt is een belangrijke doelstelling voor het ontwikkelen en gebruiken van een triage-instrument waarbij casusconceptualisatie en een verklarende analyse onderdeel zijn (Tempel et al, 2022).

Van belang is om in het proces tot een plan van aanpak te komen en inzichtelijk te maken en tot een verantwoording te komen van de gekozen interventies, methoden, instellingen van hulp -en dienstverlening (KPMG, 2020). Met behulp van triage wordt bereikt dat een ouder en kind bij relatie- en scheidingsproblematiek op het juiste moment de juiste zorg krijgt én bij de juiste hulpverlener/dienstverlener.

Vanuit deze theoretische verkenning wordt vooral ingegaan op een verklarende analyse en casusconceptualisatie vanuit systemisch perspectief, voortbouwend ook op de systemische basisvisie in de Leergemeenschap Gezonde Relaties, beter voor Zwolle (Bos-de Groot, 2019).

3.6.1 Naar een plan van aanpak samen met ouders en jeugdigen

Professionals proberen te begrijpen welke problemen en blokkades ouders en kinderen ervaren en welke taal zij hieraan geven welke verhalen hen bezighouden door dit uit te vragen. Met ouders en kinderen wordt over mogelijke alternatieve taal, oplossingen en verhalen in dialoog gegaan aan de hand van reflectieve vragen en circulaire vragen, informatie, reframing en feedback, die dan verder worden besproken en herzien of door en met partners, ouders en kinderen worden uitgewerkt. In zo’n zich herhalende dialoog, kan nieuwe, bruikbaarere informatie naar voren komen voor

diagnostiek en interventie om verandering te ondersteunen. De hypothesen worden zoveel mogelijk samen met ouders en jeugdigen geconstrueerd en uitgewerkt, zodat men kan komen tot een plan van aanpak. Dit plan van aanpak kan er bijvoorbeeld uitzien als het schema van Madsen (2011) en het systemisch kompas van Hennik et al. (2021), waarbij het gaat over de geprefereerde toekomst, de obstakels en de steunbronnen .

In het Rapport Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) wordt aangegeven dat ouders bevestigd kunnen worden op hun wensen voor de kinderen in de toekomst, om een goed werkbaar definitie te hebben van het gezamenlijk belang van ouders door dit uit te vragen:

“...wat willen ouders de kinderen meegeven, wat wensen zij voor de kinderen en op welke wijze denken zij vanuit de eigen normen en waarden hun visie op dit ouderschap in de praktijk te brengen?”(Scheiden zonder schade, 2022a, pg 15).

Het triage-instrument kan aansluiten bij elke fase van de ‘cliëntreis’, zowel bij het vroegsignaleren, als bij de eerste screening, de verdiepende screening/analyse en in het zorgtraject. De toeleiding kan volgen bij het gezin zelf, de professionals en het netwerk (KPMG, 2020).

De fasen van de triage zijn onder te verdelen in: 1. aanmelding en diagnostiek, 2. steun voor verandering, 3. verwijzing, follow-up en afsluiting. Deze worden in de volgende drie paragrafen beschreven.

3.6.2 Aanmelding- en diagnosefase

In de aanmeldings- en diagnosefase wordt informatie verzameld met ouders en kinderen om een beeld te krijgen van de ernst van de problematiek en de mogelijke en best passende interventie of hulp en dienstverlening te matchen en de eigen rol van de professional te verduidelijken.

Goede diagnostiek en triage is kijken naar de ontwikkeling van het kind en de ouders, naar de context waarin zij functioneren en naar mogelijke betekenissen die aan de escalerende conflicten gegeven kunnen worden. Goede diagnostiek en triage omvat het kijken naar sterke kanten en copingvaardigheden van ouders en kind, is doelgericht en

handelingsgericht. Het uitgebreid bevragen van het probleem en de (sociaal-culturele) context waarin de problemen en conflicten zich voordoen, wordt gebruikt om te zoeken naar oplossingen en een gemeenschappelijk 'platform' te vinden met constructieve doelen van waaruit ouders kunnen starten met de hulp. Dit sluit aan bij handelingsgerichte en efficiënte diagnostiek. Daarbij wordt ook gekeken naar situaties waarin het probleem zich minder voordeed of anders voordeed of situaties waarin de betrokkenen (ouder, kind, gezin, school) er minder last van hadden (de unieke uitzonderingen). Dit biedt aandacht voor sterke kanten en veranderingsmogelijkheden en benadrukt de positie van de ouders en kinderen als actieve en gelijkwaardige partner in het hulpverleningsproces. (Van Lawick & Visser, 2019; Den Oudsten, 2009).

In de aanmeldings- en diagnosefase worden voorlopige werkhypothesen opgesteld en omschreven vanuit welk kader gewerkt kan worden en wie uit het team het beste kan worden ingezet. Zo nodig wordt contact opgenomen met een verwijzer. In deze aanmeldings- en diagnostiekfase wordt een samenwerkingsrelatie aangegaan met (ouder(s) en kind en eventueel netwerk), waarbij de hulpvraag wordt gedefinieerd, overeenkomstig de wensen van ouder(s) en kind), de verwijzer en de voorwaarden voor de relatie van het team en met andere betrokken hulpverleners/organisaties (Teixeira de Melo & Alarcao, 2015).

De belangrijkste **doelen van de diagnostische fase** zijn:

- hypothesen opstellen over de ervaringen van ouder(s) en kind) en hun opvattingen over hun geprefereerde toekomst - levensdoelen en voornemens zo mogelijk samen met hen beschrijven en reframen
- hypothesen opstellen over de factoren die ouderlijke betrokkenheid kunnen belemmeren (obstakels) of versterken (steunbronnen) en deze zo mogelijk samen met hen beschrijven en uitwerken, bijvoorbeeld over de onderlinge relatiedynamiek waarin wantrouwen ten aanzien van elkaars en eigen ouderschap wordt versterkt, of waarbij sociaal-culturele overtuigingen een rol spelen
- de sterke en kwetsbare punten van ouder(s) en kind) en netwerk bespreken ten opzichte van mogelijke langdurige, destructieve conflicten en de mate hiervan, overmatige stress en mogelijke verwaarlozing
- het vermogen tot veranderen van ouder(s) en kind) inventariseren en bespreken

- prognoses opstellen, adviseren over de geschiktheid van een bepaalde ondersteuning door hulpverlening, dienstverlening of therapie met passende doelen (plan van aanpak) en rapportage in het triage-instrument
- strategieën voor verandering op korte termijn, - uit te voeren door het begeleidingsteam met ouders en jeugdigen, bespreken in het team en vermelden in het triage-instrument, zo mogelijk samen met hen beschrijven (plan van aanpak).

In de rapportage van Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) is met behulp van dossieranalyse onder andere gekeken naar conflictodynamiek. Op basis hiervan wordt voorgesteld om casuïstiek, waarbij contactbehoud en herstel het primaire doel is, te bekijken vanuit het perspectief van vertrouwen in de eigen kracht van ouders en vanuit de dynamiek tussen de verschillende gezinsleden. Hierbij kan het scheidingsverhaal bekeken worden vanuit de aan- of afwezigheid van vertrouwen ten aanzien van het eigen ouderschap, in het ouderschap van de andere ouder en op het gezamenlijk ouderschap. Dit onderwerp speelt dus een rol in de diagnosefase, waarop de professional kan helpen om de brug te slaan in het herstel van dat vertrouwen.

3.6.3 Fase van steun voor verandering

De doelstellingen in de fase van steun voor verandering zijn:

- het gezin meer bewust maken dat zij leven volgens bepaalde levensvisies en levensdoelen die hun voorkeur hebben en dat zij deze kunnen bijstellen waar nodig,
- het gezin beter in staat stellen de transitie te maken van de overgang naar een nieuwe levensfase,
- de veerkracht van ouders en kinderen vergroten en hen beter in staat stellen om met (belangen)conflicten en problemen in de relatiedynamiek om te gaan,
- de kwaliteit van de sociale leefomstandigheden van een gezin vergroten en of de gezinsleden beter in staat stellen die te verbeteren,
- de ouders beter in staat stellen om te voorzien in de behoefte van hun kinderen aan basiszorg, emotionele zekerheid en rust, leiding en grenzen stellen, fysieke veiligheid en stimuleren van een positieve ontwikkeling in het contact met beide ouders
- de problemen in de concrete aanpak van juridische en sociaal-economische problemen verminderen die ouders en kinderen ervaren.

In deze veranderfase overleggen professionals met ouders en kinderen en waar nodig met andere instellingen over veranderdoelen en wordt een ondersteuningsplan voor deze fase uitgewerkt, hoewel veranderingen ook vaak in de diagnostische fase in gang worden gezet. Bij de ondersteuning moet rekening worden gehouden met processen en factoren die volgens de hypothesen de gewenste doelen en aanpassing van het gezin zouden kunnen belemmeren. Die factoren kunnen aspecten van het gezamenlijk ouderschap zijn, het kunnen hanteren van conflicten, omgaan met problemen in de opvoeding en het gezinsfunctioneren en meer structurele en organisatorische dimensies, sociale en omgevingsaspecten en relaties met andere instellingen. In de veranderingsfase is sprake van de inzet van verschillende interventies door de professional, waarvan enkele kort worden genoemd in paragraaf 3.3. en 3.4.

3.6.4 Verwijzing, follow-up en afsluitingsfase

De doelen voor afsluiting en follow-up zijn het bestendigen van de veranderingen en het evalueren van hun relevantie en werkzaamheid voor het bereiken van de gewenste doelen. De afsluitende sessies kunnen ouders en kinderen de gelegenheid bieden om verandering te versterken, te bevestigen en 'te vieren'. Er wordt een eindverslag opgesteld waarin de activiteiten en resultaten met ouders en kinderen worden beschreven, met aanbevelingen voor het vervolg of het vasthouden van de resultaten.

Samenvattend heeft een systemische aanpak en triage bij relatie- en scheidingsproblematiek de volgende fasen: het maken van een plan van aanpak met ouders en jeugdigen, aanmelding- en diagnosefase, fase van steun voor verandering, verwijzing, follow-up en afsluitingsfase.

3.7 Samenvatting

In voorgaande hoofdstukken is aandacht besteed aan het uitwerken van een paradigmashift in de visie op hulp bij relatie- en scheidingsproblemen, waarbij de focus ligt op de interactie, de relatiedynamiek tussen de betrokkenen in plaats van gerichtheid op de persoon als probleem.

De blik van de professional is niet alleen op de biologisch-psychologische componenten van het individu gericht, maar ook op de wisselwerking met de andere ouder, het kind, alle gezinsleden, het hele netwerk en de school- en werkomgeving,

alsmede de sociaal-culturele factoren, zingevingsvragen en betekenisgeving. Een benadering die deze aspecten in samenhang benadert, vormt een paradigmashift in de relatie- en scheidingshulpverlening, zoals die lange tijd geldend was.

Vanuit de verschillende paragrafen van de theoretische verkenning worden samenvattend de volgende uitgangspunten gedestilleerd voor de aanpak in de praktijk:

1. Hanteren van een brede visie en een integraal bps-model helpen om de verschuiving te maken van een individuele beleving naar de relatiedynamiek en andere factoren die van invloed zijn (verbreding).

Voor een positieve ontwikkeling van kinderen na scheiding, is het cruciaal dat er in de scheidingshulp aandacht is voor: de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke conflicten. Hierbij is het dus van belang om niet alleen te kijken naar de individuele beleving van de ex-partners, maar vooral ook naar de relatiedynamiek die zich tussen de ouders in scheiding en met hun kinderen en alle betrokkenen uit het netwerk voordoet. Hierbij is het helpend om gebruik te maken van een biopsychosociaal model dat helpt om zowel in te zoomen op bijvoorbeeld individuele problematiek of sociaal maatschappelijke omstandigheden als uit te zoomen op de wisselwerking tussen de individuele problematiek en de sociaal maatschappelijke omstandigheden en alle andere niveau's binnen het bio-psychosociaal model. De verschillende niveau's van het biopsychosociaal model vertegenwoordigen verschillende kennisgebieden die met een interprofessionele aanpak ingezet kunnen worden.

2. Een systemische visie is ondersteunend bij een verklarende analyse doordat deze theoretische en praktische aanknopingspunten biedt voor het kunnen innemen van meerdere perspectieven bij ouders, jeugdigen en professionals. Hierbij gaat het om een niet-veroordelende houding en oog voor de stresserende omstandigheden. De systemische basisattitude is gericht op het aangaan van betekenisvolle relaties met alle betrokkenen.

Het kunnen innemen van meerdere perspectieven, komt tot uitdrukking in het kunnen stellen van meerdere hypothesen bij een systemogram en, gebruikmaking van een model dat

problemen in samenhang ziet (bijvoorbeeld kunnen financiële problemen of opvoedproblemen gevolgen hebben voor de relatie). Hierbij hoort bij een complexe scheiding ook een heldere positionering van de professional vanuit een welzijnskader, met het gebruiken van welzijnstaal in plaats van strijdtaal. Daarnaast is een systemische benadering gericht op veerkracht om de transitie van scheiding goed te kunnen doorlopen. De taken voor kinderen na een scheiding zijn onder andere dat zij met beide ouders een evenwichtige relatie onderhouden. Taken voor ouders zijn onder andere dat zij beschikbaar blijven als ouder en blijven opvoeden, waarbij ze hun kinderen sturen, steunen en stimuleren. Professionals zijn ook naar elkaar gericht op samenwerking en doelgerichte plannen, met een relatiegerichte houding (basisattitude) als basis.

3. Begeleiden van het veranderingsproces vraagt om een goede werkrelatie en het inzetten van passende interventies. Na een goede analyse kan de professional verschillende ondersteuningsvormen inzetten.

Relatie- en scheidingshulp is gericht op veranderingsprocessen, waarbij de professional een coachende en ondersteunende rol heeft. Om het proces van verandering te begeleiden is een veilige samenwerkingsrelatie de basis. Daarnaast is het van belang gebruik te maken van een aantal in de literatuur beschreven methodische uitgangspunten en interventies, met thema's zoals:

- Differentiatie-processen
- Welzijnskader en positionering
- Je geweldloos verzetten tegen strijd
- Ouder- en kindtaken na scheiding uitvoeren
- Verliescirkel en hechting
- Netwerkbijeenkomst
- Ouderschapsplan en praktische afspraken
- Benutten van dynamisch stressmodel bij scheiding en gezinstransformatie
- Benutten van de nieuwe richtlijnen voor interventies en mogelijkheden voor samenwerking bij scheiding (Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding (2023))

4. Transitie -vaardigheden zijn nodig om de nieuwe verhoudingen bij relatie- en scheidingsproblematiek vorm te kunnen gaan geven. Transitie en reorganisatievaardigheden van ouders en ex-partners ondersteunen.

Om de nieuwe verhoudingen door transitie inhoud te geven worden vaardigheden gevraagd op verschillende gebieden: mentale veerkracht bevorderen, niet-reactief leren zijn bij conflicten (differentiatie), opvoederschap door laten gaan met steun van het netwerk, het regelen van praktische voorzieningen en aandacht voor betekenisgeving in de sociaal-culturele context.

In het bijzonder is de vaardigheid om het opvoederschap steeds doorgang te laten vinden van belang, omdat dit cruciaal is voor de ontwikkeling van het kind na scheiding. Het gaat hierbij om de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke conflicten.

De transitie-vaardigheden vormen tevens een onderbouwing voor de ontwikkeling van een Zwols triage-instrument.

5. In een interprofessioneel team wordt elkaars expertise herkend en benut en ingezet om van elkaar te leren in het de-escaleren. Verschillende rollen en posities kunnen worden benut om het scheidingsproces in goede banen te leiden.

De scheidingshulpverlening en triage kan waar nodig op een interprofessionele manier vorm worden gegeven, vanwege de verschillende posities en kennisgebieden van waaruit gesproken kan worden bij scheiding. Een advocaat neemt bijvoorbeeld een andere positie in dan een sociaal werker. Beiden kunnen elkaar aanvullen in hun expertise, zowel in overleg als in gesprekken met ouders en jeugdigen en van elkaar leren.

6. Triage en casusconceptualisatie op basis van gedegen onderzoek (verklarende analyse) dragen bij aan zorgvuldige en afgestemde hulpverlening met aandacht voor de verschillende fasen van hulp

In de triage en casusconceptualisatie gekeken naar vragen als wat is de hulpvraag, de aard van de langdurige strijdproblematiek, welke factoren zijn er die samenhangen met het voortbestaan van de langdurige strijdproblematiek en welke beschermende factoren (veerkracht) zijn er aanwezig? Hoe kunnen ouders en kinderen gemotiveerd worden voor meer opbouwend en de-escalerend gedrag? Daarnaast vanuit systemisch oogpunt aandacht voor de samenhang van problematiek, zoals de invloed van culturele overtuigingen op

de individuele (psychische) beleving van de scheiding. Een systemische aanpak en triage bij relatie- en scheidingsproblematiek heeft de volgende fasen: het maken van een plan van aanpak met ouders en jeugdigen, aanmelding- en diagnosefase, fase van steun voor verandering, verwijzing, follow-up en afsluitingsfase. Bij deze fasen kan gebruik gemaakt worden van instrumenten om de inhoud die passend is bij de transitie van relatie- en scheidingsmoeilijkheden te checken en de voortgang te meten.

Hoofdstuk 4

Operationalisering onderzoek en ontwikkeling Triage-instrument

4.1 Gebruikte onderzoeksmethodieken

Doel van het onderzoek is middels kwalitatief en kwantitatief onderzoek de bijdrage van het relatie- en scheidingsteam te identificeren, begrijpen en zo nodig aanzetten tot verbetering. Met dit onderzoek is informatie verzameld over de pilot Relatie- en Scheidingsteam vanuit de perspectieven van de ouders en jeugdige en de professionals van het Relatie- en Scheidingsteam. Hiermee worden uitkomsten in het onderzoek gegenereerd die bruikbaar zijn voor de beschreven processen en deze te verhelderen voor degenen die beslissingen moeten nemen over de pilot en om zienswijzen en beoordelingen te kunnen geven over het programma, de effectiviteit te kunnen verbeteren en beslissingen te kunnen nemen over toekomstige programmering.

Gekozen is voor de volgende onderzoeksmethodieken:

1. kwantitatief onderzoek met behulp van gegevensverzameling en effectmeting met behulp van de Escalatieladder van Glasl
2. kwalitatief onderzoek waarbij het verhaal van de pilot wordt verteld, door het verzamelen en communiceren van de verhalen van de deelnemers ten aanzien van wat wanneer gebeurde en met welke consequenties in de volgende vormen:
 - a. Ontwikkelonderzoek en participerende observatie ten behoeve van de ontwikkeling van een Systemische Zwolse vragenlijst (triage-instrument)
 - b. Deskresearch naar andere initiatieven op het gebied van relatie- en scheidingshulpverlening
 - c. Diepte-interviews met ouders, jeugdige, professionals en een focusgroep met professionals
 - d. Vanuit interviews met ouders en een jeugdige zijn
3. casusbeschrijvingen opgesteld, die weergeven wat de meerwaarde is van de hulp vanuit het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle.

In de volgende paragrafen worden deze onderzoeksmethodieken verder uitgewerkt.

4.2 Kwantitatieve data en analyse

Tijdens de pilot van het RSTZ zijn door de medewerkers een aantal data bijgehouden en verzameld in een Excel-bestand. Het gaat om de volgende gegevens: gezinsgegevens, toeleiding, soorten hulpvragen, mate van (de-)escalatie naar aanleiding van de escalatieladder van Glasl, verwijzing en advies. In

hoofdstuk 5.1. worden hiervan de resultaten op een rij gezet. De data zijn tevens geanalyseerd in Excel.

4.3. Ontwikkelonderzoek en participerende observatie

Vanaf november 2021 heeft de onderzoeker maandelijks geparticipeerd in een bijeenkomst van het relatie- en scheidingsteam waarin met name een systemische aanpak van relatie- en scheidingsproblematiek uitgewerkt werd. Van deze bijeenkomsten werden opnamen gemaakt om observaties in audio vast te leggen de ontwikkeling te kunnen volgen. In de bijeenkomsten is de deskundigheid bevorderd van de medewerkers van het relatie- en scheidingsteam, door onder andere training van specialisten op het gebied van het systemisch werken. Hierdoor kon het team stap voor stap kwalitatieve invulling geven aan het specialistische karakter van het team. Tijdens de bijeenkomsten werd gewerkt aan het ontwikkelen van een triage-instrument. Dit triage-instrument heeft de naam gekregen: Systemische Zwolse vragenlijst. Het triage-instrument geeft inzage in de belangrijke aspecten van relatie- en scheidingsproblemen en de vaardigheden die nodig zijn om door de transitie van scheiding heen te komen. Tevens zijn de onderwerpen van de Systemische Zwolse vragenlijst ook (deels) geschikt voor het bespreken van relatieproblemen.

Een eerste voorstel voor dit triage-instrument is gedaan op basis van literatuuronderzoek en een inventarisatie bij specialisten. Dit voorstel is vanaf januari 2022 voorgelegd aan de medewerkers van het relatie- en scheidingsteam. Het instrument is gaandeweg steeds besproken en bijgesteld tot een voorlopig werkinstrument. Hiermee is geoefend naar aanleiding van een casus. Er is echter nog te weinig ervaring opgedaan met het instrument om al een evaluatie-onderzoek te kunnen doen. In hoofdstuk 6 zal aandacht besteed worden aan de opzet van het triage-instrument.

De resultaten van het ontwikkelonderzoek en participerende observatie worden niet afzonderlijk gepresenteerd, maar hebben bijgedragen aan de interpretaties van de interview-data.

4.4. Deskresearch

Er is beperkt deskresearch gedaan om een beknopte vergelijking te kunnen maken met andere initiatieven op het gebied van relatie- en scheidingshulpverlening in Nederland. De resultaten hiervan worden op verschillende manieren in

het onderzoek naast de uitkomsten vanuit Zwolle gelegd. In hoofdstuk 5.6. wordt een korte samenvatting van de resultaten van het deskresearch gegeven.

4.5 Kwalitatief onderzoek

4.5.1 Dataverzameling met diepte-interviews en focusgroep

Vanaf april 2022 heeft de onderzoeker verschillende interviews afgenomen.

Een diepte-interview is een dialoog tussen een bedreven interviewer en een geïnterviewde, met als doel rijk en gedetailleerd materiaal op te halen dat gebruikt kan worden voor analyses (Frechtling & Sharp, 1997).

Om de uitkomsten van het onderzoek op basis van de interviews te valideren, is gebruik gemaakt van een focusgroep. De focusgroepbijeenkomst heeft plaatsgevonden op 3 november 2022.

De interviews vonden face tot face en live plaats op plekken die comfortabel zijn voor de deelnemers, bijvoorbeeld bij hen thuis(ouders en jeugdige) of in de werksituatie (professionals). De interviews duurden gemiddeld een uur. In een diepte-interview volgt de interviewer geen vaste vorm, maar moedigt vrije en open responses aan, met een beperkte set van vragen. Respondenten worden aangemoedigd om percepties op basis van eigen ervaringen in eigen woorden weer te geven, wat de evaluator toestaat om de betekenisvolheid te presenteren van de ervaringen vanuit het perspectief van de respondent (Kummar, 2014). Gestart is met een brede, open vraag over welke veranderingen men ziet tussen de situatie voor de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam en hoe de situatie nu beleefd wordt.

4.5.2 Setting en deelnemers van de interviews

De setting van het onderzoek is de pilot relatie- en scheidingsteam Zwolle. De gemeente Zwolle zet het Relatie- en Scheidingsteam in om escalatie in problemen in relaties en rond scheiding te voorkomen.

Onderzoekseenheid: de beleving, ervaringen van hulpvragende ouders en jeugdigen met professionals van het relatie- en scheidingsteam. Daarnaast zijn de professionals in het Relatie- en Scheidingsteam middels interviews zelf comparatief bevraagd op hun ervaringen in het systemisch en interprofessioneel werken vanuit het Relatie- en

Scheidingsteam in een vergelijking tussen het werken in de oude en nieuwe situatie.

De benadering en werving van deelnemers is gedaan in overleg met professionals van het Relatie- en Scheidingsteam, onder leiding van Geraline IJzerman en Karin Wierenga (opdrachtgevers van het onderzoek namens de gemeente Zwolle). De potentiële deelnemers zijn geïnformeerd over het onderzoek. Een informed consent is voorafgaand aan het onderzoek aan het relatie- en scheidingsteam gestuurd en mondelinge toelichting. De selectie voor de diepte-interviews is in eerste instantie gedaan op basis van bereidheid om mee te werken ten behoeve van het onderzoek.

Er zijn drie ouders, één jeugdige, vier sociaal werkers, twee professionals uit een andere discipline (mediation en advocatuur) en twee professionals (gespecialiseerde scheidingshulp en gedragswetenschapper jeugdbescherming) benaderd en bereid gevonden om deel te nemen aan het de diepte-interviews.

Voor de focusgroep (kwalitatieve onderzoeksvorm waaraan meerdere respondenten tegelijkertijd deelnemen) is het gehele Relatie- en Scheidingsteam (17 personen), de twee opdrachtgevers en een Business controller sociaal domein (in totaal 20 personen) bereid gevonden om de onderzoeksresultaten te bespreken en van feedback te voorzien. Hoewel de ouders, sociaal werkers en andere professionals, opdrachtgevers andere accenten legden in hun eigen specifieke verhaal, was er opvallend veel overeenstemming over de meerwaarde van het relatie- en scheidingsteam en zijn er geen visies zichtbaar geworden die elkaar tegenspreken.

4.5.3. Data-analyse van het kwalitatief onderzoek

De interviews zijn opgenomen op band en letterlijk getranscribeerd. De eerste uitkomsten zijn besproken in een focusgroep met professionals en opdrachtgevers en ambtenaar van de gemeente Zwolle. Met behulp van een thematische analyse zijn thema's en subthema's geïdentificeerd (Fereday & Muir-Cochrane, 2006, Patton, 2015, Baart, 2016). De manier waarop tot de thema's gekomen wordt heeft met prevalentie te maken, met de uitgangspunten op basis van literatuurstudie en met het komen tot antwoorden op de vraagstelling van het onderzoek. Met behulp van close-

reading is tot interpretaties en conclusies gekomen, die met de lector van de Werkplaats Sociaal Domein zijn besproken (onderzoekersintersubjectiviteit/triangulatie). Bij het analyseren is een overzicht gemaakt van thema's die vanuit de literatuurstudie naar voren zijn gekomen. Het analyseren vraagt een steeds heen en weer bewegen door de hele dataset in een recursief proces (Braun & Clarke, 2006, Baart, 2016).

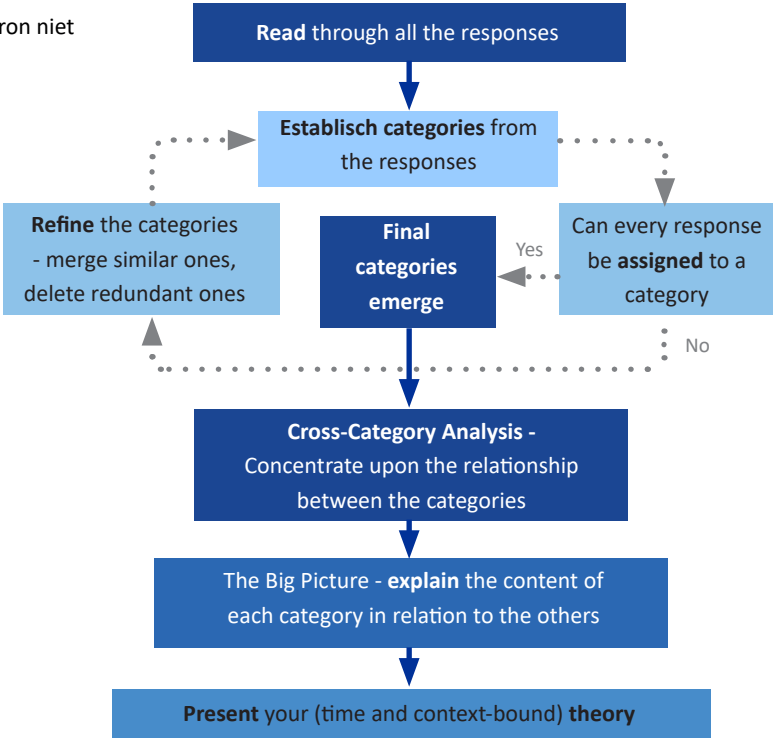
4.6 Casusbeschrijvingen

Vanuit de diepte-interviews zijn een drietal casusbeschrijvingen gemaakt om inzicht te geven in welke verandering de ouders en jeugdige hebben kunnen doormaken met de ondersteuning van het relatie-en scheidingsteam.

4.7 Betrouwbaarheid en validiteit

Kwalitatief onderzoek probeert fenomenen te onderzoeken in context-specifieke settingen, waarbij door de methode van onderzoek en analyse de betrouwbaarheid kan worden vergroot, zoals door triangulatie van methoden of data. De vier criteria van betrouwbaarheid van Guba & Lincoln (Patton, 2015, 1985) zijn hierbij van toepassing

Figuur 4.1: Overzicht van de data-analyse kwalitatief onderzoek (overgenomen uit Baart, 2016; oorspronkelijke bron niet nader vermeld).

Geloofwaardigheid	
<i>Member check</i>	De onderzoeker heeft gebruik gemaakt van diepte-interviews. De bevindingen vanuit de interviews zijn in een focusgroep van professionals teruggekoppeld en deelnemers hebben de gelegenheid gehad om hierop te reageren.
<i>Methode-triangulatie</i>	De onderzoeker heeft gebruik gemaakt van verschillende kwalitatieve methodieken van onderzoek: diepte-interviews, deskresearch met documentenanalyse, literatuurstudie en focusgroep en daarnaast ook van kwantitatief onderzoek.
<i>Databron-triangulatie</i>	De onderzoeker heeft data verzameld vanuit verschillende bronnen (dat wil zeggen deelnemers): 3 ouders en 1 jeugdige, 4 sociaal werkers en 2 andere professionals (mediator, advocaat) uit het Relatie- en Scheidingsteam en 2 verwijzende professionals uit de gespecialiseerde scheidingshulp en gedragswetenschapper jeugdbescherming. Er hebben 17 personen professionals (interprofessioneel) van het Relatie- en Scheidingsteam en 3 personen vanuit de gemeente Zwolle deelgenomen aan de focusgroep om de eerste onderzoeksresultaten te bespreken en van feedback te voorzien
<i>Onderzoekers-triangulatie</i>	Meerdere onderzoekers zijn (superviserend) betrokken in de verschillende fasen van het onderzoek, specifiek de lector van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
<i>Peer debriefing</i>	De onderzoeker heeft wetenschappelijke zaken en alles omtrent de organisatie van het onderzoek en ontwikkeling triage-instrument op regelmatige basis besproken in de pilotgroep en specialisten op het gebied van relatie- en scheidingsproblematiek.
Verplaatsbaarheid	
<i>Thick description</i>	De onderzoeker geeft 'thick description' (een rijke beschrijving) van de context van het ontwikkelonderzoek en gebruikt veel fragmenten uit de interviews ter illustratie in haar onderzoeksverslag.
Dependability & confirmability	
<i>Audit trail</i>	De opnamen van de interviews en focusgroep op band en de transcribering hiervan op papier geven inzage in de navolgbaarheid van het onderzoek.
Transferibiliteit	
<i>Verplaatsen van uitkomsten</i>	De onderzoeker geeft in de evaluatie aan in hoeverre de uitkomsten ten dienste kunnen zijn van lezers die de uitkomsten van het ontwikkelonderzoek willen verplaatsen naar andere contexten van hulp ter bevordering van de-escaleren bij relatie- en scheidingsproblematiek

Wat betreft de interne validiteit (zijn er geen andere factoren in het spel die het resultaat veroorzaken) kan worden opgemerkt dat het onderzoek vooral positieve resultaten heeft opgeleverd en de opbrengst van het onderzoek vooral een 'good practice' is geworden. De factor of men bereid is om mee te werken aan het onderzoek had mogelijk vooral te maken met de goede ervaringen en mogelijk zijn hiermee vooral mensen met een positieve visie over het Relatie- en Scheidingsteam aan het woord geweest. In de focusgroep is gebleken dat de onderzoeksuitkomsten in hoge mate herkenbaar zijn voor de degenen die niet geïnterviewd zijn. Door verschillende groepen (ouders/kind, sociaal werkers en andere betrokken professionals) te interviewen worden de verschillende perspectieven onderling versterkt, wat de geldigheid onderbouwt. Om meer kritische geluiden te kunnen optekenen, zouden nog meer interviews gehouden moeten worden net zolang tot een 'point of saturation' bereikt is (Smaling, 2014).

Ten aanzien van de externe validiteit (zijn de resultaten generaliseerbaar voor een grotere groep buiten het onderzoek), kan worden gezegd dat de resultaten beperkt generaliseerbaar lijken, gezien de beperkingen in variatiedekking. De uitkomsten kunnen benut worden om afwegingen te maken ten aanzien van het inzetten van het Relatie- en Scheidingsteam en het vormgeven daarvan.

Hoofdstuk 5

Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk worden de verschillende resultaten uit het onderzoek op een rij gezet, waarbij vooral in gegaan zal worden op de uitkomsten uit de diepte-interviews. De opgehaalde resultaten zijn geheel afkomstig uit empirisch materiaal, dus uit de interviews met ouders, jeugdige en verschillende professionals. De resultaten zijn hieronder meestal samengevat en daarnaast onderbouwd met citaten uit de interviews. De indeling van de resultaten is deels gebaseerd op empirisch materiaal en deels op thema's uit de literatuur.

Het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle wordt in de weergave van de resultaten afgekort als: 'RSTZ'. In plaats van namen van de medewerkers van het RSTZ die in de interview-resultaten of Persona's worden genoemd, wordt 'medewerker RSTZ' gehanteerd. Daarnaast zijn ook een professional vanuit de specialistische scheidingshulp geïnterviewd en een gedragswetenschapper van de jeugdbescherming,- instellingen waar het RSTZ mee samenwerkt. In de samenwerking met deze specialistische scheidingshulp en jeugdbescherming kan onderlinge expertise worden uitgewisseld, zoals die ook met de medewerkers van de 'tweede ring' wordt benut. In paragraaf 5.3.9 wordt expliciet stilgestaan bij de meerwaarde van de interprofessionele samenwerking en in 5.3.10 wordt aangegeven wat de wensen zijn in de onderlinge samenwerking. In de onderzoeksresultaten is de toevoegende expertise vanuit de samenwerking met deze verschillende gespecialiseerde professionals benut, mede vanuit uitspraken die zij in interviews hebben gedaan (quotes van professionals).

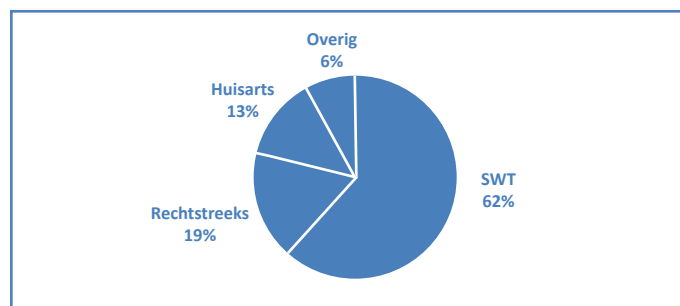
Eventuele namen van ouders of jeugdigen die worden genoemd bijvoorbeeld in de weergegeven illustrerende Persona's in paragraaf 5.4, zijn vanwege de privacy van de betrokkenen gefingeerd.

5.1 Resultaten uit het kwantitatief onderzoek

In de eerste periode tot december 2022 zijn 48 casussen aangemeld en geregistreerd bij het Relatie-en scheidingsteam. Van deze casussen zijn een aantal gegevens geregistreerd, die benut zijn in dit hoofdstuk om een overzicht te geven van de toeleiding, soorten hulpvragen, mate van (de-)escaleren en de verwijzingen en adviezen. Vanaf november 2022 is er een website en zijn flyers verspreid in de pilotwijken op scholen, huisartsen, kerken etcetera. De verwachting is dat de vraag hierdoor zal gaan toenemen.

5.1.1 Toeleiding

Van de aangemelde cliënten voor het RSTZ (partners, ouders, jeugdigen) zijn de meeste mensen via het Sociaal wijkteam binnengekomen. De huisarts heeft in 13 % van de aangemelde casussen verwezen. Onder het SWT vallen ook de zogenaamde KIES-programma's op scholen, waarbij problemen die zich voordoen met jeugdigen worden gesignaleerd en worden doorverwezen naar het RSTZ. KIES staat voor: kinderen in een Scheiding. KIES is een preventieve groepsinterventie voor kinderen van 7 tot en met 12 jaar en hun gescheiden ouders. Mogelijk dat met de website en het verspreiden van flyers, het beeld van toeleiding gaat verschuiven en nog meer mensen zich rechtstreeks melden of via bijvoorbeeld de huisarts.

Figuur 5.1 Toeleiding

5.1.2 Soorten hulpvragen

Ouders, partners en jeugdigen melden zich met hulpvragen vanuit de relatie, tijdens scheiding en na scheiding.

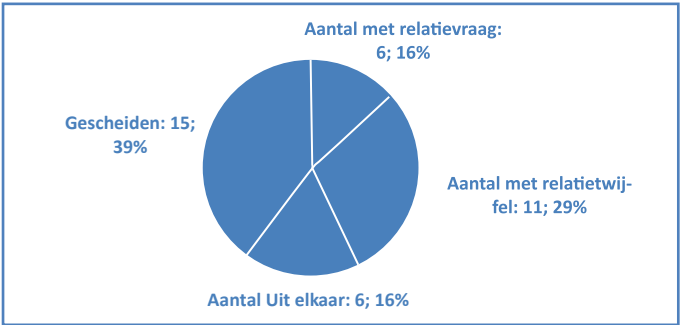
Voorbeelden hiervan zijn:

Relatievraag: "Ik zoek hulp bij gesprekken met mijn partner. De spanning loopt regelmatig hoog op thuis. Voor ons hele gezin heeft dit pijnlijke gevolgen. We kunnen geen hulp krijgen van een relatietherapeut. Ik hoop dat er iemand is die samen met ons in gesprek wil gaan".

Vraag tijdens scheiding: "Mijn scheiding verloopt moeizaam en ik heb zorgen over hoe het met mijn kinderen gaat. Ik wil graag individuele gesprekken hoe zich te verhouden tot de situatie en standpunt van mijn ex-partner."

Vraag na scheiding: "De kinderen ervaren last van de manier waarop vader over mij spreekt"

Vaak is er sprake van een combinatie van hulpvragen, zoals omschreven door de professional:
“Mevrouw wil scheiden van haar man na grote financiële problemen. Tevens vindt mevrouw het lastig om met de emoties van haar partner om te gaan.”

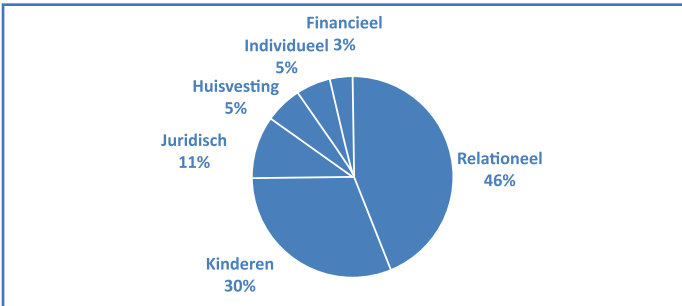

Figuur 5.2: Situatie bij aanvang hulp

Mensen zoeken om verschillende redenen hulp bij het Relatie- en Scheidingsteam, waarbij 45 % hulp zoekt voor relatieproblemen en 55 % hulp zoekt in verband met problemen tijdens of na de scheiding

Andere hulpvragen zijn bijvoorbeeld:

- Opvoedvragen in combinatie met relatieproblematiek en persoonlijkheidsproblematiek
- Gescheiden en vragen over financiële afspraken met ex-partner
- Help ons juiste stappen te zetten bij het scheiden, aanvraag hulp bij scheiding/mediator/advocaat
- Relatiegesprekken voeren om weer samen te kunnen wonen
- Huisarts maakt zich zorgen omdat moeder het gezin nu verlaten heeft en de zoon nu met bepaalde problematiek belast wordt.

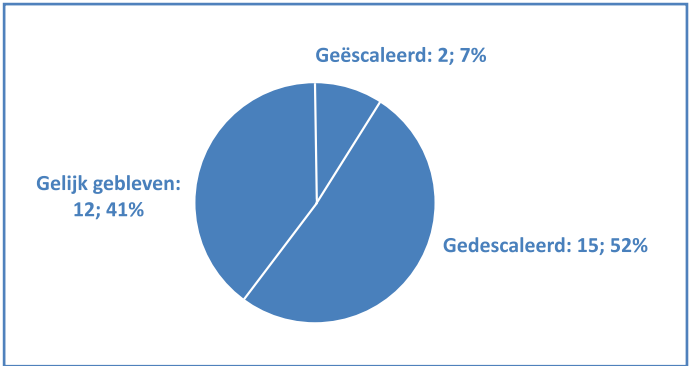
Figuur 5.3 Hulpvraag

Partners, ouders en jeugdigen komen om verschillende redenen bij het RSTZ om hulp vragen, waarbij opvallend is dat er ook veel relatievragen zijn of relatietwijfels (46 %). Hiervan gaan veel vragen over communicatie en weer met elkaar in gesprek willen komen als partners en in het gezin.

5.1.3 Mate van (de-)escalatie naar aanleiding van de score op escalatieladder Glasl

In deze paragraaf wordt de mate van (de-)escalatie naar aanleiding van de score op de escalatieladder van Glasl bij de clientsituaties van het RSTZ op een rij gezet.

In de volgende figuur 5.4. is een overzicht te zien van de mate van (de-)escalatie op basis van een vergelijking van de situatie bij start van de hulp en de situatie op het moment van de eindmeting. Op het moment van eindmeting waren nog niet alle dossiers afgerond. Dit betekent dat er voor sommige dossiers het resultaat ook de eindmeting is en voor andere dossiers een tussentijdse meting. Deze score was alleen mogelijk voor de dossiers waarvoor de medewerker daadwerkelijk een score had toegekend op beide momenten.

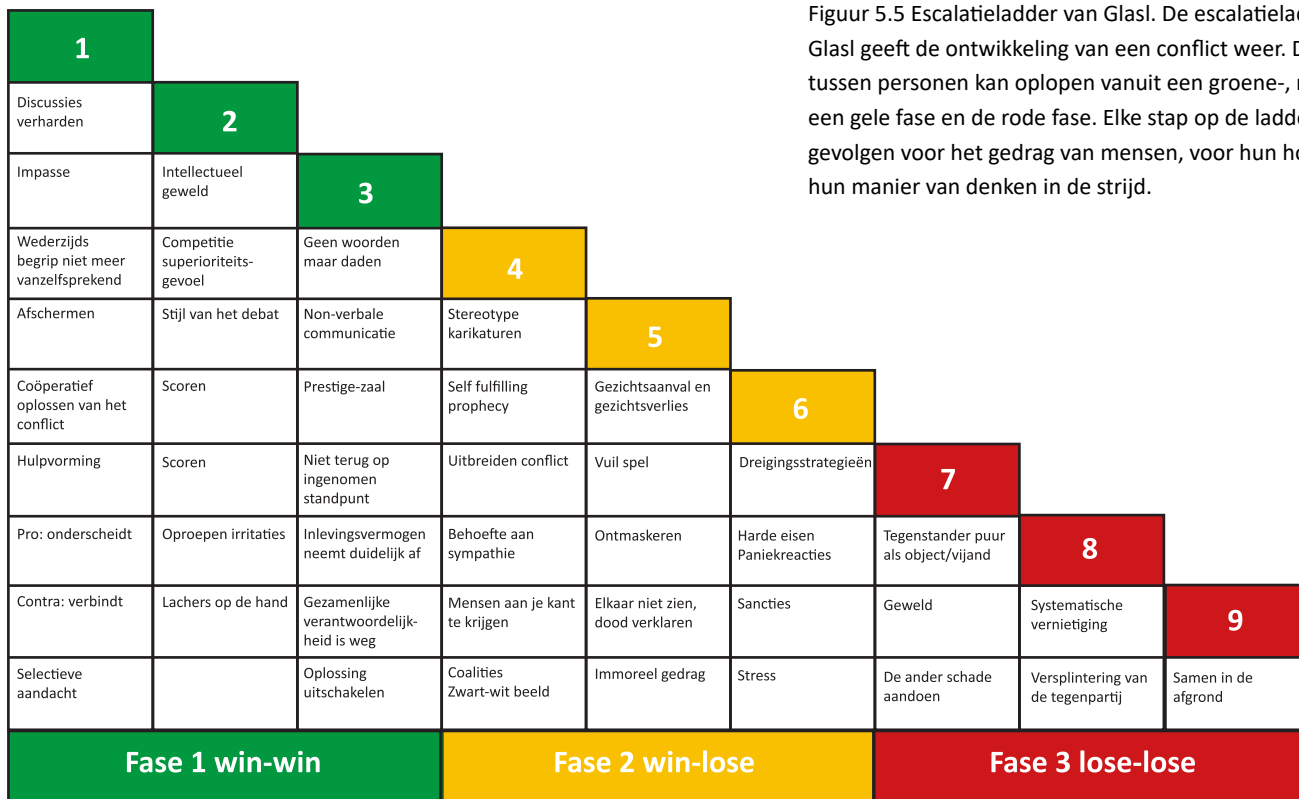

Figuur 5.4. Mate van (de-) escalatie tijdens de eindmeting Conclusies bij het overzicht van meting (de-)escalatie met behulp van de escalatieladder van Glasl:

De doelstelling van het RSTZ is preventief complexe scheidingen voorkomen, wat de reden is dat men bij voorkeur opereert in het gele/groene en niet in het rode gebied. Opvallend is dat het in 93 % van de situaties gelukt om of te de-escaleren of in het groene gebied van de escalatieladder van Glasl te blijven door inzet van het RSTZ.

De situaties zijn onder te verdelen in de volgende percentages:

- 41 % gelijk gebleven, waarvan 31 % van het geheel in het groene gebied. Hierbij is er dus geen sprake van escalatie,

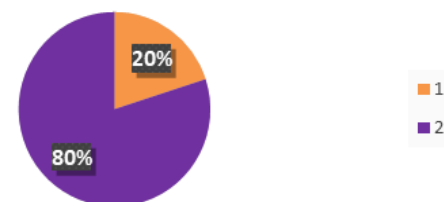
Figuur 5.5 Escalatieladder van Glasl. De escalatieladder van Glasl geeft de ontwikkeling van een conflict weer. De strijd tussen personen kan oplopen vanuit een groene-, naar een gele fase en de rode fase. Elke stap op de ladder heeft gevolgen voor het gedrag van mensen, voor hun houding en hun manier van denken in de strijd.

maar is escalatie tot stilstand gekomen door begeleiding van het RSTZ.

- 7% geëscaleerd: de situaties zijn met 2 stappen van de escalatieladder van Glasl geëscaleerd, nog steeds in het gele gebied.
- 52% gedeëscaleerd. Van de 52 % gedeëscaleerde situaties is er 26 % van de situaties in het gele gebied gebleven. Er is er in 7 % van de gedeëscaleerde situaties in 4 stappen van de escalatieladder van Glasl gedeëscaleerd van rood naar groen en in een andere 7 % is er in 5 stappen gedeëscaleerd van ernstig geel naar groen.

Uit de resultaten is zichtbaar geworden dat 30 % van de situaties zich van geel (en 7 % van rood) naar groen heeft bewogen. Bij de eindmeting verkeren 20 % van de situaties in geel en 80 % van de situaties in groen. De hulpverlening vanuit het RSTZ is volgens opdracht binnen de pilot primair gericht op preventie van complexe problematiek. Het is voor het RSTZ gelukt om binnen het gele en groene gebied te blijven werken.

Situatie bij meting nav Glasl

Figuur 5.6. Situatie bij de eerste meting, bij de start van de pilot in september 2021.

Figuur 5.7: Escalatieladder en bijbehorende inzet vanuit netwerk, mediator, wijkteam, advocaat en therapie. NB. In het RSTZ wijkteam wordt alleen de algehele situatie beoordeeld en niet de positie van de afzonderlijke ouders en kinderen in de strijd.

Risicotaxatie Glasl t.a.v. escalatie strijd en inzet ondersteuning

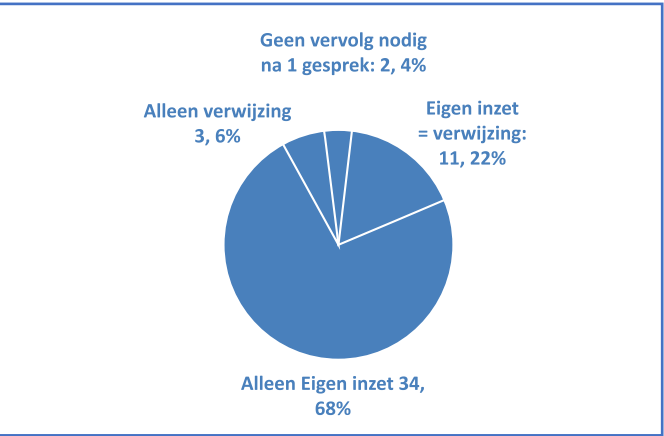
- Verharde discussies (1)
- Polarisatie (2)
- Gezamenlijke verantwoordelijkheid is weg (3)
- Coalities, zwart-wit denken, stereotypen (4)
- Gezichtsaanval en gezichtsverlies, immoreel (5)
- Dreigingsstrategieën en sancties, paniek (6)
- Geweld, ander als vijand (7)
- Systematische vernietiging (8)
- Samen in de afgrond (9)

Situa tie	Oude r 1	Ouder 2	kin d	
				Voorliggend, netwerk
				Mediator, wijkteam
				Advocaat, Therapie

5.1.4 Verwijzing en advies

De hulp wordt in de meeste situaties door de medewerkers van het Relatie- en Scheidingsteam zelf opgepakt.

In 68 % van de situaties begeleidt het RSTZ de ouders en jeugdigen zelf. Bij 22 % van de situaties wordt er nauw samengewerkt met anderen buiten het RSTZ. Bij 6 % van de situaties vond een verwijzing plaats naar een externe mediator, advocaat of SWT-brede aanpak.

Figuur 5.8. Verwijzing en eigen inzet RSTZ

Samenvattend

Mensen zoeken om verschillende redenen hulp bij het Relatie- en Scheidingsteam, waarbij 45 % hulp zoekt voor relatieproblemen en 55 % hulp zoekt in verband met problemen tijdens of na de scheiding. Het Relatie- en Scheidingsteam er in geslaagd om in 93 % van de situaties te de-escaleren of gelijk te blijven bij scheiding. Ook is het gelukt om in alle aangemelde situaties in het gele en groene gebied te de-escaleren of te blijven en (daarmee) weg te blijven uit het rode gebied van de ernstige hoog-conflictescalaties bij relatieproblemen en scheidingen.

5.2 Diepte-interviews

Door het doen van interviews werd duidelijk wat de ervaringen zijn met de hulp vanuit het Relatie- en Scheidingsteam. In de volgende paragrafen wordt beschreven welke thema's ten aanzien van relatie- en scheidingsproblematiek uit het onderzoek naar voren zijn gekomen en wat deze thema's betekenen vanuit de verschillende perspectieven van de respondenten. De thema's zijn onderverdeeld in de volgende hoofdthema's:

1. Toeleiding en hulpverleningskader
2. Start van de werkrelatie en basisattitude
3. Vraagverheldering met systemogram en hypothesen mbv de Systemische Zwolse Vragenlijst (Triage-instrument)
4. BPS-model en wisselwerking op de systeemniveau's

(triadisch denken, posities en loyaliteiten)

5. Problemen en competenties op individueel niveau, relatiedynamiek, transitie, ouderschapsregeling, netwerk
6. De nieuwe situatie in verhouding met de oude situatie
7. Effecten van hulp en ervaringen van cliënten en missie ten aanzien van het samen relaties inhoud geven
8. Specialistisch team
9. Interprofessioneel samenwerken
10. Implicaties voor de professionals

5.2.1 Toeleiding is laagdrempelig en hulpverleningskader is duidelijk en preventief

Naast de resultaten uit de kwantitatieve data is er vanuit de interviews zicht gekomen op hoe de toeleiding en hulpverleningskader wordt beleefd door ouders, jeugdigen en professionals.

Zowel ouders als professionals ervaren het als belangrijk dat de hulp preventief is, laagdrempelig en tijdig, kosteloos, via huisarts of rechtstreeks en dat verwachtingen bij de start duidelijk omschreven kunnen worden. Ook ervaren professionals en ouders het als belangrijk dat er de tijd genomen kan worden. Een ouder zegt hierover:

“Dus het gevoel dat we hier gewoon goed grondig onze tijd voor konden nemen was heel fijn.”

Ouders zijn blij met de beschikbaarheid van de professionals van het RSTZ en dat deze hulp laagdrempelig is, dat er de tijd kan worden genomen, dat het kosteloos is en dat het erger voorkomt. De geïnterviewde ouders gaven allen aan dat zonder de hulp de situatie verergerd was geweest.

5.2.2. Start van de werkrelatie en een basisattitude gericht op aansluiten

Ouders en professionals ervaren de onderstaande punten als belangrijk voor de werkrelatie. In de werkrelatie is voor de professionals van belang dat zij een passende basisattitude laten zien, die aansluit op de vragen en behoeften van ouders en jeugdigen (cliënten). Professionals en ouders vinden het belangrijk dat ze de tijd mogen nemen om samen aan de slag te gaan, dat er een klik wordt ervaren en dat er doelen zijn om mee aan de slag te gaan. Er mag ook diepere belangstelling zijn dan voorheen in de hulpverlening gebruikelijk was:

“Tegenover wie zit ik nou? Hoe is het nou gegaan, wat maakt dat mensen zo op elkaar reageren?” (professional).

Professionals vinden het belangrijk dat ze ‘mogen helpen’ en dat wat ze doen matcht met vraag. Professionals vinden een steunende rol en attitude van belang:

“Welke attitude neem je aan? Dus je gaat de ouder niet veroordelen over dat ze er misschien wel een potje van maken. Ze willen dat namelijk liever ook niet, maar ze zijn in nood.” (professional).

Daarbij is veiligheid in de relatie belangrijk en zicht op de context. Het belangrijkste blijft een klik om samen aan de slag te gaan.

“Toen kwam (medewerker RSTZ) in ons leven, die klik was er met ons alle drie gelijk, dus dat was ook heel fijn. In het begin hebben we pijlers gemaakt waaraan we zouden aan werken.” (ouder)

Samenvattend is een klik heel belangrijk om samen aan de slag te kunnen gaan, waarbij er aandacht is voor aansluiten en een diepere belangstelling ten aanzien van de persoon en wat er in de dynamiek met anderen (partner, ex-partner, ouders, kinderen) speelt.

5.3.3. Anamnese met systemogram en hypothesen mbv de Systemische Zwolse Vragenlijst (Triage-instrument) zorgt voor een verklarende analyse

Professionals ervaren voordelen van het werken met het systemogram en hypothesen die onder het systemogram worden weergegeven: ze kunnen hiermee gericht kijken en sneller tot de kern van het probleem komen. Zij noemen dat het gebruik van het systemogram en hypothesen stellen hen helpt om zorgvuldig te werk te gaan en ze beschrijven dat hierdoor het gevoel wordt ontwikkeld voor de verbinding tussen individuele gezins- en netwerkproblemen. Dit maakt dat zij een brede vooranalyse en aanpak met elkaar kunnen inzetten, wat leidt tot een concreet goed plan aan de voorkant. Door de verkenning wordt duidelijk wat de impact is van bijvoorbeeld de relatie tussen ouders op het kind, de relatie tussen ouders en het kind op de relatie van een ander kind en andere factoren die leiden tot het onderliggende verhaal.

“Het moet gaan over onder andere: Wie ben je? Waar kom je vandaan? Hoe is het gekomen dat jullie hier zijn gekomen, op dit punt? Dus dat het veel meer gaat over de vraag onder de vraag.” (professional)

Professionals zien voordelen van het gebruik van het tijdens de pilot ontwikkelde systemische triage-instrument, de Systemische Zwolse vragenlijst:

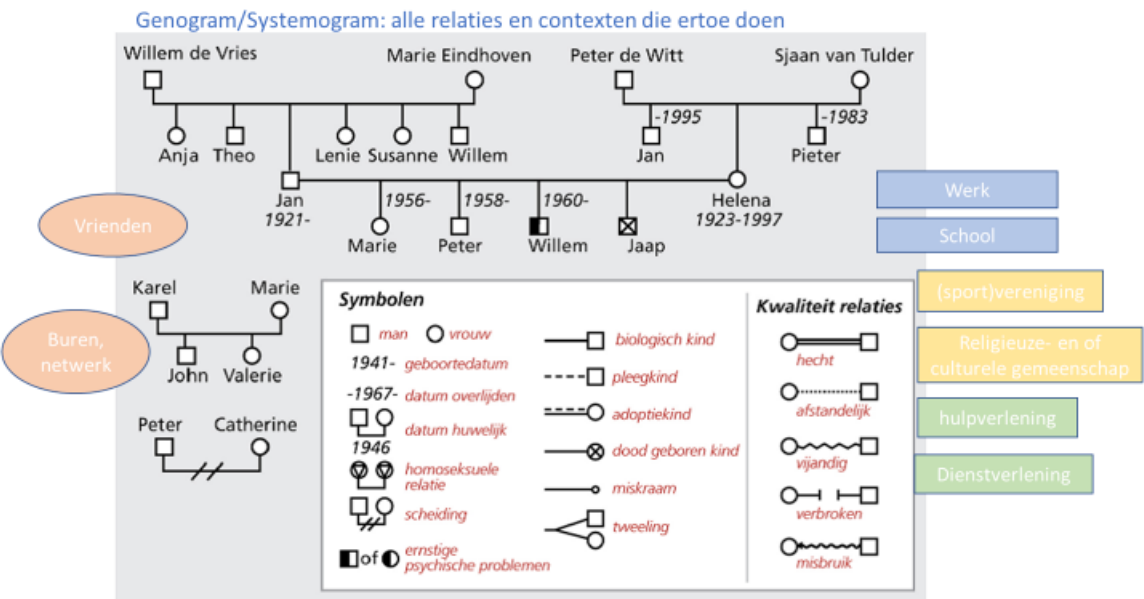
“Om hypothesen te vormen kan het systemische triage-instrument een heel mooi hulpmiddel kan zijn. Juist veel meer andere vragen waar we helemaal niet op komen als je alleen het systemogram maakt.” (professional).

Professionals denken met de Systemische Zwolse vragenlijst meer bewust te worden van de thema’s die er spelen bij relatie- en scheidingsproblematiek en dat zij een afweging daarbij kunnen maken ten aanzien van waar ze specifiek op gaan letten of mee aan de slag gaan, wat gaat goed, wat heeft aandacht nodig en wat betekenen de thema’s voor het gesprek dat je gaat voeren en de belastbaarheid van ouders en jeugdigen. Professionals zien bij het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst ook een voordeel in de vorm van deskundigheidsbevordering:

“Het kan helpen om op je juiste manier op de juiste dingen in te steken. Je doet enerzijds veel op ervaring en deskundigheid, maar je doet ook veel zonder dat je weet waarom je het doet. En dan zit je soms goed, en soms niet goed.”(professional).

Professionals zien er een uitdaging in om de thema’s goed te vertalen in het gesprek dat zij voeren met ouders en jeugdigen.

Samenvattend ervaren de professionals een meerwaarde in een systemische aanpak van de Relatie- en scheidingsproblematiek, waarbij gebruikt gemaakt wordt van een systemogram, en het stellen van hypothesen, omdat men hiermee sneller tot de kern van het probleem kan komen, zicht krijgt op de vraag achter de vraag en met een brede vooranalyse beter kan toewerken naar een goed plan aan de voorkant. Het tijdens de pilot ontwikkelde systemische triage-instrument, “de Systemische Zwolse vragenlijst” wordt gezien als een hulpmiddel om hypothesen te vormen bij de situatieschets en hulpvraag, zodat thema’s duidelijker worden en gericht ingestoken kan worden op bepaalde onderwerpen en daarbij rekening gehouden kan worden met het ontwikkelingsproces van mensen met relatie- en scheidingsproblematiek en hun belastbaarheid.

Figuur 5.9. Voorbeeld van een genogram/systemogram. Bron: Instumentwijzer.nl. Bewerkt door E.Bos-de Groot

5.3.4. De wisselwerking tussen de verschillende gebieden van hulp wordt herkend en opgepakt (bps-model) evenals systemische uitgangspunten

Op basis van de besproken casuïstiek in de interviews is duidelijk geworden dat er een voortdurende wisselwerking waarneembaar is tussen het relatieniveau of partnerniveau met andere niveau's. Wanneer ouders bijvoorbeeld gezamenlijk leren beslissen heeft dat impact op alle andere relaties, ook het niet aangemelde kind en andere familierelaties. De hulp richt zich noodzakelijkerwijs op alle niveau's die bij scheiding van invloed zijn zoals partnerniveau, ouderniveau, opvoedersniveau, stiefouderniveau, grootouderniveau, netwerk niveau, andere leefdomeneinen (bijvoorbeeld financiën). Wanneer ouderschap wordt versterkt, heeft dat invloed op de beleving in het partnerschap. De relatie kan goed zijn maar mensen kunnen toch wanhopig worden door onmacht op andere gebieden en willen scheiden. Verbreding kan hiermee leiden tot meer verbinding. Verder wordt door professionals aangegeven dat het van belang is om de aangemelde gezinnen veel meer te zien in een bredere context dan alleen het gezin, maar ook bijvoorbeeld waar kom je vandaan, want transculturele problematiek speelt een rol in hoe mensen kijken naar relaties en scheiding.

Professionals geven ten aanzien de posities van jeugdigen, ouders en zichzelf als professionals aan dat zij zien dat problemen zeer beladen kunnen zijn als een kind het gevoel heeft dat het moet kiezen tussen diens ouders (loyaliteit en triangulatie). Zij ervaren het als een opluchting wanneer ouders hun positie kunnen innemen en kinderen worden gezien in hun loyaliteiten. Professionals hebben gemerkt dat het belangrijk is om ouders en jeugdigen inzicht te geven in de loyaliteit naar beide ouders en hoe werkt dit als er sprake is van afwijzing van elkaar als ouders. Professionals hebben ervaren dat ouders ondanks problemen na scheiding samen een beslissing kunnen maken uit liefde voor hun kind en dat ook het kind in staat is om een compromis te sluiten ten gunste van de band met beide ouders en zichzelf. Professionals vinden het belangrijk om alle betrokkenen een positie te geven in het gesprek, ook de naastbetrokkenen en zichzelf goed te positioneren met een meerzijdige partijdigheid bij relatie- en scheidingsproblemen.

“Weten dat er altijd een ander verhaal is waar we ook rekening mee te houden hebben en dat je je hebt te

verbinden aan die algemene zaak en niet aan één ouder die je dan te begeleiden hebt.... Dus het is best wel een kunst om je én betrokken te tonen en tegelijkertijd ruimte hebben voor het algemene verhaal” (professional over het triadisch denken bij scheidingsproblematiek).

Samenvattend is er bij professionals zicht op de verschillende niveau's waarop problemen zich kunnen voordoen en hoe dit op elkaar kan inwerken, waaronder bijvoorbeeld transculturele problematiek en houden zij hiermee rekening in hun begeleiding. Dit betekent dat zij niet één vraag als uitgangspunt voor de begeleiding nemen, maar er rekening mee houden dat bijvoorbeeld opvoedproblematiek invloed kan hebben op de partnerrelatie en andersom en dat zij er open voor staan om op beide niveau's ondersteuning te bieden als dat nodig is. Professionals van het RSTZ zijn gericht op het zien van posities die ouders en kinderen en zichzelf innemen, loyaliteiten tussen ouders en kinderen. Tevens zien zij dat het nooit alleen gaat om de relatie tussen de professional en de hulpvrager, maar dat er altijd andere betrokkenen zijn die er toe doen (partner, andere ouder, kinderen, netwerk etc) en dat zij invloed hebben op het probleem dat zich aandient.

5.3.5 Problemen en competenties op individueel niveau, relatiedynamiek, transitie, ouderschapsregeling, netwerk bij relatie- en scheidingsproblematiek worden herkend en opgepakt

In deze paragraaf wordt een aantal thema's benoemd die van toepassing zijn bij het de-escaleren bij relatie- en scheidingsproblemen. Het de-escaleren en de transitie naar een nieuwe levensfase vragen een aantal vaardigheden op individueel niveau, het hanteren van de relatie-dynamiek, het doorlopen van het proces van transitie, praktische oplossingen rond ouderschapsregeling en het regelen van financieel-economische zaken en het benutten van positieve steun vanuit het netwerk. In deze paragraaf wordt per onderwerp een korte samenvatting gegeven.

Individueel niveau

Professionals en ouders geven ten aanzien van het individueel niveau aan dat het belangrijk is om de stress van de scheiding te kunnen leren hanteren:

“Er zijn talloze voorbeelden waarin mensen zó in de stress zitten, of in de pijn zitten, dat het ze ook gewoon niet

meer zo goed lukt om door een andere bril te kijken” (professional).

De persoonlijke belasting op individueel niveau kan op verschillende manier een plek krijgen in de begeleiding, door bijvoorbeeld persoonlijke therapie te benutten binnen gezins- en relatiebegeleiding en schematherapie en relatiebegeleiding dus samen gaan. Belangrijk is ook om de persoonlijke geschiedenis en intergenerationele problemen goed te horen en een plek geven omdat ze kunnen drukken op de partnerrelatie en opvoedingsrelaties.

Vanuit de systemische benadering worden ouders en jeugdigen ondersteund bij het zien van meerdere perspectieven, wat een positieve invloed heeft op het mentaliserend vermogen. Vanuit professionals wordt de noodzaak gezien voor een ‘groei mindset in plaats van een statische mindset’:

“Als je in oude pijn blijft hangen en er niet overheen kunt kijken loop je als ouders vast in een voortdurend nee naar elkaar en kun je niet meer toekomstgericht bewegen” (professional).

Professionals kunnen ouders begeleiden in het leren incasseren in het (samengesteld) gezin, niet blijven bij de afwijzing, maar verdiepen in de gedachtengang van de ander.

Belangrijk is om de ouder en jeugdige steeds te begeleiden in het persoonlijk verwerkingsproces:

“Dat eerste jaar na een scheiding heb je gewoon tijd nodig om even weer grip te krijgen op je leven. En dat proces ondersteunen op de juiste manier. Dat ondersteunen met de juiste toon” (professional).

Hierbij zijn het reguleren, mentaliseren en omdenken essentiële vaardigheden voor een ouder, die door de strijd met de (ex-)partner soms behoorlijk worden uitgedaagd of op de proef gesteld. Hierbij spelen voortdurende afwegingen door de ouder een rol:

“Ik heb nu contact, ik wil het houden, maar ik wil eigenlijk nog wel meer, maar ik wil het niet forceren” (ouder).

Hierbij speelt timing een rol, wat is het goede moment om de eigen wensen op tafel te leggen. Ouders geven aan dat ze ook hebben moeten leren ‘omdenken’. Een voorbeeld van omdenken in de agenda van een samengesteld gezin en het vinden van een dag voor hen beiden als partners:

“Eerder eiste ik altijd gewoon. Dan zei mijn man ik zie ze al zo weinig. Dan had ik echt zo iets van die kinderen komen overal tussen. Elke keer. En nu denk ik we kunnen ook gewoon allebei een dag vrij nemen en dan op zondag gaan” (ouder).

Samenvattend: De stress van de scheiding kunnen hanteren vraagt op individueel niveau om het kunnen reguleren, mentaliseren en omdenken. Dit betekent dat je moet leren om niet vast te blijven zitten in oude pijn, leren beseffen wat de situatie met jezelf doet (inclusief je eigen kwetsbaarheden op basis van eigen persoonlijke belasting en relationele geschiedenis), proberen te beseffen wat de situatie met de ander doet en toekomstgericht bewegen.

Relatiedynamiek

Ouders ervaren dat zij anders hebben leren handelen en anders leren kijken naar de eigen relatie en dat het samen reflecteren op de onderlinge relatiedynamiek veel rust heeft opgeleverd:

“van een tornado aan ruzie en oorlog naar complete rust in huis” (ouder).

Ouders hebben het als zinvol ervaren dat door de professional is ingegaan op de diepere laag van de dynamiek tussen ouders en dat de professional hierbij confronterend durfde te zijn, bijvoorbeeld door te zeggen: “het is niet helpend dat je dit nu inbrengt”

Professionals signaleren dat het belangrijk is om (non)verbale boodschappen in de relatiedynamiek bespreekbaar te maken:

“Men maakt elkaar verwijten over het negatief praten over de ander en zeggen dat dit niet zo is, maar er is wel veel pijn over het verleden zichtbaar” (professional).

Zij merken dat hun inbreng niet altijd direct effect heeft doordat ouders soms erg bevangen zijn in hun strijd, maar

soms wordt in gesprekken al wat neergelegd, wat later kan worden geoogst. Professionals willen aandacht hebben voor de relatiegeschiedenis en het bespreken van pijnlijke vragen, bijvoorbeeld: “hij heeft het gezin laten ploffen”

Professionals willen oog hebben verschillende aspecten van de relatiedynamiek, zoals coalities in een gezin (dat wil zeggen dat een ouder met een kind samen onbewust een blok vormt tegen een andere ouder). Ook willen professionals oog hebben voor de context van heftige emoties in de relatiedynamiek: dat niet te snel in termen van onveiligheid wordt gedacht, maar de emoties ook voor een deel kunnen worden genormaliseerd. Een professional benoemt dit als volgt:

“Mensen die zo bevangen zijn door het verdriet van dat moment en de chaos van dat moment, die zijn gewoon bezig met rouwverwerking en met chaos... vinden van rust in de chaos”(professional).

Als boosheid verkeerd wordt geïnterpreteerd dan kan dit een negatief effect hebben op het hulpverleningsproces:

“Als een vluchtige uitspraak wordt hij ineens vastgezet en krijgt daarmee veel meer lading en veel meer toekomst dan dat hij heeft als je hem even laat overwaaien. En die verstarring die geeft dat die ouder alleen maar meer in de weerstand gaat van: ‘Zie je wel, ik word hier uit de positie van ouder gezet,’ en: ‘Nu word ik weer als de onbetrouwbare ouder weggezet, maar zij is toch onbetrouwbaar.’ En hij gaat weer wijzen dat zij onbetrouwbaar is en dat zet allerlei strijddynamieken aan”(professional).

Het inzicht krijgen in relatiepatronen en strijddynamieken vergt van ouders reflectieve vaardigheden en zicht op de onderlinge wisselwerking in gedrag en het besef wat dat van hen vraagt.

Professionals zijn alert bij strijddynamiek op het onderscheid tussen een complexe hoogconflictscheiding en pedagogisch onvermogen:

“Op een gegeven moment zie je wel van: oh, het ziet er heel erg uit als conflictscheiding, maar er is misschien eigenlijk sprake van pedagogisch onvermogen. Dus eigenlijk is er een pedagogisch hulpverlener nodig die vader helpt

van: hoe doe je dat nou eigenlijk, structuur aanbrengen in een huishouden? Want dat deed moeder altijd en nu vind ik het wel fijn dat ik tijd met mijn kind door kan brengen, maar ik heb moeite met dat. En gaat zichzelf maar steeds opblazen ten opzichte van moeder, want die zegt dat hij geen opvoeding kan geven, maar hij kan beter gewoon even een hulpvraag stellen van: ‘Joh, ik heb even hulp nodig, hè, hoe doe jij dat eigenlijk moeder?’ (professional).

Onderdeel van de strijddynamiek is: “Als ik nu iets zeg, dan gaat moeder, de vrouw, ervandoor met haar gelijk, en ja, dan win ik niet.” De professional benoemt hierbij de wisselwerking met de hulp aan de vrouw/moeder:

“Maar dan geldt dus ook dat die moeder ook gecoacht wordt en dat is misschien ook lastig, want: je hebt niet meer je eigen vanzelfsprekendheid met je kind. En je ziet dat jouw kind het eigenlijk makkelijker heeft als ‘hij bij jou is, want jij hebt jouw structuur op orde. Hoe krijg jij nou voor elkaar dat je, binnen jouw eigen gemis en dat jij het beter kan, vader gaat ondersteunen om het op zijn plek goed voor elkaar te krijgen” (professional).

Uitgangspunt hierbij is dat de moeder mag leren incasseren, want als ze vader helpt dan is ze én niet meer de betere ouder, en heeft nog minder tijd met haar kind omdat vader dan die tijd met het kind beter kan invullen. De moeder helpt vader in het belang van haar kind, omdat de vader van het kind belangrijk blijft in zijn/haar leven.

Een ouder zegt dat er goede vragen aan hem zijn gesteld door medewerkers vanuit het RSTZ:

“Vertel eens wat is er onderweg gebeurd....dat vond ik ook een heel sterk ding. Vertel eens, dat je ook even weet, zo heeft die relatie in elkaar gezeten, wat is er dan gebeurd onderweg, waar ben je elkaar kwijt geraakt. En af en toe heb ik nog steeds zoiets dat ik denk oh ja, dat had ik helemaal niet in de gaten, maar dat zal ook wel een rol hebben gespeeld. Dat heeft mij het meest pijn gedaan. Ik werk veel met mensen. Ik dacht dat ik mensenkennis gehad en er is een hoop gebeurd en ik heb niet in de gaten gehad” (ouder).

Samenvattend: Ouders en professionals vinden het belangrijk om in te gaan op de relatiedynamiek. Het vraagt van de professional dat men confronterend durft te zijn en de pijn benoembaar probeert te krijgen. Ouders merken dat het een opgave en uitdaging is om zelf inzicht te krijgen in hun relatie (en strijd)dynamiek en dat dit belangrijk is om grip te krijgen op de onderlinge communicatie. Dit kan leiden tot rust in de chaos.

Relatiepatronen

Ouders ervaren dat ze met hulp vanuit het RSTZ grip krijgen op de onderlinge relatiedynamiek. Dit kan gaan over de relatiedynamiek in een relatie, maar ook om een relatiedynamiek tussen ex-partners, die in een vast patroon op elkaar reageren. Triggers worden herkend en opgepakt. Professionals vinden het belangrijk ouders ex-partnerschap en ouderschap loskoppelen en dat zij inzicht krijgen in hoe het werkt als je vastzit in een patroon en hoe je daar uitkomt, bijvoorbeeld dat je heel primair reageert uit angst voor verlies van het kind en uit boosheid en teleurstelling naar elkaar. Ouders leren met ondersteuning van het RSTZ bewust te worden van de situaties en hun eigen reacties in beeld te krijgen. Zij krijgen inzicht in hoe ze irritaties voelen opkomen en dan te gaan 'omdenken'. Ouders zeggen hierover: "In ons geval was het iemand uit het RSTZ die liet zien: dit is wat jullie doen. En dit is hoe je eruit kan komen". Van belang is ook dat ouders met hulp vanuit het RSTZ zicht krijgen op de eigen oude pijn en dat dit hen kan verhinderen om te bewegen in de nieuwe situatie van scheiding: "De vinger op de zere plek zien te krijgen, wroeten"(professional). In het RSTZ is er door de preventieve aanpak ruimte om strijdpatronen nog te kunnen beïnvloeden:

"Echte complexe scheidingen zijn natuurlijk scheidingen die al minimaal een jaar, twee jaar uit elkaar zijn en nog steeds in die strijd vastzitten. Dan hebben de strijdpatronen het gewonnen" (professional).

Over de meerwaarde van de hulp vanuit het RSTZ en de beïnvloeding van de onderlinge relatiedynamiek zegt een ouder:

"Iemand als (medewerker RSTZ) die haar licht schijnt op hoe dingen gaan, een stukje geschiedenis, dingen die apart van elkaar hebt meegemaakt en met jezelf meedraagt.

En dat dat je vormt en dat je jezelf ook weer anders kunt vormen. Dat je daarin niet vastzit. Ik denk dat dat voor heel veel mensen geldt. Op een gegeven moment kom je vast te zitten in een patroon, waar je soms zelf niet meer ziet hoe je er uit moet komen. En dat was in ons geval (medewerker RSTZ) die ons liet zien dit is wat jullie doen. En dit is hoe je eruit kan komen. Dan is het nog samen doen natuurlijk, dat je de verandering moet doen" (ouder).

Samenvattend is het voor ouders belangrijk dat ze ervaren grip te krijgen op de onderlinge relatiedynamiek, omdat er allerlei gevoelens en irritaties getriggerd kunnen worden. Als je de dynamiek bewust wordt, is het makkelijker om dan te gaan omdenken en over de oude pijn leren heen-kijken.

Communicatie

Ouders hebben met ondersteuning van het RSTZ laagdrempelig kunnen werken aan het verbeteren van de communicatie in hun relatie en het onderlinge vertrouwen versterken door zaken bespreekbaar te leren maken. Voor ouders zijn er verschillende blikopeners geweest:

"Ik moet heel hard werken om hem aan de praat te krijgen, maar hij moet heel hard werken om te horen" en over het bespreekbaar maken van problemen: "Er wordt door (medewerker RSTZ) eerst gevraagd aan Nico wat het met hem doet, Hij is uit zijn schulp getrokken om te praten over dingen waarvan ik ook niet eens wist dat ze bestonden"(ouder).

Het is niet altijd makkelijk dus om te zeggen wat iemand bezighoudt. Daarbij worden in conflictsituaties wensen heel vaak verpakt in eisen of klachten. Ondersteuning van een professional kan daarbij helpend zijn: "Mensen willen eigenlijk met elkaar in gesprek, hebben heel veel tegen elkaar te zeggen. Maar de boosheid is zo verhard, dat ze dit niet meer op een normale manier kunnen zeggen. Ik hoor boosheid en daaronder hoor ik bepaalde behoeftes of gedachtes" (professional).

Samenvattend ervaren ouders en professionals dat het belangrijk is om te werken aan een betere communicatie en dat hen dit meer onderling begrip oplevert. Hiervoor is het van belang onder de boosheid en andere gevoelens en emoties te kunnen kijken. Onder de boosheid zijn bepaalde behoeftes en

gedachten te horen die omgezet kunnen worden in wensen, waardoor er een opening komt naar andere onderlinge verhoudingen.

Sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding

Voor de ontwikkeling van kinderen na scheiding zijn de kwaliteit van de opvoeding en de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders van groot belang. Professionals en ouders geven aan dat het sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en het blijven creëren van een positief sociaal-emotioneel klimaat in de thuissituatie bij ouders erg verstoord kan zijn geraakt, wat weer van invloed is op het functioneren van de jeugdigen en de partnerrelatie. Dit oppakken en aanpakken met handvaten, leren luisteren naar elkaar, begrip voor elkaars perspectieven krijgen ervaren ouders en jeugdige als erg helpend. Professionals merken dat zij ouders willen helpen continu de vraag te herleiden naar de kinderen: wat is goed voor hen? Wat hebben zij nodig? Elkaar als ouders leren steunen en doorzetten, terug naar de rol als ouder en hoe je daarin kunt positioneren. Professionals ervaren het (gezamenlijk) opvoeden als ouders als een belangrijke ingang voor relatie- en scheidingshulp. Professionals merken dat er een spanningsveld kan zijn in de relatie tussen ouders en kinderen in verhouding met de persoonlijke behoefte van een ouder:

“Dat je je kind(eren) op bepaalde momenten moet missen kost dat als je niet in strijd bent al genoeg om je hiertoe te verhouden en je rust in te vinden, maar als je op een gegeven moment wel in strijd bent, en dit steeds meer naar voren haalt, dan ga je alleen nog maar meer die kinderen naar je toe willen halen omdat je je eigen onrust probeert voor te zijn” (professional).

Het kind heeft in de relatie- en scheidingshulp een eigen stem, wil gehoord worden en serieus genomen worden. Voor ouders is het belangrijk om het kind die eigen stem te geven en zelf leiding te nemen en in zoveel als mogelijk in gezamenlijkheid beslissingen te nemen. Een ouder die zelf ervaren heeft hoe belangrijk dat is, adviseert ook andere ouders na scheiding:

“Sowieso heel goed luisteren naar je kind, want dat is wel het belangrijkste. Maar ja, soms is dat te ver weg, dan lig je niet op één lijn. En als je dan toch daar hulp mee krijgt, zoals met (medewerker RSTZ), die kan een heleboel doen:

Door te luisteren naar wat mijn kind heeft en door vragen te stellen hoe ze zich voelt, en aan de ouders door te geven van: dit moet je niet doen, dat moet anders, want daar heeft ze last van, ja, dat is wel goed” (ouder).

Een professional wijst op de rol van het kind in het geheel van relatie- en scheidingsproblematiek: “Kinderen kunnen ook een behoorlijke rol hebben in de dynamiek tussen hun ouders, onbedoeld of ongewild, en ik denk wel dat dat, als het daar ook over mag gaan, als we daar ook naar kijken en ook kinderen helpen om ook iets anders te doen, maar ook ouders te leren begrijpen waarom kinderen iets zeggen, dat dat wel ook nog verder mee kan helpen in het, ja, effectief werken in deze situaties”(professional).

Samenvattend: Voor de ontwikkeling van kinderen na scheiding zijn de kwaliteit van de opvoeding en de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders van groot belang. Het gaat hierbij om het kunnen sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en het blijven creëren van een positief sociaal-emotioneel klimaat. Voor hulpverlening bij scheidingsproblemen is de opvoeding een belangrijk startpunt, omdat het van belang is om allereerst uit te gaan van wat goed is voor de kinderen, wat zij nodig hebben ten behoeve van hun ontwikkeling. Ouders kunnen daarbij het kind een stem geven en zelf de leiding nemen in het maken van beslissingen.

Transitie

Professionals benoemen dat ouders tijdens het transitieproces het verlies naar aanleiding van de scheiding vaak niet goed hebben verwerkt. De spanning en stress kan steeds op de achtergrond aanwezig blijven. Mensen kunnen daarbij vastzitten in onverwerkte ervaringen van pijn, verdriet of bepaalde denkbeelden. Dit kan het transitieproces stagneren. Ouders zijn vaak onvoldoende voorbereid op de impact van een scheiding. Volgens een professional kan voorlichting vanuit het RSTZ hier behulpzaam zijn. Het gaat dan om zaken als:

“Het besef dat het niet alleen sneu is voor die kinderen dat ze dan papa missen of mama missen, maar ook erg sneu dat je als ouder je kind mist op belangrijke momenten, bijvoorbeeld Sinterklaas, Kerst etc. Het kunnen verduren, het kunnen verdragen, het kunnen accepteren dat dit de gevolg is van jouw keus of de keus die jullie samen hebben gemaakt, schaamte, schuld, verwijt naar jezelf: had ik dit

nou wel moeten doen? Dat ga je allemaal tegenkomen en mag in de voorlichting of psycho-educatie terugkomen” (professional).

Ouders vragen ook ondersteuning bij het helpen van brusjes en kinderen in de overgang naar een samengesteld gezin. Problemen kunnen zeer beladen zijn als een kind het gevoel heeft dat het moet kiezen tussen diens ouders of onvoldoende gezien te worden door een van de (stief)ouders (loyaliteit en triangulatie). Voor stiefouders kan het ingewikkeld zijn om de nieuwe rol van stiefouder op zich te nemen en om een nieuw evenwicht te vinden voor de posities en het functioneren van alle gezinsleden. Professionals zijn er op gericht om het verhaal in een frame te plaatsen dat toekomstgericht is en tegelijkertijd recht doet aan ervaringen van verdriet en verlies. Psycho-educatie geven kan hierbij belangrijk zijn voor kinderen, om kinderen uit te kunnen leggen wat er met ze gebeurt en hoe ingewikkeld dat voor ze is. Een professional benoemt dit als volgt voor de jeugdige:

“Dus niet alleen horen van: wat wil iemand nou het liefst? Waar wil die het liefst wonen? Maar vooral ook om het voor een kind ook inzichtelijk te maken wat er allemaal gebeurd is in zo’n systeem met al die poppetjes die in een keer verschoven worden en wat dat vraagt van ze, en dat ouders ineens anders doen dan eerder, en de nadruk op de verschillen komt te liggen die er ineens niet meer mogen zijn, in plaats van wat nog wel hetzelfde is”(professional).

Hierbij is het ook van belang om loyaliteit uit te kunnen leggen aan kinderen en dat het helpend kan zijn om dat soms ook in het bijzijn van een oma of oom of tante nog een keer uit te leggen.”

Ouders waarderen de procesmatige hulp waarin ze “in stapjes” vaardigheden leren om door de transitie van de scheiding heen te komen. Een vader over de transitie van de scheiding die enorme impact kan hebben, omdat het veel vraagt op verschillende gebieden:

“In april heb ik drie weken heb ik even time out gehad. Het was gesetteld, met de kinderen was het op de rit, maar toen had ik zelf even de klap te verwerken, ik ben moe, ik kan even niet meer ordenen, ik kan op mijn werk ook niet concentreren. Toen heb ik een time out van drie weken

genomen. Niet echt ziek geweest. Voor de rest... ik heb natuurlijk ook een goed netwerk om me heen. Ook die gesprekken met RSTZ hebben mij durf ik wel te zeggen, uit het verzuim gehouden” (ouder).

Samenvattend vraagt de transitie van scheiding een heel aantal vaardigheden op verschillende onderwerpen: de nieuwe partner-relatie, het handhaven van het ouderschap vanuit de oude situatie, omgaan met verdriet en verlies, openstaan voor het loslaten van oude denkbeelden, eensgezindheid in een nieuw samengesteld gezin vinden, positieve taal en een passend frame vinden voor de verhalen dat ouders en jeugdigen verder helpt. Ook psycho-educatie kan ondersteuning bieden in de verandering die ouders en jeugdigen doormaken.

Ouderschapsregeling en sociaal-economische situatie

Professionals en ouders ervaren dat (samen met) de juridische expertise en vanuit de specialistische scheidingshulp stellige en duidelijke kaders worden neergezet die informatief zijn over het verloop van een scheiding vanuit een preventieve aanpak of vanuit een aanpak bij specialistische hulp en de juridische aanpak via de rechtbank. De juridische insteek gaat meestal niet om de kern van emoties, gevoelens en relaties, omdat de spanning te groot is en de strijd verhardt, waarbij de rechter een beslissing moet nemen op basis van uiterste posities die in worden genomen, vanuit een tegenover elkaar. Het goed regelen van de financiële en juridische zaken geeft helderheid, zoals een alimentatieberekening. Financieel de zaken goed regelen of een goed ouderschapsplan in elkaar zetten, kan een hele puzzel zijn. Hierbij is het soms fijn en noodzakelijk om ondersteuning te kunnen ontvangen.

Een vader zegt over de overgang naar alleenstaand ouderschap en de ouderschapsregeling:

“Ik heb niet alleen belangen, dat heeft zij net zo goed. Ik bedoel, gewoon open en eerlijk over zijn. En zoals nou, als ze weg moet is het voor iedereen toch anders. Eerder zag ik... Dan begon het zondag 's middags al weer: E. die moet weg, dan voel je je de hele dag niet zoals normaal ontspannen.... Het gaat allemaal wat vloeiender, en zo is het nu, en daar doen we mee, en die spanning is ook gewoon weg. Hè, vrijdag 's morgens en ik ga dan naar hen toe als ik om half zes weg ga dan doe ik ze een kusje en

dan zeg ik: 'Nou, tot volgende week.' Nou, dan app ik door de week nog wel eens wat met haar, of we bellen dan wel, maar het gevoel is allemaal minder heftig allemaal ook" (ouder).

Een vader zegt over het financiële aspect het volgende:

"We hebben op een gegeven moment ook een financieel plaatje gemaakt van hoe ziet dat er uit. Welke afspraken maken we er over. In het begin zaten we om de twee, drie weken bij elkaar, dat je even die rust krijgt."

Samenvattend: Heldere informatie over het scheidingsproces, een duidelijke omgangsregeling, maar ook een goede financiële regeling en huisvesting zijn van belang tijdens het scheidingsproces.

Netwerk

Ouders ervaren praktische steun uit het netwerk, omdat als opa en oma gaan oppassen er dan bijvoorbeeld ruimte komt om aandacht te geven aan stiefbrusjes. Het netwerk kan ook in emotioneel opzicht steunend zijn door te helpen de-escaleren. Een opa en oma of vriend kunnen bijvoorbeeld door de stress heen kijken en dan samen met de ouder probleem oplossen, waarmee ze de verbindende factor vormen. Ouders kunnen een vriendin vinden die wel kritisch durft te zijn, van:

"Ja, luister, nu heb je jezelf even te beheersen, en ik ga niet met je mee over die ex van je, want eerlijk gezegd vind ik hem nog wel oké. En vind je dan het juiste netwerk?" (professional).

Hiervoor is het belangrijk dat de professional het netwerk in kaart brengt en kijkt: wie zijn nou belangrijke personen in het netwerk? Wie zijn steunfiguren? En kunnen wij die betrekken bij het proces en kunnen wij daardoor het gezin versterken? En ook bewustwording bij het netwerk, van: wat speelt er nou precies bij het gezin of bij dit stel? Professionals willen het netwerk gewoon uitnodigen, samen aan tafel zetten en zeggen: 'Ga maar met elkaar in gesprek'. Zien wat er tussen hen gebeurt. Mogelijkheden verkennen en verbindingen faciliteren die duurzame steun genereren. Een professional benoemt dat het netwerk niet altijd steunend aanwezig is in het de-escaleren, maar wel invloedrijk als het gaat om keuzes maken:

"als ouders die hier zitten op dat moment de juiste begeleider hadden gehad die een ander advies had gegeven dan wat die advocaat zei of wat die opa of oma zei, maar een ander advies had gekregen, dan had 'ie misschien een andere keus gemaakt en had 'ie hier misschien niet gestaan" (professional)

Van belang is om met het netwerk samen te de-escaleren. Medewerkers van het RSTZ kunnen op een directieve manier het netwerk aanspreken op hun invloed op het escaleren van conflicten in de scheidingssituatie. Een professional verwoordt dit als volgt:

"Want u heeft het beste voor met uw dochter of zoon, maar op deze manier drijft ze wel verder af, en dat is niet goed voor uw kleinkinderen. Is dat wat u wil?" (professional).

Samenvattend is het voor professionals belangrijk om het netwerk in kaart te brengen en te zien waar zij opbouwende steun kunnen verlenen, die duurzame steun kan worden, omdat het netwerk langer betrokken is dan de professional. De professional komt daarbij in de rol van facilitator van verbindingen.

5.3.6. De nieuwe situatie van relatie- en scheidingshulp in verhouding met de oude situatie is anders: er is sprake van een nieuwe, meer gedegen en beter aansluitende aanpak

De professionals zijn in de interviews bevraagd op of er een verschil is in de manier van werken in het RSTZ met de werkwijze die zij voorheen hanteerden vanuit het SWT. De professionals ervaren allerlei verschillen die terugkomen in een aantal thema's.

Andere houding en benadering met focus meer op verbinden:

Voorheen waren professionals meer gericht op het heel duidelijk zijn in de strijd tussen de ouders, want die strijd is dat is waar de kinderen last van hebben. Een professional hierover:

"Nou duidelijkheid mag je nog steeds wel geven, dat is niet verkeerd, maar wat daar denk ik wel onbedoeld escalerend in heeft gewerkt is dat we ouders heel erg... nou ja, nou ja, je zou bijna kunnen zeggen: kwalijk namen dat ze dat niet konden stoppen, die strijd" (professional). Dit had vaak niet het bedoelde effect op ouders, de professional vervolgt: "Dus dat ze nog meer gaan overtuigen en dat ze nou juist proberen uit te gaan van hun gelijk, zal het onbedoeld denk

ik als effect hebben gehad, maar ook dat ze zich daardoor misschien niet zo'n goeie ouder hebben gevoeld en daardoor misschien onbedoeld schuldgevoelens hebben of krijgen of een gevoel van falen, wat natuurlijk ook niet erg helpend is om ander gedrag te laten zien"(professional).

Een andere benadering houdt in dat er nu ook andere doelen komen, bijvoorbeeld op het minder reactief leren zijn van ouders naar elkaar:

“Terwijl de doelen waarschijnlijk meer positief effect gaan hebben als ze wat anders geformuleerd worden, als ze wat meer worden als: de ouder neemt verantwoordelijk om zijn eigen emoties over de situaties te reguleren en te te verwerken, daarbij steun te zoeken die voor hem of haar ook helpt in het de-escaleren, maar ook het versterken van zijn band met dat kind en zijn verantwoordelijkheid nemen met wat hij of zij in de opvoeding van dit kind zelf anders kan doen om het voor het kind gemakkelijker maken om te leven in een situatie waarin de ouders nog strijd hebben en de ouder te vragen de verantwoordelijkheid te nemen om die andere ouder wel een bestaansrecht te geven. Dus te verdragen dat die er is en het ook anders doet dan de andere ouder.”(professional).

Professionals kijken nu veel meer vanuit de mogelijkheden van de mensen, waarbij de beperkingen er mogen zijn en daarop gaan sturen, zoals “hoe kun je dan toch tot een goed genoeg komen?”. Van een zorg- en regelmodel naar procesmatige, systemische hulp: “Voorheen zaten we meer in het zorgmodel, dus het overnemen, regelen, redden. Nu meer op het betrekkningsniveau, systemogram en hypothesen, het methodische. Winst in de expertise in de bredere zin”(professional).

Professionals ervaren een enorme meerwaarde voor verbinden voor ouders en de jeugdige en interprofessioneel, het samen doen, gericht op preventieve hulp en ook voor de complexe scheidingen: dat je van elkaar kunt leren en dat je het juiste kunt gaan inzetten om toe te werken naar verbetering en herstel.

Gedegenheid van de aanpak:

Er wordt de ruimte genomen om echt in te voelen, als het gaat om problematiek, wat is hier nu echt precies aan de hand,

wat speelt er, om het meer te snappen. Met de systemische coaching tijdens de pilot wordt men continu gevoed door inzichten. Dit voorkomt ook de vernauwde blik die kan ontstaan en waar je als professional alleen in zit: “Op een gegeven moment werd ik heel erg in zo'n veiligheidsachtig ding opgenomen, Alsof je in zo'n groef komt, hè, waar je niet meer uitkomt. En uiteindelijk was het een complexe scheiding in wording. Dan gaat je blik toch echt vernauwen” (professional).

Samen uitdiepen van een goede analyse en aanpak:

Professionals waarderen dat ervaringen met elkaar gedeeld kunnen worden in het RSTZ en dat ze samen kunnen bespreken: hoe doen jullie dat nou eigenlijk? Wat werkt en wat niet werkt en waarom? “Het is een kracht om dat met elkaar uit te diepen” zegt een van de professionals. Voorheen hadden professionals meer het gevoel er alleen mee bezig te zijn.

Reflectie in en op het werk:

Professionals geven aan dat reflectie ook op gang komt op andere zaken, wat maakt dat het wel of niet goed loopt:

“Verschil met voorheen is dat ik nu veel eerder bepaald wordt door: waarom doe je dingen zoals je ze doet? Is dit de vraag of ligt de vraag onder de vraag? Moet je het niet breder bekijken?” (professional).

Professionals geven aan dat zij denken dat zij in het verleden ook wel het verkeerde hebben gedaan:

“Er werd zo in goed en fout gedacht, -en dat is dan ook de waarheid. Met onze nieuwe aanpak, kijken we veel breder daarin, veel milder” (professional).

De positie van het RSTZ aan de voorkant benutten om erger te voorkomen:

Een professional noemt het RSTZ als een mooie optie om de ervaringen van ouders tijdens het scheidingsproces via psycho-educatie te normaliseren:

“Waarschijnlijk ga je straks dat en dat ook wel voelen, en dan is het dus goed om met elkaar in contact te blijven vanuit het RSTZ, want dan kunnen we misschien jou helpen en coachen om daar even doorheen te gaan. Want dat is een fase wat er gewoon bij hoort.... En daarmee denk ik dat je de potentiële complexe scheidingen juist voorkomt” (professional).

Samenvattend vinden professionals dat zij nu een andere insteek hebben in het RSTZ. Een verschil in het zorgen voor en regelen naar expertise vergroten in het werken op de relaties en verbinden en gericht zijn op de mogelijkheden van mensen en accepteren van beperkingen. Er is meer bewustzijn op het breder kijken, meer de tijd hiervoor nemen, het voorkomen van de vernauwde blik, het uitwisselen over wat werkt en niet werkt. Vanwege de positie van het RSTZ in het voorveld kan de specifieke relatie- en scheidingshulp erger voorkomen.

5.3.7. Effecten van hulp voor cliënten (ouders, jeugdige): er is een duidelijke meerwaarde van de hulp vanuit het RSTZ voor ouders en voor professionals

Ouders en jeugdige zijn bevestigd op hun ervaringen met het RSTZ en wat hen dit heeft opgeleverd. Hieronder wordt weergegeven wat het effect is geweest van de hulp en ondersteuning. Daarnaast zijn professionals ook bevestigd op wat werkt in de aanpak van het RSTZ, dit is onderverdeeld in een meerwaarde die zij beleven en de werkzame factoren die zij zien.

Ouders en professionals kwamen tijdens de interviews spontaan tot bespiegelingen over de invloed van de samenleving op de problemen die ouders en jeugdigen ervaren in relaties en scheidingen. Een aantal van de (samengevatte) uitspraken hierover worden onder het onderwerp “Samen relaties inhoud geven” weergegeven.

Ouders over de effecten van hulp vanuit het RSTZ: Ouders beleven door de begeleiding vanuit het RSTZ meer verbinding in hun relaties:

“We staan nu achter en naast elkaar in plaats van tegen elkaar. Als er geen RSTZ was geweest, was het einde verhaal geweest van de relatie” (ouder).

De communicatie is verbeterd door de begeleiding vanuit het RSTZ. De hulp versterkt de onderlinge communicatie tussen partners en ouders met meer begrip en nieuwe taal:

“Wat wij niet tegen elkaar durven zeggen afzonderlijk of met elkaar. Als wij hier met elkaar op de bank zitten houden we onze mond. Maar zij (medewerker RSTZ) stelt de vraag wat denken jullie ervan. En met haar erbij durven wij dat wel tegen elkaar te zeggen”(ouder).

Er wordt door het RSTZ gewerkt aan meerder hulpvragen; zowel de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke conflicten:

“In het begin hebben we pijlers gemaakt waaraan we zouden aan werken..... Dus we zijn van start gegaan eerst met Daniël (zoon). Pieter (echtgenoot) en ik zaten wat betreft opvoeding niet op 1 lijn. Dat gaf heel veel onrust. Daarbij trok Daniël ook heel erg naar mij toe en moest hij niet zoveel van Pieter hebben. Dat hebben we aangepakt en Pieter en ik zijn weer op 1 lijn gekomen....Er kwam veel meer rust in huis, heel fijn om te zien” (ouder).

Ouders geven aan dat ze ondersteund zijn in het samen reflecteren op hun opvoed- en samengestelde gezinssituatie en het overzicht wat dit oplevert:

“Als je iemand hebt die van buitenaf dingen tegen je zegt je kunt dingen ook zo bekijken, wat nu als jullie het zo doen, zullen we dat eens proberen en je gaat dat doen en het werkt. Als je die hulp niet hebt, kom je daar in om.”

Ouders ervaren de RSTZ- hulp voor hun kinderen als ondersteunend en belangrijk:

“En als je dan toch daar hulp mee krijgt, zoals met medewerker RSTZ, die kan een heleboel... Door te luisteren naar wat B. heeft en door vragen te stellen hoe ze zich voelt, en aan de ouders door te geven van: dit moet je niet doen, dat moet anders, want daar heeft ze last van, ja, dat is wel goed.”

De hulp van het RSTZ heeft ouders geholpen om te de-escaleren en minder reactief te leren zijn:

Het minder reactief leren zijn wil zeggen dat men zich minder laat ‘triggeren’ op kwetsbaarheden over en weer, het directe reageren op elkaar achterwege kunnen laten. Een ouder zegt over de inzichten die hij kreeg over de strijd met zijn ex-vrouw tijdens de hulp en wat hem hielp te de-escaleren:

“Alles wat jij roept, ga je gang, maar ik reageer er niet meer op. Dat hielp mij steeds verder in de toets, van zit ik er zo raar in? Dat heeft mij geholpen. Ik kan er met een advocaat in gaan zitten, maar die gaat alleen mijn belang doen en

dat heb ik willen voorkomen” (ouder).

Ouders hebben inzichten gekregen door voorlichting over hoe de stappen verlopen van een juridische oplossing tegenover een oplossing op preventief niveau. Als er geen RSTZ was geweest waren gescheiden ouders bij de rechtbank beland:

“Ja, hoe dat dan gaat als je wel naar een rechtbank wil, heeft ze uitgelegd, dat het eigenlijk geen goeie oplossing is. Ik bedoel: het loopt steeds verder uit de hand, het contact onderling. Je staat dan lijnrecht tegenover elkaar. En dat dat eigenlijk in niemands belang is..... Ik bedoel: als je met een paar advocaten tegenover elkaar gaat staan, dan wordt de band onderling niet beter” (ouder).

Een ouder in scheiding geeft advies voor andere ouders om rust te krijgen:

“Schroom niet om aan de bel te trekken. Stap over de drempel heen. Je legt toch je ziel en zaligheid op tafel neer. Maar het helpt je, het helpt je om toch weer te komen tot iets van rust, dat je in gesprek bent met elkaar, zonder dat je met allerlei advocaten en mediators om tafel gaat zitten, maar dat je rust krijgt.”

Ouders ervaren door de hulp van het RSTZ inzicht in hun relatiepatroon en dat je daaruit kunt komen

Ouders hebben ervaren dat zij met inzicht te krijgen in hun relatiepatroon weer aanknopingspunten konden vinden om verder te gaan:

“Wij gunnen andere mensen ook iemand uit het RSTZ die haar licht schijnt op hoe dingen gaan een stukje geschiedenis, dingen die je apart van elkaar hebt meegemaakt en met jezelf meedraagt en dat dat je vormt en dat je jezelf ook weer anders kunt vormen. Dat je daar niet in vastzit. Dan is het nog samen doen natuurlijk dat je de verandering moet doen” (ouder).

Ouders ervaren dat laagdrempelige, procesmatige gesprekken (stap voor stap aan doelen werken) met RSTZ helpend zijn:

Ouders vinden het belangrijk dat het mogelijk is om tijdig, laagdrempelige hulp te vinden, zodat problemen niet hoeven op te lopen:

“Ik vind jullie (RSTZ) belangrijk. Als de drempel minder hoog wordt om hulp te zoeken voordat het zo oploopt, dan zullen veel minder mensen gaan scheiden. En de stellen of samengestelde gezinnen die uit elkaar gaan- dat is niet nodig. Want het is vaak onbegrip” (ouder).

Ouders ervaren het als steunend dat er geen oplossingen worden voorgeschreven, maar dat ouders gestimuleerd worden om zelf tot nieuwe ideeën te komen:

“Het vragen blijven stellen. Sommigen dingen legden ze uit. Wat doet het met jou, wat doet het met jou? Wat zien jullie als oplossing. Dat is wel mooi, ze komen niet met een oplossing van zo ga je het maar doen, maar al pratende kom je samen tot iets, zouden we dit nog eens kunnen proberen, zullen we over zoveel weken eens gaan evalueren. Dat. Iedereen denk ik in zijn waarde laten en het bedenken van oplossingen, daar een beetje voeding aan geven” (ouder).

Een jeugdige ervaart dat zij zich beter is gaan voelen door de hulp vanuit het RSTZ en dat zij andere kinderen de hulp van het RSTZ ook zou adviseren

Een jeugdige heeft ervaren dat zij zich beter is gaan voelen door de hulp vanuit het RSTZ:

“Nou, eerst had ik zeg maar, had ik er wel heel erg last van enzo, want ik vond het heel lastig om überhaupt te praten over mijn problemen, en toen ik met (medewerker RSTZ) dan ging praten, werd het wel steeds beter. Ze hielp me zeg maar ook overal mee enzo. En ja, toen ben ik ook wel meer gaan praten over mijn problemen. Ja, daardoor ben ik me wel beter gaan voelen” (jeugdige).

De jeugdige adviseert ook andere kinderen om met het RSTZ te gaan praten als praten met je ouders onvoldoende lukt:

“Ik zou ze dan adviseren om het met iemand erover te hebben, en stel, ze zouden zeg maar niet met de ouders erover willen hebben, dan zou ik vooral gewoon zeggen dat ze gewoon andere hulp moeten inschakelen” (jeugdige).

Professionals zien als meerwaarde in de hulp vanuit het RSTZ de brede, integrale en systeemgerichte aanpak, werken vanuit een team met specifieke expertise en het leren binnen een interprofessioneel team

Professionals zien een meerwaarde in de brede, integrale en systeemgerichte aanpak: de verbreding van een systemische aanpak zorgt ervoor dat je niet steeds zwaardere hulp hoeft in te zetten, zoals uiteindelijk een uithuisplaatsing.

“Waar is het kind nou mee geholpen? Een uithuisplaatsing bijvoorbeeld wordt ook weleens gebruikt omdat de professional het eigenlijk niet meer weet, maar wat levert dat een kind uiteindelijk op? Als je met deze aanpak dat kunt gaan voorkomen, is het echt een verbreding in je blik, in je kijken naar de problematiek en in het kijken naar mogelijkheden” (professional).

Professionals zien het als een meerwaarde om te werken vanuit een team met specifieke expertise, met tijd en aandacht voor de samenwerkingsrelatie en het begeleiden van relatiedynamiek. Het voorkomen van escalerende (juridische) strijd, ouders helpen weer regie te nemen in de (gezamenlijke) opvoeding ten gunste van het kind. Afstemming op wat er nodig is en toestemming om te “mogen afpellen” naar problemen die het zicht op de toekomst ontnemen.

Professionals zien het als een meerwaarde om te leren binnen een interprofessioneel team. Professionals met verschillende deskundigheden leren van elkaar, kunnen elkaar aanvullen en versterken in teambesprekingen en gesprekken met ouders.

Samenvattend ervaren ouders -en jeugdigen een duidelijke meerwaarde in de hulp en ondersteuning vanuit het Relatie- en Scheidingsteam op het gebied van versterken van verbinding en communicatie in relaties en het groeien in de-escalatie door te leren omgaan met de uitdagingen waar zij voor staan. Professionals ervaren een duidelijke meerwaarde in het werken vanuit het Relatie- en Scheidingsteam op het gebied van een hulpverleningskader dat specifiek gericht is op relaties en relatiedynamiek, veerkracht en competenties vanuit een brede, integrale systemische benadering en het leren binnen een interprofessioneel team.

Professionals zien als werkzame factoren in de hulp vanuit het RSTZ: het gericht zijn op veerkracht, competenties, het benutten van het netwerk en de gedrevenheid van het RSTZ Het wordt als een werkzame factor gezien de hulp vanuit het RSTZ gericht is op veerkracht en competenties.

Dat betekent de professionals ouders zelf tot het inzicht laten komen, niet voorschrijven, zodat ze kunnen vertrouwen op hun innerlijke intuïtie. Ze stimuleren ouders zelf regie te nemen:

“Ouders hebben samen regie genomen, kunnen kijken wat heeft ons kind nodig. Wat moeten wij daar als ouders samen aan doen. Dat dit gelukt is, heeft het kind het allermeele profijt van.” “Door een gezamenlijke beslissing van ouders kan een kind zich gedragen voelen” (professional).

Een andere werkzame factor is dat ondersteuning door het netwerk benut wordt. Dat wordt als duurzaam gezien en als een mogelijkheid om vanuit de nabijheid tot vragen te komen die anders niet gesteld zouden worden.

Een werkzame factor is ook dat de werkwijze van het RSTZ inzicht geeft in relatiedynamiek bij (strijd)patronen en transitie van een (samengesteld) gezin:

“De impact van het samengesteld gezin wordt nu beter doorgrond en gehanteerd voor zichzelf, de partner en de (stief)kinderen” (professional)

Tenslotte wordt als werkzame factor gezien dat er een grote gedrevenheid is in het RSTZ-team om goede kwaliteit van hulp neer te zetten:

“Er is een hele grote bereidwilligheid om samen een goed team met elkaar te gaan vormen en dat we eigenlijk allemaal op zoek zijn naar een manier om het juiste te doen en te kijken, te doen wat werkt. Dus eigenlijk een stuk mentaliteit van het team, de gedrevenheid” (professional).

Samenvattend: Professionals zien als werkzame factoren van de hulp vanuit het RSTZ het gericht zijn op veerkracht en competenties, het benutten van ondersteuning door het netwerk, het inzicht geven in de relatiedynamiek bij (strijd) patronen en de transitie van een (samengesteld) gezin, de

gedrevenheid in het RSTZ-team om goede kwaliteit van hulp neer te zetten.

Samen relaties inhoud geven: Bespiegelingen door ouders en professionals over de invloed van de samenleving

Ouders ervaren maatschappelijke en culturele invloeden op het kijken naar relaties. Ze vinden het belangrijk om samen te werken aan een maatschappij waarin de waarde van een relatie en van elkaar wordt gezien. Een ouder verwoordt dit als volgt:

“En dat vind ik zo jammer in deze maatschappij, het gaat zo makkelijk uit elkaar alsof een relatie niet werken is. Tuurlijk is een relatie werken, hoe denk je dat ze dat vroeger deden. Ze gingen niet zomaar uit elkaar. Dus ja, ik hoop terug te kunnen naar die maatschappij dat mensen gewoon de waarde van een relatie zien en de waarde van elkaar zien” (ouder)

Professionals willen bijdragen aan de kwaliteit van relaties: ze ervaren een drive om samen relaties inhoud te geven, mede door de kracht van het samen een focus kiezen op relaties en de-escalatie bij scheiding:

“Met de lancering van het RSTZ hebben we gezegd: met z’n allen vinden wij dit en gaan we hiervoor” (professional)

Professional geven aan dat het belangrijk is zich te realiseren dat wij geen maakbare samenleving hebben. Ook voor ouders vinden zij het goed om zich te realiseren dat geen enkele ook in gezamenlijkheid genomen beslissing in een scheidingssituatie de meest ideale is:

“Er blijven altijd haken en ogen en dingen die voor gedoe kunnen zorgen”(professional). Een professional noemt de intergenerationele meerwaarde als een missie in het werken met ouders, omdat dit ook de kinderen weer ten goede komt: “Mensen leren omgaan met de ellende waar ze tegenaan lopen en dat ze betere ouders leren zijn voor hun kinderen en bijdragen aan de kwaliteit van leven” (professional).

Een ouder spreekt over andere ouders die in een hoogconflictscheiding verkeren. Zij had voor deze kennissen liever gezien dat deze mensen in een vroeg stadium bij het RSTZ waren gekomen, om de problemen in goede banen te

kunnen leiden:

“Als je wil kun je uit elkaar, maar leid dat dan in beste banen. Zeker is als dat een gezin is wat al in trouble is, zij zijn echt wel heel gemeen uit elkaar gegaan, daar moet je gelijk als moeder zich aanmeldt bij de huisarts van joh dit gaat niet okay, ftt naar RSTZ”

Samenvattend vinden ouders en professionals het belangrijk om te reflecteren op de maatschappelijke en sociaal-culturele invloeden op het vormgeven aan relaties in onze samenleving. Een drive om samen de kwaliteit van relaties inhoud te geven.

5.3.8. De expertise van een breed integraal werkend team wordt als specialistisch ervaren door de professionals van het RSTZ en door ouders, vanwege de specifieke expertise die aanwezig is of wordt ontwikkeld

Het RSTZ werkt als een breed, integraal werkend team. De specifieke expertise die dit oplevert hiervan wordt door ouders en professionals regelmatig als specialistisch benoemd. Specialistisch staat in deze context dus voor de expertise van het RSTZ-team. Ouders ervaren dat een specialistisch team met verschillende expertise en de mogelijkheid elkaar te consulteren vertrouwen geeft.

Professionals vinden het belangrijk om aandacht te houden voor de specifieke expertise van het RSTZ:

“Het is belangrijk om voldoende te weten over de liefde, over conflicten, aantrekkingskracht in patronen en interacties, Waarom werkt het wel en niet. Hoe ga je om met een vertrouwensbreuk, een trauma binnen de relatie, seksualiteit (professional).

Bij de aanmelding nog meer duidelijk hebben van: wat is de aanmeldvraag? Waar gaat het om? Wat is er precies aan de hand? In het RSTZ wordt met elkaar de situatie besproken en hypothesen gevormd: wat zou hier mogelijk aan de hand zijn en wie gaat hier dan ook mee aan de slag? Welke deskundigheid binnen dit team gaan we inzetten? Professional vinden het belangrijk dat je binnen je team deskundigheid hebt en die ook op die lijn inzet.

Professionals willen een verdiepingsslag maken met het systemisch denken en werken, omdat ze het als heel krachtig

ervaren om meegenomen te worden in een stuk theorie, de onderbouwing van dingen. Dit gaat volgens hen de uitvoering kloppend maken. En dat ook de andere disciplines daarin worden betrokken. Professionals ervaren een meerwaarde in het samenbrengen van deskundigheid en expertise in het interprofessionele team. Door een samenwerking in tweetallen en een onderlinge rolverdeling kan bijvoorbeeld de ene professional confronterend zijn en de ander vooral het kindperspectief vertolken. Dit geeft een speciale dynamiek in de gesprekken.

Door de terugkoppeling in het team en feedback krijgen en dat ook bespreken met de mensen wordt de expertise gevoed. Professionals vinden het een vertrouwen-gevende boodschap voor cliënten om te vertellen dat problemen in het RSTZ worden besproken en dat je daarna met een advies kunt komen:

“ Dat er dus veel breder, met een bredere blik naar de problematiek gekeken wordt, dus niet vanuit wat ik denk dat goed is, maar dat ik dat wel ook toets bij de rest. En dat als ik mij gesterkt voel in een richting, dan zal ik die makkelijker neer kunnen zetten en weten van: ik ben op de goeie weg, dan wanneer ik alleen ben”(professional).

Professionals denken dat cliënten daardoor sneller op de plek komen waar ze moeten zijn. Dus sneller geholpen zijn.

5.3.9. Interprofessioneel samenwerken geeft een duidelijke meerwaarde door het versterken van elkaars kennis

Ouders en professionals zien een duidelijke meerwaarde in het interprofessionele karakter van het RSTZ-team. Ouders vinden dat een breed integraal werkend team met verschillende expertise dat gespecialiseerd is in relaties en de mogelijkheid heeft om elkaar te consulteren, vertrouwen geeft.

Professionals willen interprofessioneel van elkaars expertise leren, zien een meerwaarde om expertise samen te brengen en deze in samenhang te benutten. De gezamenlijk verworven expertise wordt ingezet ten behoeve van jeugdigen, ouders en partners. Dit heeft tot gevolg dat teamleden door de verworven expertise ook elkaars taken overnemen wanneer dat passend is ten aanzien van de vraag van inwoners (transdisciplinair werken)..

Vanuit de tweede ring en vanuit de specialistische scheidingshulp wordt aangegeven dat er door elkaars rollen te gebruiken aan ouders psycho-educatie kan worden gegeven ten aanzien van de voordelen van een preventieve aanpak: dit kun je doen als je het zelf, met ondersteuning van het RSTZ op kunt lossen en dit staat je te wachten als je kiest voor een juridische insteek of wanneer je specialistische scheidingshulp nodig hebt.

Professionals willen ten aanzien van het interprofessioneel werken ook graag door-ontwikkelen met professionals buiten het RSTZ, bijvoorbeeld met meer één taal met de rechtbank. Dit kan leiden tot nog meer verbinding en korte lijnen, vertrouwd raken met elkaar, drempelverlagend en niet te hoeven uit te leggen wat je doet en waarom je het doet. De meerwaarde van de interprofessionele samenwerking kan volgens de professionals van het RSTZ en gespecialiseerde scheidingshulp in de netwerk-samenwerking nog meer aan de orde komen, in de vorm van netwerkversterking, strategie-afstemming en samen bepalen wanneer en hoe doorverwijzing plaatsvindt naar ONS. Dit is ook een groeiproses: dat je gaandeweg weet van elkaar weet hoe je met bepaalde casussen omgaat en elkaars deskundigheid weet te benutten. Een professional benoemt dit als volgt:

“Het kan casusgericht zijn, maar het kan ook casus overstijgend zijn, maar wel naar de patronen die we tegenkomen, en dat je dan met een half woord voortaan genoeg gaat hebben, als je zegt: ‘Oh, we moeten nu dit of dat gaan inzetten” (professional).

Professionals realiseren zich dat interprofessioneel werken vraagt om openheid, je kwetsbaar opstellen, mee laten kijken in jouw keuken, in je grondhouding heel leergierig laten zijn. Het reflecteren in een team is heel belangrijk.

Samenvattend vraagt het interprofessioneel werken om een aantal vaardigheden in het kunnen en willen openstaan voor de expertise van de ander, waarbij je gebruik maakt van elkaars rollen om de posities te versterken die nodig zijn. Hierbij kunnen door de overstijgende gezamenlijke expertise ook taken van elkaar worden overgenomen (transdisciplinair werken). Het interprofessioneel samenwerken levert op dat er door de verschillende kennis-ingangen overstijgend nog meer expertise wordt ontwikkeld, gepaard gaand met een eenheid

van taal en aanpak die aansluit bij wat er in de praktijk nodig is.

5.3.10. Implicaties voor de professionals: een vraag om ondersteuning van de professionalisering en versterking in de (netwerk)samenwerking

Het werken in het RSTZ heeft een aantal implicaties. Wat hebben professionals nodig om hun werk goed te kunnen doen? Hieronder worden een aantal punten genoemd die uit de interviews met de professionals naar voren kwamen:

Intensiteit van de nieuwe manier van werken vanuit het systeemdenken vraagt om begeleiding:

Professionals zien het RSTZ als een breed integraal werkend team dat door de specifieke expertise specialistisch is en vinden het belangrijk dat deze specifieke expertise bewaakt wordt met kennis en begeleiding. Een professional zegt: “Je kunt het niet zomaar doen”. Opgeleid worden in systeemdenken vindt men van belang. Het is belangrijk voor cliënten dat ze weten dat er met betrekking tot hun hulpvraag een deskundig team geraadpleegd wordt en dat er serieus naar gekeken wordt.

Over de specifieke training en toerusting in het systemisch denken en werken geeft een professional aan dat er tijd nodig is om nieuwe kennis en vaardigheden in praktijk te brengen:

“Het is veel te verteren om hierin te leren. Uit de theorie krijg je dan iets aangereikt. Het gevoel dat je veel moet weten en de vraag hoe doe je eigenlijk wat er besproken is, de praktische uitvoering. Het is ook learning on the job. Hoe ga je het bestendigen en verankeren. En dat dat je echt gaat oefenen met: nou, welke zinnen gebruik je dan? En welke woorden? Waar blijf je juist weg? Welke instrumenten ga je inzetten. Welke methode (narratief)? Hoe gaan we het doen”(professional).

Het nieuwe werken vanuit het RSTZ wordt als intensief ervaren. De STW- opleiding helpt hierbij ten aanzien van het begrijpen van de systemische taal, de tools en de begrippen. Een andere professional benoemt dit als volgt:

“Het is veelomvattend werk, elementen van de psycholoog, relatietherapeut, mediator. Het is veelomvattend, ook het systemisch denken. Mooi om daar naartoe te gaan en daar nog veel in te leren” (professional).

Bij de professionals is er een behoefte aan het toevoegen van een systeemtherapeut aan het RSTZ. Met begeleiding van een systeemtherapeut wil men blijven leren en kritisch blijven kijken naar het eigen handelen.

Behoefte aan casusbespreking in interprofessioneel teamverband en uitwisseling expertise op gebied van de-escaleren:

Bij de professionals is er de behoefte om regelmatig in werkbesprekingen een casus in te brengen, met de inhoud aan de slag te gaan, met de deskundige bril en met de juiste structuur. De professionals vinden dat de aanpak niet teveel mag hangen op de persoon, het is belangrijk om de hulp en ondersteuning vanuit het RSTZ samen goed neer te zetten en gericht blijven op het proces in plaats van ‘redden’. Hierbij mag het RSTZ onderscheidend blijven in deskundigheid in vergelijking met het basis-sociaal werk en elkaar daarvoor benutten om deze deskundigheid te voeden. In de werkbesprekingen mag er ook aandacht zijn voor het fenomeen ‘ingezogen raken’. Dit wil zeggen dat de hulpverlener niet meer vrij is om vanuit de eigen deskundigheid nieuwe informatie te kunnen toevoegen en vastloopt in meer van het zelfde. Bij scheidingsproblematiek gaat het dan om de situatie ingezogen te worden in de strijdspiraal, waarbij het dan lastig is om daar weer van los te komen.

“Realiseren met elkaar bijvoorbeeld: ik moet niet met een van deze ouders alleen gaan spreken, want dan loop ik het risico dat ik ingezogen raak. En in de praktijk zie je dat dan gewoon toch heel vaak gebeuren. En dan ben je eigenlijk helemaal van je spoor af, waarvan je dacht dat dat een goede richting was, en dan uiteindelijk ook vastloopt, want de kloof wordt dan alleen maar groter” (professional).

“Ik denk dat voorheen – dus toen het scheidings- en relatieteam nog niet was – mensen ook allemaal wel heel erg in hun eentje aan het worstelen waren in dit soort zaken, terwijl je juist weet dat bij die hoog conflictscheidingen, of sowieso die scheidings- en relatieproblemen, er een groot risico is om er ingezogen te worden. Dus ik denk dat die manier waarop dat nu vormgegeven is met ja, een soort intervisie-achtige casuïstiekachtige bijeenkomsten, ook regelmatig samen meedenken, samen ook daadwerkelijk co-cliëntcontacten

hebben, dat dat ook heel effectief... of bijdraagt aan een effectieve werkwijzer, doordat je veel alerter bent op valkuilen of nou ja, niet zulke handige dingen doen, die we allemaal doen in dit soort zaken.” (professional)

Medewerkers van het RSTZ moeten zichzelf en elkaar voortdurend trainen in het neerzetten van een welzijnskader in plaats van een strijdkader dat ontstaat bij escalerende conflicten. Hierbij hoort ook het gebruik van welzijnstaal in plaats van strijdtal. Een professional uit de gespecialiseerde jeugdhulp benoemt dit als volgt:

“Als je de verkeerde toon gaat, dan zet je mensen al heel snel – onbedoeld - in een soort strijdpositie, maar met de juiste toon en de juiste ruimte kun je volgens mij heel veel leed op langere termijn voorkomen. En dat die helende werking, dat zien mensen zelf ook wel in, die willen in principe ook gewoon weer verder met hun leven” (professional).

Het welzijnskader heeft de gemoedsrust als doel tegenover het winnen/verliezen van het eigen belang. De medewerker RSTZ moet zich hierbij steeds afvragen of hij/zij volgens het welzijnskader of het strijdkader handelt en waar het hulpverleningsproces zich bevindt. Het welzijnskader gaat naast gemoedsrust ook over interafhankelijkheid in de relaties van ouders en hun kinderen.

“Heel snel ga je je dus verbinden aan één persoon, omdat je een werkrelatie probeert op te bouwen en voelt dat die persoon jouw steun nodig heeft, maar hier moet je je dus eigenlijk niet echt verbinden aan die persoon, maar moet je verbinden aan de zaak, zeg maar, aan de goede zaak. En de goede zaak is iets wat een beetje tussen ouders en hun kind in ligt” (professional).

Behoeften van de professionals uit de tweede ring en specialistische scheidingshulp om nog intensiever samen te werken met behulp van vaste afspraken en strategiebijeenkomsten:

De professionals vanuit de tweede ring en specialistische scheidingshulp willen graag nog intensiever samenwerken door nog meer betrokken te worden bij casuïstiekbesprekingen en strategiebijeenkomsten, waarmee ze samen kunnen leren en waarin zij hun specifieke expertise kunnen delen. Zij willen

graag meedenken en op casusniveau een snellere connectie krijgen met het basisteam RSTZ. De professionals uit de 2e ring en specialistische scheidingshulp zouden de samenwerking hieromtrent graag meer willen formaliseren met vaste afspraken over hun aanwezigheid en inzet.

Netwerkvorming wordt als een belangrijk onderdeel van de grondhouding van de professionals gezien. Samen kijken hoe binnen het Zwolse de specifieke expertise (specialisme) van het RSTZ gepositioneerd kan worden naast bijvoorbeeld de specialistische scheidingshulp en hoe hierbij nog meer samengewerkt kan worden tussen alle betrokken instellingen die met een cliëntsituatie te maken hebben.

De de-escalerende manier van werken brengt nieuwe hoop in scheidingsituaties en in de keten:

“Als je hoort hoe helpend mensen het hebben ervaren en dat er dus daadwerkelijk ook stellen zijn die er dus voor hebben gekozen om niet te scheiden, maar die eigenlijk weer verder gaan met elkaar, of die ervoor gekozen hebben om wel te scheiden, maar dat op een, nou ja, ik noem het maar even een ‘de-escalerende manier’ hebben kunnen doen. Ja, dan denk ik, dat is... Dat is heel hoopvol. Want dat betekent dus dat je denk ik daarin iets aanbiedt waar vraag naar is, maar wat ook echt daadwerkelijk kan helpen om raadsonderzoeken en beschermingsmaatregelen te voorkomen” (jeugdbescherming).

Samenvattend vraagt het werken vanuit het RSTZ specifieke kennis en vaardigheden waaraan gewerkt is gedurende de pilot, waardoor het team met specifieke expertise aan de slag kon gaan. Professionals willen deze opgedane kennis en vaardigheden graag verder versterken met begeleiding van een systeemtherapeut en daarbij reflecteren op bijvoorbeeld het werken vanuit een welzijnskader in plaats van een strijdkader. De professionals willen daarbij samen- interprofessioneel leren van casuïstiekbesprekingen en de samenwerking met andere betrokken deskundigen en instellingen versterken.

5.4 Samenvatting van de focusgroepbespreking

Tijdens de focusgroepbespreking heeft de onderzoeker een aantal voorlopige onderzoeksresultaten besproken en de voorlopige conclusies en adviezen.

De onderzoeksresultaten, conclusies en adviezen werden door de aanwezigen herkend als passend bij de eigen ervaringen en waarnemingen. Aanvullend werden de volgende opmerkingen gemaakt:

Hoe kun je met elkaar verbreden en de nieuwe manier van werken verspreiden in de keten?

Het RSTZ kan niet op alle complexe situaties een antwoord geven, maar is wel de toegang en kan van daaruit mogelijk ook iets betekenen in meer complexe situaties. Het is zinvol om het onderzoek te herhalen naar mensen die al in de escalatie zitten en welk effect de hulp vanuit het RSTZ op deze mensen heeft. De verspreiding van de nieuwe integrale, brede en systemische benadering, met een nieuwe manier van denken werken, kan onder andere plaatsvinden via de Leergemeenschap 'Gezonde Relaties, beter voor Zwolle' en nauwere samenwerking met gespecialiseerde jeugdhulp en jeugdbescherming.

Het is belangrijk om steeds, ook in de keten bewust te zijn van het hanteren van een welzijnskader en welzijnstaal.

Dit komt terug in de gevolgde PSO-training. PSO staat voor Parallel Solo Ouderschap (Maes, 2022). Daarbij kan een brede definitie van scheidingsproblematiek worden gehanteerd met een zoveel mogelijk normaliseren van wat zich aan conflicten voordoet, omdat bijvoorbeeld het spreken over een hoogconflictscheiding met ouders ook weer conflictverhogend kan zijn.

Het is belangrijk om goed te kijken naar het effect van de hulp van het Relatie- en Scheidingsteam op de kinderen..

Zo mogelijk kan er een vervolgtraject van het onderzoek komen met een genuanceerde Zwolse visie op de positie van kinderen in het geheel. Dit kan verdere escalatie, ook ten aanzien van contactverlies voorkomen. Het is belangrijk om tijdig te kunnen signaleren en deze signalen te kunnen duiden op kindproblematiek en veiligheid. De signalen kunnen dan vervolgens weer benut worden in de begeleiding van ouders.

Met het Relatie- en Scheidingsteam wordt een holding gevormd voor de complexe problematiek, omdat je back-up krijgt van het team

Het team heeft steun van elkaar om op een nieuwe en andere manier te werken. Dat moet je als medewerker durven en het samen bespreken en bepalen van vervolgstappen is dan steunend.

Het Relatie- en Scheidingsteam is trots op wat er is neergezet tijdens de pilot.

5.5 Casusbeschrijvingen

Hieronder worden 3 casusbeschrijvingen weergegeven, die een indruk geven van de werkwijze van het RSTZ. De casusbeschrijvingen zijn tot stand gekomen op basis van de diepte-interviews die met ouders, jeugdige en betrokken professionals zijn afgenomen. Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk is aangegeven, zijn de namen fictief.

5.5.1 Casus Lukas

Betrokkenen: moeder, vader, sociaal werker Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

De hulpvraag bij aanvang:

Samengesteld gezin met twee kinderen uit een eerdere relatie van vader en een gezamenlijke zoon: Lukas van 4 jaar. Sinds de geboorte van de gezamenlijke zoon wordt er meer spanning ervaren binnen de relatie o.a. op gebied van opvoedingsstijl, gezamenlijke tijd vinden en de gevoelens van moeder m.b.t. tot hun eigen kindje en de stiefkinderen. Tijdens de gesprekken met de jeugd- en sociaal werker geven ouders aan dat ze het willen hebben over Lukas, die thuis veel slaat en schopt, niet luistert en voor veel spanning zorgt binnen hun relatie. Vader geeft aan dat Lukas nooit naar hem luistert, omdat moeder hem niet los wil laten. Vader geeft ook aan dat Lukas dat goed in de gaten heeft en hun naar elkaar uit probeert te spelen. Lukas drukker is dan andere kinderen, maar andere mensen lijken dat niet te zien of te ervaren: op school en de opvang gaat het goed, bij opa en oma en de buurvrouw ook. Ouders ervaren verschillen in opvoedstijl op basis van ervaringen vanuit hun eigen voorgeschiedenis.

Toegevoegde inzichten naar aanleiding van het begeleidingsproces

De medewerker van het Relatie- en Scheidingsteam heeft het met de ouders gehad over waar zoon goed in is en dat hij meer is dan alleen het vervelende gedrag. Met de ouders zijn patronen uitgetekend wat er gebeurt in het contact met hun zoon: 'naarmate moeder het zoontje dichterbij houdt des te meer zoon vervelend gedrag aan vader laat zien.' De ouders stemmen nu samen meer af en er is voor zoon meer structuur in het naar bed gaan, eten etc.

Ouders hebben elkaar beter leren begrijpen, Lukas is thuis vrolijker is en niet meer het onderwerp van gesprek. Het probleem van 'lastige zoon' is verlegd naar hoe kunnen wij ervoor zorgen dat we als ouders elkaar beter begrijpen, zodat de kinderen er geen last van ervaren. Nu is de vraag veranderd naar hoe kunnen we als samengesteld gezin, één gezin worden met elkaar?

Ervaringen van ouders

Ouders zijn erg positief over de wijze waarop zij zijn geholpen. Zonder de hulp zouden zij niet meer bij elkaar zijn benadrukken zij. Hoewel zij niet tegen scheiden zijn en vader reeds een scheiding achter de rug heeft, was een nieuwe scheiding in hun geval onnodig geweest gezien de winst die zij hebben geboekt met hulp van het Relatie- en Scheidingsteam. Ouders kunnen nu wat hen bezighoudt beter bespreekbaar maken bij elkaar. Het was voor hen erg belangrijk dat er door de medewerker van het Relatie- en Scheidingsteam als eerste werd ingegaan op de situatie van het stiefouderschap en opvoeding. Dit had een positief effect op de onderlinge relatie. Ouders ervaren dit als een proces van 'oorlog' in de thuissituatie naar een weldadige rust. Hierna kwam er ook ruimte om in te gaan op het verbeteren van de onderlinge communicatie als partners.

Ervaringen van professionals

De sociaal werkers heeft vanuit een systemische visie en vaardigheden kunnen aansluiten bij de vragen van het (samengestelde) gezin. Deze systemische visie hielp om ouders inzicht te geven in het onderlinge reactiepatroon in het ouderschap en de partnerrelatie en dit te verleggen naar betere afstemming over de opvoeding en onderlinge communicatie als partners. Omdat ouders zelf konden bijsturen op deze reactiepatronen was verwijzing naar specialistische hulp niet nodig. De last van het samengestelde gezin leren vormen is weggehaald bij Lukas en de relatie tussen ouders.

Quotes van de ouders uit de casus

"In de weekenden zijn we dus van een tornado, ruzie, oorlog naar compleet rust gegaan. Als we haar (medewerker RSTZ) niet hadden gehad denk ik, was het wel einde verhaal geweest."

"Als je mijn man en mij alleen hebt, wij zijn stapelgek op elkaar. Er is heel veel liefde. Maar daarom heen spelen heel veel dingen. Die hebben we nu aangepakt. Dan zie je meteen dat dit ook een heel positief effect heeft op onze relatie."

"Iemand als 'medewerker RSZTZ' die haar licht schijnt op hoe dingen gaan, een stukje geschiedenis, dingen die apart van elkaar hebt meegemaakt en met jezelf meedraagt. En dat dat je vormt en dat je jezelf ook weer anders kunt vormen. Dat je daarin niet vastzit. Ik denk dat dat voor heel veel mensen geldt. Op een gegeven moment kom je vast te zitten in een patroon, waar je soms zelf niet meer ziet hoe je er uit moet komen. En dat was in ons geval 'medewerker RSTZ' die ons liet zien dit is wat jullie doen. En dit is hoe je eruit kan komen. Dan is het nog samen doen natuurlijk, dat je de verandering moet doen."

"Want als er laagdrempelig zulke gesprekken zijn waarin misschien binnen twee gesprekken het licht gaat branden, dan ben je gered. Dan ben je echt gered, daar ben ik echt van overtuigd."

5.5.2 Casus Anna

Betrokkenen: vader, moeder, Anna, Sociaal werker Relatie- en scheidingsteam Zwolle en vFAS-advocaat

De hulpvraag bij aanvang:

Anna is 12 jaar en volgt een KIES-programma, KIES staat voor Kinderen in een scheiding. Dit is een programma voor kinderen van gescheiden ouders op school. Tijdens de KIES-bijeenkomsten was aan Anna te merken dat ze last had van de spanningsvolle situatie tussen haar ouders en nam ze de ruimte om te vertellen wat haar bezig hield. Na afloop van het programma werd door de sociaal werker van het Relatie- en Scheidingsteam met de ouders van Anna besproken dat ze veel last heeft van de scheiding. In het verleden is er veel gebeurd tussen ouders in de periode rond de scheiding, wat nog steeds invloed had op de huidige situatie en het moeilijk maakte om een goede beslissing te nemen over de woonsituatie van Anna. Anna had haar wens om bij vader te wonen herhaaldelijk uitgesproken naar beide ouders en vader stond op het punt om een juridische procedure op te starten. Anna had last had van sombere gevoelens, ze was vaak verdrietig en voelde zich onzeker over de toekomst. Anna wilde een brief schrijven voor

de kinderrechter om het heft in eigen hand te nemen.

Toegevoegde inzichten naar aanleiding van het begeleidingsproces

De sociaal werker van het Relatie- en Scheidingsteam is samen met de vFAS-advocaat uit het team in gesprek gegaan met de ouders. Het perspectief van het kind is meegenomen in het gesprek en de voor en nadelen van een besluit door de rechter, wanneer ouders zelf de touwtjes uit handen zouden geven. Door inzicht te krijgen in de gevolgen van de juridische procedure voor Anna en voor henzelf, konden zij besluiten om toch zelf de regie te nemen over de woonsituatie van hun dochter en daarover een beslissing te nemen die voor Anna, vader en moeder allen enigszins redelijk was.

Ervaringen van ouders en Anna

Het nadeel van een beslissing door de rechter zou zijn dat Anna haar ouders er op zou kunnen aankijken wanneer de rechter negatief zou besluiten over haar wens om bij haar vader te wonen en dat moeder boos en verdrietig zou kunnen worden wanneer de rechter positief zou besluiten over de wens van Anna. Deze nadelen werden duidelijk uitgelegd voor Anna en haar ouders. De ouders willen het beste voor Anna. Anna en haar vader geven aan dat zij erg blij zijn met de begeleiding door het Relatie- en Scheidingsteam, omdat er goed naar hen werd geluisterd en met hen werd meegedacht. Zonder hun begeleiding was Anna heel verdrietig geworden en was de situatie tussen ouders verder geëscaleerd, omdat een juridische aanpak de twee kampen versterkt. Doordat ze samen een verstandige beslissing konden nemen, kunnen de ouders nu ook weer beter met elkaar communiceren over de kinderen en lukt het ook weer beter om samen aanwezig te zijn bij speciale gelegenheden voor Anna. Voor de sociaalwerker waren deze signalen en de gesprekken die zij had met Anne aanleiding om te kijken of er een andere oplossing te bedenken was.

Ervaringen van professionals

De professionals ervaren dat ze elkaars expertise goed konden benutten in het gesprek en elkaar daarop konden aanvullen. Ze hebben met ouders het gesprek kunnen voeren over wat de achterliggende moeilijkheden zijn in het samen een beslissing nemen over de woonsituatie van hun dochter. Hierbij hebben ouders van een 'statische mindset' naar een 'groei mindset' kunnen gaan waarbij hun dochter op haar beurt kon

meebewegen, omdat ze begreep dat dit de beste oplossing is. De last van het niet samen kunnen beslissen is bij Anna weggehaald en voorkomen is dat er nog verder is geëscaleerd door een juridische strijd bij de rechter.

Quotes van Anna (12 jaar) en vader uit de casus

Anna:

"Nou, eerst had ik zeg maar, had ik er wel heel erg last van enzo, want ik vond het heel lastig om überhaupt te praten over mijn problemen, en toen ik met (medewerker wijkteam) dan ging praten, werd het wel steeds beter. Ze hielp me zeg maar ook overal mee enzo. En ja, toen ben ik ook wel meer gaan praten over mijn problemen. Ja, daardoor ben ik me wel beter gaan voelen."

Ik vind het wel heel fijn zeg maar dat ze dan met je erover gaat hebben van: wat zouden we dan kunnen doen? En: wat kan ik zeg maar er ook voor zorgen dat ik zeg maar niet helemaal alleen zit. En gewoon zeg maar dat je het niet allemaal zelf hoeft te vertellen, en dat je er gewoon niet alleen voor staat, zeg maar. Dat vind ik wel heel fijn."

"Ik zou ze (andere kinderen in dezelfde situatie) dan adviseren om het met iemand erover te hebben, en stel, ze zouden zeg maar niet met de ouders erover willen hebben, dan zou ik vooral gewoon zeggen dat ze gewoon andere hulp moeten inschakelen."

Vader:

Op de vraag als de hulp er niet zou zijn geweest, hoe het dan mogelijk zou zijn gelopen antwoordt vader:

"Nou, ik denk... Ja, dat het dan meer op een rechtszaak uitgedraaid was. En dan groei je steeds verder uit elkaar, want dan gaat het helemaal nergens meer over... Ik bedoel: als je met een paar advocaten tegenover elkaar gaat staan, dan wordt de band onderling niet beter."

"De band tussen mij en mijn ex dat gaat nu wat beter sinds we gesproken hebben met z'n vieren.... Ik bedoel: normaal sprak ik haar nooit. Dan kwam ze hier de kinderen halen, er werd nooit gesproken. Als er wat was, dan ging dat per mail, en dan hield het allemaal op. Dat is nou wel. Als er iets is, dan kunnen we dat onderling bespreken. Als zij iets wil of ik iets wil dan is het allemaal makkelijker, het gaat allemaal wat makkelijker. Dus in het totaalplaatje is het

voor iedereen veel beter geworden. Allemaal meer rust, voor iedereen. Als er iets is, dat dat normaal, onder rustige omstandigheden kan, en dat het niet altijd weer op strijd uitdraait, zoals het in het verleden wel ging.”

“Het ging altijd moeizaam... Dan had je een tien minuten gesprek op school. Papa en mama zaten naast elkaar, er werd nooit wat gezegd, en er wordt nou gewoon normaal tegen elkaar gedaan. Dat is voor die kinderen ook veel beter.”

“En met het eindfeest ook: daar zijn we met z’n allen geweest en ja, daar hebben we met z’n allen bij elkaar gezeten en gevierd dat zij van school af ging. Nou, hoe leuk is dat dan als het zo kan gaan, toch? Zonder hun (RSTZ) was het echt nooit zo ver gekomen denk ik.”

5.5.3 Casus Sander

Betrokkenen: vader, twee sociaal werkers Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

De hulpvraag bij aanvang:

Vader Sander heeft de volgende hulpvraag voor het Relatie- en Scheidingsteam: “Ik zou graag samen met moeder een intake gesprek willen hebben omdat we gaan scheiden. Wij willen graag advies en ondersteuning hoe wij dit voor de tijd die wij nog bij elkaar wonen, zo goed als mogelijk in deze situatie kunnen organiseren voor de kinderen.”

Toegevoegde inzichten naar aanleiding van het begeleidingsproces

Thema’s in de gesprekken waren hoe de ouders zich tijdens het scheidingsproces naar elkaar kunnen verhouden en zicht op het welzijn voor de kinderen, het contact versterken met name tussen moeder en dochter, hoe ouders praktische afspraken kunnen maken, welke communicatie-afspraken ze kunnen maken en hoe- en wanneer de formele scheiding in werking kan worden gezet. In de loop van het proces kwam de nadruk te liggen op de vraag: hoe om te gaan met de veranderde en veranderende situatie en daarbij het ouderschap vorm te geven vanuit de nieuwe situatie, hoe om te gaan met onderling wantrouwen en het contact tussen moeder en de kinderen versterken.

Ervaringen van vader Sander:

“Ik moest onder andere leren meebewegen. Ik was op dat moment even minder weerbaar, ik had de zorg voor de kinderen, werk. En wist totaal niet waarin ik terecht gekomen was. Ik heb gemerkt dat de medewerkers van het RSTZ daarin ook probeerden te de-escaleren door tegen mijn ex-vrouw te zeggen: “Klaarblijkelijk ben jij al wel verder. Sander moet even bijkomen; dat tempo proberen te schakelen.” Toen ging het gesprek ook wel met emoties gepaard, maar altijd wel op de goede manier, zodat we toch goede gesprekken bleven houden.”

“Sommigen dingen legden ze uit. Wat doet het met jou, wat doet het met jou? Wat zien jullie als oplossing. Dat is wel mooi, ze komen niet met een oplossing van zo ga je het maar doen, maar al pratende kom je samen tot iets, zouden we dit nog eens kunnen proberen, zullen we over zoveel weken eens gaan evalueren. Dat. Iedereen denk ik in zijn waarde laten en het bedenken van oplossingen, daar een beetje voeding aan geven.”

“Ze hoeven geen partij te kiezen. Ze stellen vragen. Dat heeft voor mij het mogelijk gemaakt om dingen te ordenen. Maar ook voor mij zelf te toetsen in wat voor wereld zit ik nou. Zit ik nou zo raar in elkaar dat ik zo raar tegen dingen opkijk? Dat heeft mij geholpen en ook wel overeind gehouden denk ik.”

Ervaringen van professionals:

In het gezamenlijk overleg met ouders hebben een aantal gespreksthema’s centraal gestaan. Deze thema’s gingen met name over het creëren van rust in de thuissituatie, afstemming tussen ouders, psycho-educatie (rouw en uit elkaar gaan) en zorgen voor contact(herstel) moeder en kinderen.

Tevens was er ruimte voor persoonlijke begeleiding van alle gezinsleden. De professionals formuleren die als volgt:

“Wat wij als professionals gezien hebben is dat vader Sander erg zijn best doet om de kinderen te ondersteunen in de situatie van de scheiding en daarbij ook hun moeder te betrekken. In dit hulpverleningstraject hebben we ouders gestimuleerd om aandacht te houden voor de belangen en behoeften van de kinderen. Vader Sander benadrukt dit door aan te geven dat hij beseft dat de

kinderen niet hoeven te kiezen, geen schuld hebben en ook geen oplossing kunnen en hoeven geven. Daarbij hebben we ook vanuit dit traject aandacht gehad voor de kinderen door de oudste dochter individueel en gezamenlijk met haar moeder te coachen”(professionals RSTZ).

Quotes van vader uit de casus

“Ik heb het wijkteam in eerste instantie ingeschakeld voor de kinderen, omdat die ook iemand moeten hebben om mee te praten. Maar voor mezelf, had ik ook op een gegeven moment: help me even, ik weet niet waarin ik terecht ben gekomen, ik vind de gedragingen van mijn vrouw eng. Toen hebben we gesprekken gehad. Ik heb die gesprekken als heel prettig ervaren, omdat... ik weet niet of ik daar geluk mee heb gehad, maar zowel medewerker A als B van RSTZ zijn vrij direct in het confronteren. Ze hebben ook een bepaalde rust die ze uitstralen. Ik vind die twee een hele mooie combi met elkaar hebben. Ik heb me daar heel erg gesteund door gevoeld, niet zozeer van hij heeft gelijk en zij heeft ongelijk, dat is niet interessant, maar de snelheid die mijn ex wilde, die kon ik niet bijbenen, dat heb ik ook een paar keer aangegeven.”

Advies van deze vader:

“Schroom niet om aan de bel te trekken. Stap over de drempel heen. Je legt toch je ziel en zaligheid op tafel neer. Maar het helpt je, het helpt je om toch weer te komen tot iets van rust, dat je in gesprek bent met elkaar, zonder dat je met allerlei advocaten en mediators om tafel gaat zitten, maar dat je rust krijgt.”

“Als iedereen zo werkt als hen, dan kan het effect hebben op de vechtscheidingen. Zij zijn in ieder geval in staat om het gesprek weer te downsizen, van joh, zullen we eens normaal praten met elkaar, wat gebeurt hier nou.”

5.6. Resultaten van het desk-research over andere, vergelijkbare initiatieven als het RSTZ

Hieronder wordt een samenvatting gegeven van een vergelijking van het Zwolse initiatief met andere initiatieven (5.6.1) en een vergelijking met andere triage-instrumenten (5.6.2):

5.6.1. Voorbeelden van andere initiatieven op het gebied van Relatie- en scheidingshulp

1. Kenniscentrum Kind en Scheiding.

Op de website wordt algemene, praktische informatie aangeboden voor ouders, jeugdigen en professionals over scheiding en onder andere een training ScheidingsATLAS voor gescheiden ouders, om hen informatie te geven en te ondersteunen. ScheidingsATLAS geeft concrete tips over ondersteuning van kinderen en communicatie met de andere ouder. <https://www.kenniscentrumkindenscheiding.nl/>

2. Als je uit elkaar gaat.

In Brabant is er de website ‘Als je uit elkaar gaat’. Daarop is allerlei informatie te vinden en ook een checklist bij scheiding, evenals een verwijzing naar hulp in de buurt. Voor beroepskrachten is er een aparte website met daarin links naar een risicotaxatie instrument, familiescan, ouderschapsplan, checklist, kindgericht schrijven en verschillende soorten informatie. www.alsjeuitelkaargaat.nl

3. Sterk Huis.

In de regio Tilburg is er het Sterk Huis. Hier is op de website het High Conflict Forum (HCF) te vinden. Dit is een multidisciplinair overleg dat maandelijks plaatsvindt, waarin vastgelopen en geëscaleerde complexe scheidingen worden besproken. De professionals willen de casuïstiek samen uitdiepen en leren van deze scheidingen in vervolgsituaties. Betrokkenen zijn: Amarant, Veilig Thuis, advocatuur, de Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdbescherming Brabant, Partners voor Jeugd (voorheen WSG) en wetenschappers. <https://www.sterkhuis.nl/verwijzers/ons-aanbod/complexe-scheidingen/>.

4. Het leernetwerk Kind en Complexe Ouderrelaties.

Het leernetwerk Kind en Complexe Ouderrelaties in Haaglanden, Holland Rijnland en Midden-Holland is ontstaan uit een van de RegioLabs, onderdeel van het overheidsprogramma Scheiden zonder Schade heeft als doel ‘Een brug slaan tussen zorg en recht om te kunnen doen wat werkt en inzetten op preventie’. In het Lab probeerde men in een pilot uit hoe de deskundigheid van professionals bevorderd kon worden om meer verbinding en vertrouwen tot stand te brengen bij alle betrokkenen, omdat dit beter werkt dan controle en beheersing. Men experimenteerde ook met een gezinsvertegenwoordiger, die het gezin van a

tot z begeleidt en tijdens het scheidingsproces kan adviseren, verwijzen of het gezin een spiegel voorhouden. Een van de tips vanuit het leernetwerk is om mensen met ervaring (zelf gescheiden of kind van gescheiden ouders) al direct bij de opstartfase te benutten. <https://www.werkplaatssamen.nl/wat-doet-samen/activiteiten/leernetwerken/leernetwerk-kind-complexe-ouderrelaties/>

5. Informatieloket Relatie, Ouders & Scheiding Rotterdam.

Vanuit het loket wordt onder andere door sociaal raadslieden, vraagwijzerconsulenten en opvoedpedagogen vragen over scheiding beantwoord en doorverwezen naar aanbieders voor preventieve en curatieve hulp. Op de website is ook een visiedocument te vinden met de volgende 'bouwblokken': psycho-educatie, risico- en beschermende factoren signaleren, laagdrempelige toegang hebben tot hulp en steun bij complexe scheiding, vroegsignalering van gezinnen waar complexe scheidingsproblematiek speelt, adequate hulpverlening aan de gezinnen die dat nodig hebben, rekening houden met het perspectief en de belangen van kinderen die in de knel zitten.

Concluderend is er in vergelijking met het Zwolse initiatief van het Relatie- en Scheidingsteam geen vergelijkbaar initiatief te vinden van een interprofessioneel team dat met de kracht van meerdere professies op het gebied van scheiding de hulp- en dienstverlening neerzet en dat daarbij als belangrijkste pijler een systemische aanpak hanteert. Door de facilitering van de gemeente Zwolle kan de hulp- en dienstverlening vanuit het Relatie- en Scheidingsteam stevig worden neergezet. In de gemeente Zwolle worden nog geen trainingen of groepshulpverlening aan volwassenen gegeven, maar wordt wel het groepsgerichte KIES-traject voor kinderen aangeboden. De gemeente Zwolle heeft een leernetwerk in de vorm van een interprofessionele leergemeenschap 'Gezonde Relaties, beter voor Zwolle', dat sinds januari 2020 actief is. Het Zwols initiatief is innovatief omdat het een systemische, brede, integrale benadering combineert met een interprofessionele aanpak en daarmee overstijgende expertise inzet voor de vragen van de inwoners op het gebied van relatie en scheiding.

5.6.2 Voorbeelden van triage- of screeningsinstrumenten

Recentelijk zijn er naast de Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding van het NJI nog een paar triage-instrumenten ontwikkeld zoals www.Triagebijscheiding.com (De Vries,

2022), <https://www.platformkees.nl/> KEES, 2021, <https://familiescanbijscheidingen.nl/> (Goorden, O., & Janssen, B. (2022). Familiescan bij scheidingen: Instrument voor screening en triage (herziene versie). Amsterdam: Altra Onderwijs en Jeugdhulp) www.Beroepskrachten.alsjeuitelkaargaat.nl/; <https://www.alsjeuitelkaargaat.nl/> (Website door Studio MH, Sterk Huis en Regio Hart van Brabant) en <https://www.uu.nl/onderzoek/scres> (SCRES, 2019).

SCRES (dat staat voor Screening en Evaluatie bij Scheidingshulp) is een gevalideerd instrument, specifiek gericht op scheidingshulp. De SCRES is ontwikkeld in een samenwerking tussen Altra, Sterk Huis, Jeugdformaat en Elker.

De SCRES is een lijst met stellingen. Er is een lijst voor ouders en één voor kinderen. Op de SCRES-K vullen kinderen in hoe zij de scheidingssituatie ervaren. De stellingen gaan over vier onderwerpen:

- hoe het volgens het kind tussen de ouders gaat;
- hoe het tussen het kind en de ouders gaat;
- hoe de dingen praktisch voor het kind zijn geregeld en
- hoe het met het kind zelf gaat.

Voor de SCRES-O vullen beide ouders daarop in hoe ze de scheidingssituatie ervaren, wat vervolgens met een hulpverlener besproken wordt. De SCRES wordt bij voorkeur voor de start van de hulp en bij het einde van de hulp ingevuld.

De stellingen in de SCRES-O gaan over acht onderwerpen:

- hoe het gaat met de ouders,
- hoe ouders vinden dat het gaat met hun kind(eren),
- hoe ze het contact tussen hen en hun kinderen vinden gaan,
- hoe ouders samenwerken,
- hoe ze met elkaar communiceren,
- hoe groot hun conflicten zijn,
- of en waarover ze samen afspraken maken.

Met inzet van de SCRES loopt er een groot ZonMw-onderzoek naar de uitkomsten van de interventies Ouderschap Blijft en Ouderschap Na Scheiding, waarbij ook de Universiteit Utrecht betrokken is.

Concluderend is de Systemische Zwolse Vragenlijst is in vergelijking met andere instrumenten meer afgestemd op de systemische werkwijze van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle, waarbij in 5 thema's door ouders en professionals kan worden gekeken waar men de competenties wil versterken om achterliggende uitdagingen bij relatie- en scheidingsproblemen aan te kunnen gaan. De Systemische Zwolse vragenlijst gaat dus niet alleen in op het contact en strijd tussen ouders en met hun kinderen, maar richt zich ook op andere daarop van invloed zijnde – of achterliggende aspecten, als individuele factoren, relatiepatronen, de overgangsfase (transitie) naar een nieuw, ander leven, de invloed van het netwerk en praktische sociaal-economische en juridische aspecten. Zie H6 en Bijlage 2. De Systemische Zwolse Vragenlijst heeft nog geen vragenlijst voor kinderen.

Hoofdstuk 6

Triage-instrument en monitoring

Inleiding

Het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle gebruikt een monitoringsinstrument en een tijdens de pilot ontwikkeld triage-instrument dat ook als effectmeting gebruikt (kan) worden:

1. Voor de monitoring wordt een vragenlijst gehanteerd die de medewerkers van het RSTZ invullen. Daarbij wordt ook de escalatieladder van Glasl (1997) gebruikt om een effectmeting te kunnen uitvoeren ten aanzien van de mate van de-escaleren in de casuïstiek. In de teambesprekingen kan tevens gebruik worden gemaakt van de escalatieladder die bewerkt is door Maes met een aantal vragen over wat de ernst van de conflicten betekent in de aanpak van de hulpverlener (Maes, 2022). Bij de resultaten in paragraaf 5.1 is ingegaan op verschillende aspecten van de monitoring. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de conflictdiagnostiek met behulp van de escalatieladder van Glasl in 6.1.
2. De Systemische Zwolse vragenlijst (2022). Deze lijst met vijf thema's gaat in op de vaardigheden die van belang zijn bij het doorlopen van de transitie van scheiding. Deze benodigde vaardigheden kunnen in het kader van psycho-educatie worden besproken met ouders en als gezamenlijke checklist voor ouders en professionals worden benut bij de casusconceptualisatie ten aanzien van wat al wel of niet goed loopt. Bij de casusconceptualisatie door professionals kunnen naar aanleiding van het systemogram en op basis van de vragenlijst hypothesen worden gesteld over de huidige situatie en wat er nodig is voor een plan van aanpak. Het plan van aanpak wordt afgestemd op de vraag van de ouders.

6.1. Conflictdiagnostiek met behulp van Glasl: waar bevindt zich het conflict en welke hulp is hierbij passend.

Zoals ook beschreven in paragraaf 5.1 richt de hulp vanuit het Relatie- en Scheidingsteam zich in eerste instantie op preventie en is daarmee in principe actief tot en met trede 6 van de Escalatieladder van Glasl. Het RSTZ zal vanwege de toegangspositie soms ook te maken hebben met scheidingssituaties die al verder geëscaleerd zijn. In het Rapport Scheiden van de waarheid (Scheiden zonder schade, 2022a) wordt aangegeven dat voldoende kennis van conflictdiagnostiek een bijdrage kan leveren aan een betere

triage: "Goede conflictdiagnostiek helpt om het probleem van ouders en een mogelijke interventie beter op elkaar af te stemmen."

Vragen die in het rapport 'Scheiden van de waarheid'(Scheiden zonder schade, 2022a) onder andere zijn benut in dossiers zijn de volgende:

1. Waar ging het conflict over en hoe stonden ouders er tegenover
2. De ingezette interventies en hun resultaat
3. Waar ze zich in de keten van hulpverlening bevonden (preventief tot gedwongen)
4. De intensiteit van de strijd.

Door het RSTZ wordt hiermee de situatie in het geheel beoordeeld op de escalatieladder van Glasl en niet de afzonderlijke personen.

6.1.1 Het werken met de conflictfasen van Glasl volgens Vanessa Maes (16 juni 2022)

Op 16 juni heeft het RSTZ een training gevolgd bij Vanessa Maes, gespecialiseerd in scheidingsproblematiek (Maes & Cornelis, 2019). In de training voorzag Maes onder andere in een handzame toelichting bij de conflictfasen van Glasl met consequenties voor positionering van de professional en het inzetten van de soort hulp. De meerwaarde van deze invulling van de escalatieladder is dat deze concreter ingevuld is op de kenmerkende problemen binnen scheidingssituaties. Er wordt specifiek gekeken naar hoe het gedrag eruit ziet, wat je voelt als hulpverlener en wat je rol is als hulpverlener.

6.2 Systemische Zwolse vragenlijst (triage-instrument) bij scheiding en relatieproblemen

6.2.1 Ontwikkeling en doelstelling

Tijdens de pilot van het Relatie- en scheidingsteam is een triage-instrument ontwikkeld: de Systemische Zwolse vragenlijst.

Met behulp van triage wordt bereikt dat een ouder en kind bij relatie- en scheidingsproblematiek op het juiste moment de juiste zorg krijgt én bij de juiste hulpverlener/ dienstverlener. Het doel van de Systemische Zwolse vragenlijst is gaandeweg op meer gericht geworden dan alleen triage. Het doel van de Systemische Zwolse vragenlijst is een eerste casusconceptualisatie (probleemverkenning en -analyse)

en verklarende analyse, op basis waarvan je bepaalt welke interventie, benadering of zorg nodig is en het ontwikkelen van zicht op vaardigheden bij ouders die nodig zijn om het kunnen maken van een transitie naar een nieuw leven bij scheiding. Belangrijk hierbij is dat er inzicht ontwikkeld wordt bij ouders en professionals ten aanzien van belemmeringen én de bronnen van veerkracht die aangesproken kunnen worden bij ouders tijdens het proces van scheiding en het 'na-huwelijk'.

De Systemische Zwolse vragenlijst is geen beoordelingsinstrument maar een coachingsinstrument en scaninstrument, behulpzaam bij hypothesen stellen en focusbepaling en als procesbegeleidend instrument om te inventariseren welke ontwikkeling op gang komt op welk gebied en welke wisselwerking zichtbaar is tussen de thema's.

Het verschil met reeds bestaande instrumenten is dat de Systemische Zwolse vragenlijst een minder lineaire opzet heeft en meer de circulariteit in de verschillende onderwerpen meeneemt.

De Systemische Zwolse vragenlijst is tot stand gekomen na consultatie over scheidingsproblematiek bij deskundigen, literatuuronderzoek, meelesen en meedenken van deskundigen en leden van het RSTZ, alsmede besprekingen van het instrument en bijstelling hiervan in het RSTZ.

6.2.2 Schaalvragen op vijf belangrijke thema's

De ontwikkelde Systemische Zwolse vragenlijst voorziet in 5 thema's, waarbij de mate van het vermogen om de scheiding of relatieproblemen te kunnen hanteren wordt weergegeven. Ouders en professionals kunnen een score geven tussen 1 en 10 ten aanzien van de vaardigheid op het thema. Hierbij gaat niet om een beoordeling van goed of fout, maar het samen zoeken naar aanknopingspunten en doelen voor groei, ontwikkeling die binnen het begeleidingsproces vorm krijgt: een gezamenlijke monitoring tussen professionals en ouders van het (scheidings)proces.

Met de Systemische Zwolse vragenlijst kan ingezoomd worden op verschillende onderwerpen of vaardigheden die samen het thema vormen en aangeven waar de problematiek achter de strijd zich bevindt. Aan de hand van de vragenlijst kunnen de Relatie- en Scheidingsteammedewerkers informatie verzamelen over de onderwerpen. Hieronder volgt een korte toelichting op de inhoud van de thema's:

1. Het vermogen om problemen op individueel niveau te hanteren.

Het gaat hierbij om het hanteren van persoonlijke stress of psychopathologie bij zichzelf of de ander. Het hebben van een voldoende kalm brein om beschikbaar te kunnen zijn voor de kinderen. Het hanteren van persoonlijke problematiek als gevolg van intergenerationele belasting. Het zien van de last die bijvoorbeeld door de kinderen wordt ervaren door te reflecteren, te mentaliseren en om te denken in het zoeken van creatieve oplossingen. Het zien van de eigen en andermans persoonlijke inbreng in langdurige strijd en ieders inbreng om te de-escaleren. Hierbij hoort ook het differentiatieproces in de zin van kunnen verbinden en daarbinnen een niet-reactief persoonlijk standpunt in kunnen nemen. Het differentiatieproces wordt met name geleerd in de relatiedynamiek, maar is een individuele uitdaging in het minder reactief leren zijn. Een concrete vaardigheid is het kunnen onderscheiden in wat voor nu belangrijk is en wat minder belangrijk is ten aanzien van de persoonlijke grenzen, zoals in de methode geweldloos verzet onderscheid gemaakt wordt in rood, oranje en groene manden waarmee urgentie en prioriteiten kunnen worden aangebracht (Maes, 2021). Het vermogen tot reflecteren en mentaliseren speelt hierbij een belangrijke rol. De mate van reflectie is van belang, omdat er vaak maar één perspectief mogelijk is met waarheidsclaims, die opnieuw aanjager zijn van een zichzelf versterkend proces van waarheidsclaims (Aptroot & Spaander, 2020). Ouders kunnen hierbij leren omdenken voor een constructievere aanpak van de situatie.

2. Het vermogen om problemen als gevolg van de relatiedynamiek tussen ouders en in het gezin te hanteren.

De invloed van de relatiegeschiedenis van de partners en de opgebouwde dynamiek en relatiepatronen op partner- en ouder niveau herkennen en verleggen. In hoeverre lukt het om in de interacties uit de strijd te blijven, minder reactief te zijn (differentiatieproces) en in een ander gesprek te komen, een ander perspectief op dezelfde werkelijkheid te krijgen, leren te de-escaleren en (samen) te blijven opvoeden. Vormen van partnergeweld benoembaar maken en doen stoppen. Op een constructieve manier grenzen stellen. Een ander belangrijk punt in de relatiedynamiek is de slachtoffer-daderverhouding, waarbij, niet gezien worden, wantrouwen en angst een grote rol spelen: Ouders voelen zich allebei slachtoffer en plaatsen de ander in de daderrol, waarbij professionals als optionele

redders ook in de slachtoffer- en de daderrol terecht kunnen komen (Scheiden zonder schade, 2022a). Behulpzaam hierbij zijn onder andere uitgangspunten uit de Emotionally Focused Therapy (EFT) (Wagenaar, 2018), met het gebruik van het lemniscaat, waarbij onder de verwijten over en weer de diepere emoties bespreekbaar kunnen worden gemaakt. Bij relatiedynamiek gaat het ook om de dynamiek in de relatie met de kinderen, waarbij het een taak is voor ouders om te zorgen dat voor de kinderen de weg naar beide ouders vrij is en dat beide ouders hun opvoedende taak kunnen blijven vervullen. Het gaat hierbij om, ondanks de scheidingssituatie, te sturen, steunen en stimuleren van kinderen (Maes, 2022). Het kind kan geholpen worden om zich hierin vrij van de conflictdynamiek van ouders zich te bewegen vanuit diens kindpositie (Van den Berg, 2018).

3. Het vermogen om zich te ontwikkelen naar een nieuwe levensfase.

Het gaat hierbij om het aangaan van de *'Rite de Passage'*. De scheiding is een transitie, met lijden, pijn en rouw over wat niet gelukt is. Belangrijk is dat ouders kunnen vertellen over hun stress, pijn, boosheid en verdriet en dat er ruimte is voor rouwverwerking en traumaverwerking. Dat er een beeld ontstaat ten aanzien van vragen als: hoe wordt het eigen ouderschap in de toekomst gezien, wat betekent dat voor het gedeelde ouderschap, hoe kunnen verschillen verdragen worden en wat kan de ouder er zelf in doen, waarbij er inzicht ontstaat in de eigen dynamiek. Als het met ouders beter gaat, heeft dit positieve invloed op het functioneren van de kinderen. Dit betekent dat ouders begeleid worden door de professional in de transitie, waarbij men uit de 'reddersdriehoek naar coachingsdriehoek' gaat om in een positievere flow te komen. De transitie betekent een (levenslange) reorganisatie van het ouderschap. Wat hebben ouders nodig om deze reorganisatie goed vorm te geven. Wanneer er impasse ontstaat op het gebied van transitie, ontstaat ook een belemmerd verlangen naar vernieuwing en ontwikkeling. Kinderen kunnen belemmeringen in deze overgangsfase ervaren ten aanzien van loyaliteit naar beide ouders en met beide ouders contact te onderhouden. Hierbij horen 'taken voor ouders en voor kinderen bij scheiding' (Van den Berg, 2019) Wanneer een scheiding complex wordt stagneert het transitieproces en is het van belang om te kijken welke beweging gaande is: opbouw, ombouw, afbouw en voortbouw (Scheiden zonder schade, 2022a). De

voltooiing van de transitie wordt onder andere bemoeilijkt door tegengestelde belangen die strijd veroorzaken. Hierbij is aandacht voor de andere aspecten van de vijf onderwerpen van belang, zoals het kunnen hanteren van de relatiedynamiek. De vijf onderwerpen van de Systemische Zwolse vragenlijst vormen een voortdurende wisselwerking met elkaar.

4. Het vermogen om evenwichtig juridische, financiële en sociaal-economische zaken te regelen.

Het kunnen regelen en organiseren van onder andere een ouderschapsplan, juridische-, financiële, sociaal-economische en huisvestingszaken, waarbij met verschillende belangen en machtsconflicten goed omgegaan kan worden. Hierbij hoort ook het kunnen omgaan met de praktische realiteit waarin ten aanzien van persoonlijke idealen van de ouders steeds compromissen gesloten moeten worden, zoals beslissingen ten aanzien van het kiezen van een school, sport, muziek, verdeling van feestdagen, omgaan met kleding van de kinderen. Ook hier is weer zichtbaar dat bijvoorbeeld vaardigheden in het communiceren en niet-reactief kunnen reageren invloed hebben op het omgaan met het regelen van de juridische, financiële en sociaal-economische zaken.

5. Het vermogen om adequate steun uit het netwerk te halen.

Hierbij gaat het om steun voor de ouders uit het netwerk om de oudertaken goed te kunnen uitvoeren en persoonlijke steun te kunnen ervaren, die ook kritisch mag zijn en het kind centraal stelt. Het gaat er hierbij ook om, dat ongeacht de mate van strijd tussen de ouders, de kinderen toch voldoende ondersteuning kunnen krijgen uit het netwerk. Hoe kan de professional bij strijd van de ouders de kinderen in het netwerk laten leven in plaats van in de 'verenging' van het gezin en de problemen die zich daarin voordoen? Hoe kan het netwerk worden gemanaged, zodat de verandering daar al plaats kan vinden en zij kunnen helpen om de ouders en kinderen door de transitie heen te helpen? Hierbij hoort ook het helpen filteren en geven van 'correctie' omdat er bij complexe scheidingen geen stelsel meer is van balans, kracht en tegenkracht (Aptroot & Spaander, 2020). Een raad van wijzen om het gezin heen bouwen en een vertrouwenspersoon voor het kind organiseren. Personen in het netwerk zijn een beschermende factor die zorgen dat het kind er goed door heen komt, met andere woorden: het kind wordt goed door de scheiding geloodst door het netwerk (Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding).

6.2.3 Belangrijke vaardigheden en attitude voor de professional bij het benutten van de Systemische Zwolse vragenlijst

Tijdens het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst wordt met de betrokken gezinsleden een dialoog aangegaan waarin ruimte wordt gemaakt voor een veelzijdigheid aan visies en perspectieven op de bestaande situatie. Deze vorm van probleemverheldering, verklarende analyse en begeleiding veronderstelt van de hulpverlener een houding die gericht is op samenwerking met de gezinsleden. Door niet vanuit een positie als expert zich boven de inwoner te plaatsen, maar naast ouders en jeugdigen te gaan staan, worden zij uitgenodigd samen op zoek te gaan naar wat helpend is in de unieke situatie van de betreffende ouders en kinderen.

Het hanteren van de Systemische Zwolse vragenlijst vraagt om het ontwikkelen van systemische vaardigheden en een systemische basisattitude.

De professional is bij het hanteren van de Systemische Zwolse vragenlijst gericht op beleving en betekenisgeving; de visie van alle betrokken gezinsleden op de problematiek, circulaire interactie-, (actie en reactie) patronen en relatiedynamiek, de intergenerationele patronen, gezinsfasen, gezinsstructuur die van invloed zijn.

De houding van de professional bij het hanteren van de Systemische Zwolse vragenlijst is gericht op het vestigen van een samenwerkingsrelatie, een houding van 'niet-weten' (dat wil zeggen ruimte geven aan het verhaal van de cliënt), visie op ouderschap, partnerschap en ex-partnerschap, ouders aanspreken op metaniveau, een veilige cultuur creëren voor kinderen.

Instrumenten en werkvormen die de professional gebruikt bij het hanteren van de Systemische Zwolse vragenlijst zijn onder andere: het systemogram, hypothesen stellen, levenslijn tekenen, oplossingsgerichte werkvormen (o.a. schaalvragen, wondervraag), circulair interviewen, externaliseren, integratie van bestaande effectieve methoden en interventies, creatieve en speelse werkvormen om kinderen te betrekken.

Het handelingsrepertoire wordt met het benutten van (de training voor) het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst verrijkt door:

- systemische vaardigheden ontwikkelen om aspecten van complexe scheiding te signaleren, te analyseren en professioneel te begeleiden
- kennisvergroting over patronen en achtergronden van complexe scheiding en vaardigheden tijdens transitie
- inzicht verwerven in de mechanismen van escalatie en de-escalatie
- mogelijkheden onderzoeken om psycho-educatie en tools in te zetten
- inzicht krijgen in interprofessionele samenwerking en kernspelers, het leren benutten van elkaars expertise in een samenhangende aanpak op de verschillende onderwerpen
- bewustwording van eigen houding, specifieke leervragen, gebruik van 'tacit knowledge' en professionele dilemma's
- ruimte voor een persoonlijk leerproces en een gezamenlijk leerproces

Gebruik van de meetschalen van de Systemische Zwolse vragenlijst:

De fase van diagnostiek waarin gestart kan worden met het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst is gericht op oplossingen, doelstellingen, plannen, voornemens, voorkeuren en is bedoeld om het gezin te helpen weer een beter gevoel van controle en gezag over hun leven te laten krijgen in combinatie met loslaten van oude, niet adequate oplossingsstrategieën. Met de meetschalen van de Systemische Zwolse vragenlijst kan niet alleen gezorgd worden dat relevante informatie over relatie en scheiding op tafel komt en ouders en kinderen beter worden begrepen, maar daarnaast kan ook een start worden gemaakt met het organiseren van de hulp en ondersteuning en kan na afloop van de hulp eventueel de mogelijke vooruitgang worden gemeten (gezamenlijke monitoring). Met de meetschalen van de Systemische Zwolse vragenlijst kan psycho-educatie worden gegeven over de betreffende onderwerpen in het transitieproces. Hierbij is het van belang dat er op een respectvolle, niet-pathologiserende manier, zo mogelijk samen met ouders en kinderen wordt beschreven hoe zij zich op dat moment verhouden tot de problemen en mogelijke oplossingen. Hoewel meetschalen en vragenlijsten gestandaardiseerde instrumenten zijn, kunnen deze vooral worden gebruikt als een prikkelende uitnodiging om kennis te maken met het gezin en hun relatie tot de problemen. In reflectieve, respectvolle en niet-oordelende gesprekken

kunnen ouders en kinderen oude standpunten herzien en nieuwe narratieven over zichzelf, hun omgeving en sociale context en hun relaties met andere systemen verkennen. Hiermee kunnen ouders en kinderen al doende nieuwe inzichten verwerven, dromen, verwachtingen, aspiraties en waarden exploreren en stress en strijd proberen los te laten of in goede banen leiden.

Veerkracht-gerichte schaalvragen

De schaalvragen zijn primair gericht zijn op het ontwikkelen van veerkracht, om beter met de problemen om te kunnen gaan (en dus niet primair probleemgericht). Hoe hoger het gegeven cijfer, hoe meer competenties ontwikkeld zijn. De vragen kunnen samen met ouders worden ingevuld, op persoonlijk- en gezinsniveau. Naarmate er een hoger cijfer is ingevuld, is er lichtere hulp nodig en kan het gezin; - ouders en kinderen, het leven zelf weer oppakken. Het gaat hier om een gezamenlijke inschatting die aanknopingspunten biedt voor de Triage: bij meer problemen is intensievere ondersteuning, hulp of therapie nodig. De inschatting is dus subjectief en niet in absolute zin vast te stellen. De thema's kunnen zowel in casuïstiekbespreking (zonder ouders) als met ouders besproken worden. Het gaat om 30 onderwerpen waarbij er sprake is van een wisselwerking met de andere thema's.

6.2.3 Het gebruik van het triage-instrument en evaluatie

Met ontwikkelonderzoek is de Systemische Zwolse Vragenlijst ontwikkeld en zal in de komende tijd steeds geëvalueerd kunnen worden in het benutten van de lijst. Het benutten van de lijst vraagt om de nodige systemische kennis en ervaring in het escalerende scheidingsproblematiek en relatieproblematiek. Een aantal leden van het RSTZ is en wordt systemisch geschoold. Het instrument kan dan vervolgens steeds opnieuw worden geëvalueerd en bijgesteld op basis van praktijkkennis- en ervaringen. Met eventueel vervolgonderzoek zou de vragenlijst dan eventueel gevalideerd kunnen worden, om te bezien of het daadwerkelijk meet wat het moet meten, namelijk de mogelijkheid om ontwikkeling te meten op vijf thema's op het gebied van relatie- en scheidingsproblematiek.

Systemische Zwolse vragenlijst bij scheiding en relatieproblemen

Naam: _____

In welke mate ben je in staat om onderstaande onderwerpen te hanteren?:

1. INDIVIDUEEL NIVEAU

Stress van de scheiding hanteren	1.....10
Psychische problemen, cognitieve beperking of psychopathologie en verslaving hanteren	1.....10
Psychische belasting als gevolg van intergenerationele problemen/trauma of sociaal-culturele/religieuze opvattingen hanteren	1.....10
Reflecteren en differentiatie	1.....10
Mentaliseren en reguleren, omdenken	1.....10

2. RELATIEDYNAMIEK

Kunnen loskoppelen van ex-partnerschap en ouderschap	1.....10
Relatiegeschiedenis hanteren	1.....10
Opgebouwde relatiedynamiek en patronen hanteren	1.....10
Triggers tot reactief reageren, onveiligheid en geweld hanteren	1.....10
Escalaties in een machtsstrijd en demonisering de-escaleren	1.....10
Communicatie vormgeven	1.....10
Het sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en positief sociaal-emotioneel klimaat creëren	1.....10
De leiding van (een van) de ouders accepteren en een gezonde band onderhouden.	1.....10
Ouders geven het kind een eigen stem en er is aandacht voor (stief)brusjes	1.....10

3. TRANSITIE NIEUW LEVENSFASE

Fasen van rouw, lijden, pijn n.a.v. verlies doorlopen	1.....10
Een constructief (gezamenlijk) scheidingsverhaal vertellen	1.....10
Werken aan vernieuwing en ontwikkeling en passende taal door ouders en in het (samen-gestelde) gezin	1.....10
Loyaliteit aan beide ouders ruimte geven en aandacht voor positie stiefouders	1.....10
Kinderen en (stief) brusjes begeleiden in de overgang naar de nieuwe levensfase	1.....10

4. OUDERSCHAPSREGELING SOC ECONOMISCH

Ouderschapsplan met een omgangsregeling (samen beslissingen nemen)	1.....10
Juridische zaken regelen	1.....10
Financiële zaken regelen	1.....10
Huisvesting op orde	1.....10
Zakelijke belangen hanteren	1.....10

5. STEUN UIT NETWERK

Steun ervaren uit netwerk	1.....10
Adequate, constructieve steun uit het netwerk ontvangen	1.....10
Uitgesproken en niet-uitgesproken boodschappen t.a.v. (sociaal-culturele) normen en waarden uit het netwerk hanteren	1.....10
(Praktische) beschikbaarheid van het netwerk voor ouders en kinderen in zetten	1.....10
Constructief samenwerken met hulp- en dienstverleners	1.....10

RELATIE- EN
SCHEIDINGSTEAM
ZWOLLE

Disclaimer: Het invullen van deze lijst door professionals is géén beoordeling van personen, maar een indicatie van de situatie waarin ouders zich in de transitie van scheiding bevinden en die uitnodigt tot dialoog over de situatie met de betreffende ouder(s), waarbij de inbreng van de ouder leidend is: De ouder is expert van het antwoord, de professional is expert van de vraag.

6.2.5. Plan van aanpak en de Systemische Zwolse vragenlijst

Met behulp van de onderwerpen uit de Systemische Zwolse vragenlijst kunnen partners, ouders en kinderen in een plan van aanpak gezamenlijk of individueel datgene wat ze constructief nastreven, verzamelen en uitwerken. Hieronder is een voorbeeld te zien van een format van een plan van aanpak, op basis van Madsen (2011) en van Hennik (2021), (Madsen, 2011, Van Hennik et al, 2021,). Bewerkt door Bos-de Groot, 2022.

Plan van aanpak Relatie- en Scheidingsteam Zwolle met kinderen en ouders en triage naar instellingen, samen met ouders en kinderen Dd Namen cliënten: Namen Relatie- en Scheidingsteam:	
Hoop, visie, waarden, de geprefereerde toekomst van (ex)partners/ouders en kinderen en hun netwerk Ontwikkelen van een gedeelde, betekenisvolle, opbouwende en concrete visie, gebaseerd op motivatie, bronnen en netwerk/community. Hoe kunnen klachten en problemen omgezet worden naar positieve wensen, uit het conflict.	
Obstakels. 'Wat blokkeert je/jullie om in overeenstemming met deze visie, waarden te leven? (ook hypothesen gebruiken) - Individueel - Relatiedynamiek (en geschiedenis) - Transitie, rouw, stress, conflict - Praktische afspraken (ouderschapsplan) - Netwerk Beschrijven op een manier die problemen onderscheidt van mensen (probleembelevingen)	Steunbronnen. Welke veerkracht en steunbronnen helpen om obstakels te overwinnen en overeenkomstig de visie en waarden te leven? - Individueel - Relatiedynamiek (en geschiedenis) - Transitie, rouw, stress, conflict - Praktische afspraken (ouderschapsplan) - Netwerk Beschrijven op een manier die de betrokken kinderen, ouders en netwerk verbindt in hun intenties

6.2.6 Wat kan behulpzaam zijn voor het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst in het Relatie- en Scheidingsteam?

Om de Systemische Zwolse vragenlijst te kunnen benutten is het van belang om geschoold te zijn in het systeemdenken en de systemische benadering. Daarnaast is het van belang dat de vragenlijst ingebed is in een terugkerend casuïstiekoverleg waarbij de lijst kan dienen als ondersteuning bij casusconceptualisatie en verklarende analyse, triage, opzet voor psycho-educatie, checklist bij het begeleidingsproces en monitoring van het hulpverleningsproces.

In bijlage 1 wordt een voorstel gegeven voor het benutten van de Systemische Zwolse vragenlijst in de casuïstiekbesprekingen. In bijlage 2 is de Systemische Zwolse vragenlijst toegevoegd en in bijlage 3 is een toelichting toegevoegd per onderwerp van de Systemische Zwolse vragenlijst.

Hoofdstuk 7

Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt op basis van de onderzoeksresultaten en de theoretische verkenning een aantal conclusies en aanbevelingen gegeven. In hoofdstuk 7.1. worden de conclusies weergegeven naar aanleiding van de hoofd- en deelvragen van het onderzoek naar het Relatie- en Scheidingsteam. In hoofdstuk 7.2 worden algemene conclusies weergegeven. In hoofdstuk 7.3 worden discussiepunten besproken. In hoofdstuk 7.4 wordt het onderzoek kort geëvalueerd. En in hoofdstuk 7.5 worden aanbevelingen gegeven.

7.1. Conclusies naar aanleiding van de hoofd- en deelvragen van het onderzoek

Het onderzoek heeft de volgende hoofd- en deelvragen (zie ook hoofdstuk 2), waarop in deze paragraaf antwoord wordt gegeven:

Hoofdvraag:

Wat is de meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders, jeugdigen en professionals?

Deelvragen:

1. Wat zijn de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle (RSTZ) voor jeugdigen, ouders en professionals?
2. In hoeverre draagt de inzet van het RSTZ bij aan de-escalatie van het conflict bij ouders, zodat er minder belasting is bij kinderen?
3. Welke triage-instrument lijkt passend te zijn voor het op systemische wijze de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten?
4. Wat is behulpzaam zijn in het goed functioneren van de sociaal werkers binnen het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle

Deelvraag 1: Wat zijn de werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders, jeugdigen en professionals?

De werkzame factoren van het Relatie- en Scheidingsteam zijn:

- Het nieuwe hulpverleningskader dat gericht is op verbinden, leren omgaan met stress, inzicht geven in relatiedynamiek, het begeleiden van relatieproblemen, het voorkomen van escalerende langdurige (juridische) strijd (met opschaling naar de rechter).
- Het voorkomen van escalerende (juridische) strijd kan

ouders helpen weer regie te nemen in de (gezamenlijke) opvoeding ten gunste van het kind. Een positieve benadering en het ontwikkelen van veerkracht en competenties staan hierbij centraal.

- Procesmatige systemische hulp en een ideale positie vroeg in het proces kan helpen om erger te voorkomen, waarbij niet alleen gekeken wordt naar de probleemaspecten van het individu (kind, ouder), maar ook gekeken wordt naar allerlei aspecten van de relatiedynamiek, de transitie die ouders doormaken, de dynamiek van het samengestelde gezin, de sociaal-economische en juridische factoren, de input van het netwerk en het benutten van de ondersteuning door het netwerk.
- De gedegenheid van de systemische aanpak en 'de holding' van het samen uitdiepen van een goede analyse en aanpak voorkomt de vernauwde blik. Hierbij is systemische coaching en reflectie in en op het werk ondersteunend.

Deelvraag 2: In hoeverre draagt de inzet van het RSTZ bij aan de-escalatie van het conflict bij ouders, zodat er minder belasting is bij kinderen?

Het Relatie- en Scheidingsteam draagt bij aan de-escalatie van het conflict bij ouders in relatie- en scheidingsproblematiek vanwege de volgende redenen:

Mensen zoeken om verschillende redenen hulp bij het Relatie- en Scheidingsteam, waarbij 45 % hulp zoekt voor relatieproblemen en 55 % hulp zoekt in verband met problemen tijdens of na de scheiding. Het Relatie- en Scheidingsteam er in geslaagd om in 93 % van de situaties te de-escaleren of gelijk te blijven bij scheiding. Ook is het gelukt om in alle aangemelde situaties in het gele en groene gebied te de-escaleren of te blijven en (daarmee) weg te blijven uit het rode gebied van de ernstige hoog-conflictescalaties bij relatieproblemen en scheidingen.

1. Naar aanleiding van een kwantitatieve meting met behulp van door het RSTZ bijgehouden scores op de Escalatieladder van Glasl:

In het diagram in H 5.1.3 is te zien dat in 93% van de volledig gescoorde situaties het gelukt is om in het groene of gele gebied van de escalatieladder van Glasl te blijven. De hulpverlening vanuit het RSTZ is primair gericht op de hulp in het groene en gele gebied (tot en met escalatieladder 6).

Voor 52 % van de gescoorde situaties is er gede-escaleerd. Voor 7 % vond er escalatie plaats, nog steeds in het gele gebied. Voor 41 % is de situatie gelijk gebleven, waarvan 80 % zich in het groene gebied bevindt en 20 % in het gele gebied.

2. Op basis van de kwalitatieve onderzoeksresultaten zijn de volgende conclusies te trekken ten aanzien van de- escalatie:

- De jeugdige krijgt een stem, voelt zich gehoord en gezien, waardoor de beklemming verdwijnt en er meer welbevinden is
- Er is door de ondersteuning van het RSTZ rust gecreëerd in de thuissituatie (er wordt door meerdere ouders aangegeven dat zij door de hulp van het RSTZ nu rust ervaren in tegenstelling tot de conflicten die er eerst waren)
- Ouders zien dat de medewerker van het RSTZ op verschillende manieren bijdraagt aan de rust, bijvoorbeeld door een directe of confronterende feedback te geven die aansluit bij wat ouders nodig hebben om te de-escaleren, dit kan gaan over negatieve (non) verbale boodschappen, verwijten, reactief zijn
- Er is aandacht voor de thema's achter de escalatie van conflicten, bijvoorbeeld aandacht voor de relatiegeschiedenis en relatiedynamiek wat inzichten oplevert, het bespreken van pijnlijke vragen, oog voor de context van heftige emoties
- Ouders ervaren dat ze grip krijgen op de onderlinge communicatie en relatiedynamiek bij relatie- en scheidingsproblematiek. Doordat men de dynamiek bewust wordt, is het makkelijker te gaan omdenken ten aanzien van de getriggerde gevoelens en irritaties en over de oude pijn heen te leren kijken.

Deelvraag 3: Welke triage-instrument lijkt passend te zijn voor het op systemische wijze de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten?

De volgende twee instrumenten kunnen worden ingezet om de hulpvraag te inventariseren en het begeleidingstraject in gang te zetten en te monitoren:

1. Het gebruik van de escalatieladder van Glasl kan worden voortgezet als effect-meting op het gebied van de-escaleren bij conflicten. Zie voor een toelichting H 6.1. De indeling van Glasl kan in casuïstiekbesprekingen

worden verrijkt met de invulling van Maes (2022), waarbij de vragen worden gesteld: hoe ziet het conflictgedrag eruit, wat voel je als hulpverlener en wat is je rol als hulpverlener.

2. Het gebruik van tijdens de pilot ontwikkelde Systemische Zwolse vragenlijst, die gericht is op veerkracht en competentie- ontwikkeling op 5 thema's, verdeeld in 30 subonderwerpen. Het is geen beoordelingsinstrument maar een coachingsinstrument en scaninstrument, behulpzaam bij hypothesen stellen en focusbepaling, als triage-instrument om te verwijzen op basis van de verschillende specialistische kennisniveau's van de 5 thema's bij relatie en scheiding en als procesbegeleidend instrument om te inventariseren welke ontwikkeling op gang komt op welk gebied en welke wisselwerking zichtbaar is tussen de thema's in de problemen die worden ervaren en oplossingsrichtingen die worden gevonden.

De Systemische Zwolse vragenlijst wordt aangeboden op 1 A4. Zie bijlage 2. Er kan een 'score' worden bijgehouden ten aanzien van de beleving door ouders en professionals. Toelichting op de vragenlijst wordt in Hoofdstuk 6.2 en bijlage 3 gegeven

Deelvraag 4: Wat is behulpzaam in het goed functioneren van de sociaal werkers van het Relatie- en Scheidingsteam

Behulpzaam voor het goed functioneren van de medewerkers van het Relatie- en Scheidingsteam is begeleiding en blijvende systemische scholing vanwege de intensiteit van de nieuwe manier van werken. Er is bij de professionals behoefte aan casusbespreking in interprofessioneel teamverband en uitwisseling van expertise op gebied van de-escaleren. De samenwerking met de tweede schil is aanvullend en versterkend voor een goede aanpak van relatie- en scheidingsproblematiek, waarbij interdisciplinair en transdisciplinair wordt gewerkt. Het samen casuïstiek uitwerken is leerzaam en behulpzaam voor de antwoorden naar de cliënt. Bij de professionals uit de tweede ring en specialistische scheidingshulp en jeugdbescherming is er de behoefte om de interprofessionele samenwerking verder te versterken door vaste afspraken en strategiebijeenkomsten. Op deze manier kan beter kennis uitgewisseld en toegevoegd worden en kan ook de manier van werken beter verspreid

worden in de keten van jeugdhulp, ook als het gaat om meer geëscaleerde problematiek (het rode gebied van de escalatieladder van Glasl). Hierbij is het van belang om in gezamenlijkheid steeds bewust te zijn van het hanteren van een gemeenschappelijk te hanteren de-escalerend welzijnskader en welzijnstaal. Het is belangrijk om vanuit de nieuwe manier van werken ook de begeleiding van de kinderen goed mee te blijven nemen. Dit kan nog versterkt worden door de ontwikkeling van een triage-instrument voor kinderen. Met het Relatie- en Scheidingsteam wordt een holding gevormd voor de complexe problematiek, omdat je back-up krijgt van het team en de krachten interprofessioneel bundelt. Dit is belangrijk om onderhouden te worden met een vaste structuur en indeling van de casuïstiekbespreking onder leiding van een systeemtherapeut voor het verder uitdiepen van de systemische benadering en ondersteuning daarvan (zie het overzicht in de aanbevelingen).

Hoofdvraag: Wat is de meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders, jeugdigen en professionals?

De meerwaarde voor ouders en jeugdigen:

De meerwaarde van de inzet van het Relatie- en Scheidingsteam voor ouders en jeugdigen is dat ouders meer verbinding ervaren in hun relaties, waarbij er door het RSTZ gewerkt wordt aan meerdere hulpvragen: zowel de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke stress en conflicten. Voor een positieve ontwikkeling van kinderen is aandacht voor deze aspecten cruciaal. De samenhangende hulp versterkt de onderlinge communicatie tussen partners en ouders en geeft inzicht in hun relatiepatronen.

Ouders ervaren dat zij beter kunnen de-escaleren en minder reactief te leren zijn naar elkaar als ex-partners, hetgeen het differentiatieproces versterkt. Ouders hebben inzichten gekregen ten aanzien van een juridische oplossing tegenover een oplossing op preventief niveau vanuit het RSTZ en welke oplossing de meeste (gemoeds)rust kan opleveren voor ouders en het kind.

Ouders vinden het belangrijk om tijdig, laagdrempelige hulp te vinden, zodat problemen niet hoeven op te lopen en dat er dan stap voor stap (procesmatig) aan de problemen wordt

gewerkt met de expertise van een breed, integraal werkend, interprofessioneel team. Een jeugdige heeft ervaren dat zij zich beter is gaan voelen door de hulp vanuit het RSTZ en wenst andere kinderen hetzelfde toe bij problemen.

De meerwaarde voor professionals

Professionals zien een duidelijke meerwaarde in de brede, integrale en systeemgerichte aanpak, die wordt ervaren als hoopgevend tegenover jarenlange ervaren onmacht en handelingsverlegenheid. De verbreding van een systemische aanpak zorgt ervoor dat de focus niet ligt op strijd, maar op het leren omgaan met de stress die relatieproblemen en een scheiding met zich meebrengt. Door de andere zienswijze (paradigmashift) en de andere, niet veroordelende, aanpak, wordt voorkomen dat problemen steeds verder escaleren en hoeft er niet steeds zwaardere hulp ingezet te worden. In het RSTZ leren professionals met verschillende deskundigheden van elkaar, vullen elkaar aan en versterken elkaar in teambesprekingen en in gesprekken met ouders. De aanpak vanuit het RSTZ in de toegang is helpend voor de regulering in het professionele veld (jeugdbescherming, 2e lijns hulp) en wordt middels samenwerking en samen leren in de leergemeenschap 'Gezonde relaties, beter voor Zwolle' in de keten verspreid.

Algemene conclusies over de meerwaarde van het Relatie- en Scheidingsteam:

Het installeren van het Relatie- en Scheidingsteam met een brede, integrale en systemische manier aanpak en een interprofessionele benadering, heeft innovatie op het gebied van relatie- en scheidingshulp in gang gezet. Er is sprake van innovatie omdat met de systemische aanpak en interprofessionele benadering in het Relatie- en scheidingsteam specifieke expertise wordt ontwikkeld die tijdig, aan de voorkant, beschikbaar wordt gesteld aan inwoners.

Met de benadering van het RSTZ wordt een paradigmashift,- een andere manier van denken over relatie- en scheidingsproblematiek gerealiseerd. De focus van de begeleiding van escalerende strijdproblematiek heeft zich verlegd van het probleem, met oordelen over wat ouders niet zouden moeten doen, naar de oplossing; waarbij het gaat om de interactie, gezonde processen, het versterken van veerkracht, flexibiliteit en het opbouwen van vertrouwen in zichzelf en elkaar.

Bij deze andere manier van denken over relatie- en scheidingsproblematiek is aandacht voor de stress en pijn die ouders ervaren en die hen vaak het zicht belemmert op hoe het anders kan. Deze verandering in houding en aanpak lijkt gezien de onderbouwing in de literatuur onderdeel van een landelijke tendens, die in het RSTZ concreet wordt gemaakt. Uit de resultaten van dit onderzoek komt naar voren dat het RSTZ het lukt om conflicten minder hoog op te laten lopen. Dit geeft in het algemeen hoop dat een andere benadering langdurige conflicten en complexe scheidingen kan verminderen.

Een goede aansluiting bij de ouders en jeugdige is van belang, om samen aan de slag te kunnen gaan, waarbij er een diepere belangstelling is ten aanzien van de persoon en wat er in de dynamiek met anderen (partner, ex-partner, ouders, kinderen) speelt. Dit wordt aangejaagd door de brede, integrale en systemische aanpak en benadering van het RSTZ. In deze systemische aanpak wordt onder andere gebruik gemaakt van een systemogram en hypothesen, omdat men hiermee sneller tot de kern van het probleem kan komen, zicht krijgt op de vraag achter de vraag en met een brede vooranalyse beter kan toewerken naar een goed plan aan de voorkant. Het tijdens de pilot ontwikkelde systemische triage-instrument, 'de Systemische Zwolse vragenlijst' wordt gezien als een hulpmiddel om hypothesen te vormen bij de situatieschets en hulpvraag, zodat thema's duidelijker worden en gericht ingestoken kan worden op bepaalde onderwerpen die te maken hebben met relatie- en scheidingsproblematiek en daarbij op zoek te gaan naar het vergroten van de veerkracht en vaardigheden.

Voor de ontwikkeling van kinderen na scheiding zijn de kwaliteit van de opvoeding en de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders van groot belang. Het gaat hierbij om het kunnen sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en het blijven creëren van een positief sociaal-emotioneel klimaat. Voor hulpverlening bij scheidingsproblemen is de opvoeding een belangrijk startpunt, omdat het van belang is om allereerst uit te gaan van wat goed is voor de kinderen, wat zij nodig hebben ten behoeve van hun ontwikkeling. Ouders kunnen daarbij het kind een stem geven en zelf de leiding nemen in het maken van beslissingen.

Het interprofessioneel werken binnen het RSTZ startte met het open kunnen en willen staan voor de expertise van de ander met gemeenschappelijke doelen, taken en verantwoordelijkheden en het gebruik maken van elkaars rollen in een gesprek. Gedurende de pilot ontwikkelde het team zich door de gemeenschappelijk verworven expertise richting een transdisciplinair werkend team dat zo nodig elkaars taken om de vraag van de jeugdigen, ouders en partners te beantwoorden kan overnemen.

7.2 Discussiepunten

De ervaringen van ouders, jeugdige en professionals met het Relatie- en Scheidingsteam zijn positief. Door de andere aanpak, een andere manier van denken over relatie- en scheidingsproblematiek ('mindshift') zal er, zo is de verwachting bij respondenten minder onmacht en handelingsverlegenheid zijn bij professionals. De vraag hierbij is hoe de ervaren meerwaarde een plek kan krijgen in de keten. Vanuit de jeugdbescherming is er de hoop dat de nieuwe manier van werken zal leiden tot minder escalaties en minder complexe scheidingen waarvoor een OTS nodig is. Of deze manier van werken inderdaad tot minder OTS nodig is, zal onderzocht moeten worden.

Om de kwaliteit van werken te handhaven en verder uit te breiden is blijvende, gestructureerde uitwisseling nodig op casus- en kennisniveau, alsmede gezamenlijke strategiebepaling binnen het Relatie- en Scheidingsteam met de tweede schil en in de keten met de specialistische scheidingshulp, jeugdbescherming en rechtbank. Deze uitwisseling heeft nog aandacht nodig.

De positie en ervaringen van kinderen verdienen nog meer aandacht. Om nog beter zich te krijgen op wat hen ondersteunt is het wenselijk om minimaal het huidige triage-instrument aan te vullen met een daarbij passend triage-instrument voor kinderen en daarbij behorende kennis. Hierbij kan ook ontwikkelde kennis over contactverlies vanuit een evenwichtige Zwolse visie verder worden geïntegreerd in de aanpak van het Relatie- en Scheidingsteam en in de keten. Om de nieuwe aanpak ook binnen de complexere problematiek te kunnen evalueren is nader onderzoek nodig.

7.3 Evaluatie van het onderzoek

Opvallend was de hoge waardering van ouders voor de inzet van de professionals: zonder hen was het niet gelukt om te de-escaleren in de strijd van het conflict of in de relatie. Ouders en jeugdige zijn blij met het effect van de hulp. Zij voelen zich gehoord en gesteund tijdens het proces en willen hierover graag iets vertellen. Opvallend was ook de meerwaarde die professionals beleven in het interprofessioneel samenwerken en het samen willen leren van het uitwerken van casuïstiek. Opvallend was ook de expertise die aanwezig is in het Relatie- en Scheidingsteam en andere geïnterviewde professionals. De resultaten in hoofdstuk 5 zijn gebaseerd op empirisch materiaal. Door de onderzoeker zijn op basis van de literatuur samenvattingen gemaakt van uitspraken die werden gedaan vanuit de interviews.

Belangrijk aspect ook is de gedachte van hoop tegenover de in het verleden ervaren onmacht en handelingsverlegenheid, die vanuit de jeugdbescherming werd genoemd bij de nieuwe aanpak vanuit het RSTZ om de escalerende strijdproblematiek het hoofd te kunnen bieden.

Ten aanzien van de overdraagbaarheid van de onderzoeksuitkomsten kan worden gesteld dat gezien de nationale (en internationale) ontwikkelingen op het gebied van scheiding het RSTZ een voorbeeld is van een best-practice op dit gebied. Eenzelfde brede, integrale systemische benadering aan de voorkant kan, mits de juiste ondersteuning wordt ingezet op het gebied van scholing binnen een duidelijk hulpverleningskader, ook elders worden toegepast.

7.4 Aanbevelingen

Op basis van de conclusies worden de volgende aanbevelingen gegeven:

1. Voortzetting van de pilot RSTZ, in de vorm van een inbedding als reguliere werkwijze en verbreden naar andere stadsdelen. De brede, integrale en systemische aanpak van het RSTZ wordt als een meerwaarde ervaren door ouders en professionals. Daarom is het zinvol om deze aanpak van het RSTZ in alle wijken beschikbaar te maken, zodat alle inwoners hiervan kunnen profiteren.
2. Blijvende toerusting van de professionals. De nieuwe aanpak vraagt om blijvende scholing in de brede, integrale en systemische aanpak. Het is van belang dat

de medewerkers van het RSTZ de ruimte krijgen om zich verder te ontwikkelen in systemische vaardigheden ten aanzien van relatie- en scheidingsproblematiek. Een vaste structuur en indeling van het bespreken van de casuïstiek onder leiding van een systeemtherapeut is daarbij ondersteunend. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de Systemische Zwolse vragenlijst en andere instrumenten.

3. Monitoring laten blijven plaatsvinden door het gebruik van vragenlijsten waaronder de triage-instrumenten van Glasl-Maes en de Systemische Zwolse vragenlijst. De Systemische Zwolse vragenlijst kan hierbij als scan worden gebruikt ten aanzien van de ontwikkeling die wel of niet wordt doorgemaakt door (ex-)partners, ouders, jeugdige. Het regelmatig bespreken van deze vragenlijsten met de betrokkenen en met professionals en beleidsmakers is ondersteunend aan het bespreekbaar blijven houden van de vooruitgang en mogelijkheden tot ontwikkeling bij relatie- en scheidingsproblematiek.
4. De Systemische Zwolse vragenlijst kan worden uitgebreid met een triage-instrument voor kinderen waarin de Zwolse visie een plek krijgt. Dit kan als hulpmiddel worden gebruikt voor preventie van escalatie en contactverlies tussen kinderen en een ouder. Het ontwikkelen van het triage-instrument met dezelfde opzet als de Systemische Zwolse vragenlijst kan bijdragen tot het ontwikkelen van kennis op het gebied van preventie van escalatie en contactverlies en een evenwichtige aanpak van deze problematiek. Het is van belang dat de Systemische Zwolse vragenlijst en de mogelijke aanvulling voor kinderen regelmatig worden geëvalueerd en bijgesteld ten aanzien van actuele kennis uit de wetenschap en de bruikbaarheid in de praktijk.
5. Aandacht voor verspreiding van de werkzame factoren van de brede, integrale en systemische aanpak van het RSTZ in de keten. De ontwikkelde expertise kan worden gedeeld en verrijkt in de samenwerking van het interprofessionele netwerk voor relatie- en scheidingsproblematiek, waaronder in de leergemeenschap 'Gezonde relaties, beter voor Zwolle'. Belangrijk hierbij is dat de interprofessionele samenwerking kan worden uitgebreid, geïntensiveerd en gefaciliteerd met regelmatige

uitwisseling en strategisch overleg. Hierdoor wordt een gemeenschappelijke taal en werkzame aanpak bevorderd.

6. Onderzoek naar de werkzaamheid van de nieuwe brede, integrale en systemische aanpak van het RSTZ bij complexe problematiek (hoogconflictscheidingen). De brede, integrale en systemische aanpak sluit aan bij de primaire doelstelling van het RSTZ om escalatie van strijd te voorkomen en verbinding te bevorderen. Mogelijk krijgt het RSTZ door meer bekendheid ook meer instroom en vragen die complexere scheidingsproblematiek omvatten. In hoeverre dan de brede, integrale en systemische aanpak voldoende aansluit op deze problematiek en werkzaam is, zal onderzocht moeten worden.

Bronnenlijst

Bronnenlijst

- Aptroot (2022). *Visie -bespreking op hulpverlening en triage bij scheidingsproblematiek*. Niet gepubliceerd.
- Aptroot, E. & Spaander, M. (2020). *Notities voor scheidingshulpverlening*. Niet gepubliceerd.
- Aptroot E. & Spaander, M. (2016). *Relationele lenigheid. Jeugdzorg 3.0 vakmanschap*. SWP.
- Aptroot, E. & Emmelkamp-Keizer, M. (2008). Seksualiteit. In: *Handboek Systeemtherapie*. De Tijdstroom.
- Atjak, J. et al. (2015). *Acceptance & Commitment Therapy. Theorie en praktijk*. BSL.
- Baart, A. (2016). Masterclass Onderzoek LESI. *Thematische analyse*.
- Bateman, A. en Fonagy, P. (2006). *Mentalization-based treatment for borderline personality disorder- a practical guide*. Oxford University Press. Inc.
- Batterink, M. en Van Plaggenhoef, W. (2022). *Relatie tussen scheidingen, ggzgebruik en jeugdzorggebruik. Nader onderzoek*. Significant Public.
- Beroepskrachten.alsjeuitelkaargaat.nl/. (2022). *Risicotaxatie-instrument*. <https://beroepskrachten.alsjeuitelkaargaat.nl/tools/> Geraadpleegd op 18 mei 2022.
- Bos-de Groot, E. & Vreugdenhil, M. (2019). *Gezonde relaties, beter voor Zwolle. Visiebeschrijving en benadering voor het de-escaleren bij relatieconflicten en ondersteunen van duurzame relaties die complexe scheidingen kunnen voorkomen*. Viaa hogeschool.
- Bos-de Groot, E. (2020). *Startdocument Leergemeenschap Gezonde Relaties, beter voor Zwolle*. Niet gepubliceerd.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101.
- Choy, J. & Goedhart, M. (2011). *Multifocus. De kracht van verbinden. Een handreiking voor een gezinsgerichte aanpak van huiselijk geweld*. Mutsaersstichting.
- Cottyn, L. (2021). *Complexe scheiding. Uit de maalstroom van conflict. Een systemische gids voor hulpverleners*. Interactieacademie VZW.
- Den Oudsten, M. (2009). Kinderpsychiatrische diagnostiek ingebed in een systeemtherapeutisch behandelklimaat. *Tijdschrift voor Systeemtherapie* – jaargang 21 nr. 3. Boom.
- Dekoven Fishbane, M. (2021). Het helen van intergenerationele emotionele wonden: een integratieve relationele neurobiologische benadering. In: *Gezinstherapie Wereldwijd* jaargang 32 (2021), nr 2 pg 151-183.

- De Vries, B. A. (2019). *Terugdringen van psychisch lijden van ouders en kinderen bij scheiding. Een brug tussen psychologie en recht. Analyse en aanbevelingen voor Integratieve scheidingsbegeleiding*. SDU uitgevers bv.
- De Waal, V. (2018). *Interprofessioneel werken en innoveren in teams. Samenwerking in nieuwe praktijken*. Continho.
- Glasl (1997). *Escalatieladder*.
- Fereday, J. & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods* 5 (1) March 2006.
- Frechtling, J. & Sharp, L. (1997). User-Friendly Handbook for Mixed Method Evaluations. *Directorate for Education and Human Resources. Division of Research, Evaluation and Communication*. National Science Foundation.
- Guba & Lincoln (1985)in: Patton, M. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Module 5 Naturalistic Inquiry. *SAGE Publications*, pg 48-50.
- Hendriks-Voogt, A. (2016). *Stoppen als partners, doorgaan als ouders. Een echtscheidingsleidraad*. SWP.
- Janssen, I. (2019). *Presentatie Ouderschap Blijft congres Bouw een brug*.
- Jesserun, N. & Warring, R. (2018). *Verschillen omarmen. Transcultureel systemisch werken*. Coutinho.
- Kallos-Lilly, V. & Fitzgerald, J. (2015). *Werkboek voor (echt)paren. Emotionally focused therapy*.
- KMPG (2020). *Onderzoek triage (complexe) scheidingsproblematiek: de huidige praktijk onder de loep*. Ministerie van VWS directie Jeugd.
- Madsen, W.C. (2011). *Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen*. Garant.
- Maes, V. & Cornelis, C. (2019). *Blijven staan ondanks de storm. Handvatten voor ouders in een hoogconflictscheiding*. Garant.
- Maes, V. (2022). *Training PSO aan het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle*.
- McGoldrick, M. & Carter, B. (2001). Advances in coaching: family therapy with one person. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27, 280-300. Pg 289.
- Michielsen, M. & Lens, J. (2022). *Relatietherapie: een vak apart. Op zoek naar een integratief model*. Pelckmans.
- Pameijer, N. & Draaisma, N. (2011). *Handelingsgerichte diagnostiek in de jeugdzorg. Een kader voor besluitvorming*. Acco.
- Pasteels, I., Mortelmans, D., Buijsse, A., Matthijs, K., Van Bavel, J., Verschelden, G. (2018). *Familie in transitie, transitie in families*. Garant.
- Patton, M. (2015) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. SAGE Publications.

Kluwer, E. (2017). *Autonomie in verbondenheid: het hoe en waarom van duurzame relaties*. Inaugurele rede. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Duurzame relaties en welzijn aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Radboud Universiteit op vrijdag 6 oktober 2017.

Kummar, R. (2014). *Research Methodology*. London: SAGE.

Met elkaar, uit elkaar.(2016) *Naar een samenhangende aanpak bij complexe scheidingen in de regio IJsselland*. Nieuwsbrief juni 2016. www.met-elkaar-uit-elkaar.nl.

Platform KEES (2022). *Instrumenten*. <https://www.platformkees.nl/instrumenten/> Geraadpleegd op 11 oktober 2021.

Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding.(2023). *Richtlijn Scheiding en problemen bij jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/>.

Richtlijnen Jeugdhulp bij scheiding. (2023). Gevolgen van een ouderlijke scheiding voor jeugdigen. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/gevolgen-van-een-ouderlijke-scheiding-voor-jeugdigen/ernstige-gevolgen/>.

Rodenburg, T en Maarel, van der L. (2016). *Vechten voor je scheiding. Een aanpak voor postrelationele rouw*. Stili Novi.

Rijksoverheid (2021). Handreiking gemeenten 'Scheiden zonder schade'. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/01/12/handreiking-gemeenten#mii-szs-index>

Scheiden zonder schade. (2022a). *Rapport van het Pilotteam specialist contactverlies Scheiden van de waarheid op weg naar een duurzame oplossing*. Programma Scheiden zonder Schade.

Scheiden zonder schade. (2022b). *Scheiden van de waarheid. Op weg naar een duurzame oplossing*. Theoretische onderbouwing. Programma Scheiden zonder Schade.

Schnarch, D. (1997). *Passionate Marriage. Love, Sex and Intimacy in Emotionally Committed Relationships*. Norton & Company.

Schrieken, A. (2019). *Het samengestelde gezin*. In podcast: <https://podhub.nl/podcasts/alles-is-liefde-podcast/aflevering-004-het-samengestelde-gezin-met-annelies-schrieken/>.

Smaling, A. (2009). *Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek*. Essay, debat en dialoog. KWALON 42. 2009, jaargang 14, nr. 3. 5-12.

Teixeira de Melo, A & Alarcao, M. (2015). Integratief model voor gezinsdiagnostiek en – interventie: op samenwerking gerichte hulp aan gezinnen met meervoudige problematiek. *Gezinstherapie wereldwijd*. Bohn, Stafleu van Loghum/Springer Media.

Tempel, H., van Dijk, A. & de Castro, B.(2022). *Eerst begrijpen, dan (be)handelen*. Kind Adolesc Prakt 21, 6–12 (2022).

Van den Berg, T. (2018). *Praten met kinderen en jongeren over scheiding. Een praktijkboek voor professionals*. Bohn, Stafleu van Loghum.

Van der Valk, I.E., De Boer, G., Bergenhenegouwen, Van der Veldt, M.C. De herziene Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen. Kinder- & Jeugdpsychotherapie, jaargang 47, nummer 2, 2020.

Van der Wal, R.C., Finkenauer, C. & Visser, M.M. (2019). *Reconciling Mixed Findings on Children's Adjustment Following High-Conflict Divorce*. J Child Fam Stud 28, 468–478 (2019). <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1277-z>

Van Dijk, R., van der Valk, I. E., Dekovic, M., & Branje, S. J. (2020). *A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models* externe link. Clinical Psychology Review, 79, 101861.

Van Hennik, R., Limpens, V. & Römer, M. (2021). *Het systemisch kompas. Samenwerken, afstemmen en koers uitzetten in het veranderproces van systeemtherapie, supervisie en opleiding*. Systeemtherapie Jaargang 33 Nummer 1. Pagina 101–117. Boom.

Van Lawick, J. & Visser, M. (2019). *Kinderen uit de Knel. Een interventie voor ouders, kinderen en hun netwerk verwickeld in een conflictscheiding*. SWP.

Vermeire, S. (2019). *Van onthecht naar verbonden*. Systeemtherapie Jaargang 31 Nummer 1 Maart 2019 Pagina 6-24. Bohn Stafleu van Loghum/Springer Media.

Wagenaar, K. (2018). *Relaties, hoe doe je dat? Versterk je relatie met inzichten uit EFT*. Van Duuren psychologie.

Walsh, F. (2018). *Het toepassen van gezinsveerkracht in opleiding, praktijk en onderzoek: de kunst om het mogelijke te benutten*. Gezinstherapie Wereldwijd 30: 169-192. Bohn Stafleu van Loghum/Springer Media.

Bijlagen

Bijlage 1: Voorstel voor gebruik van de triage-instrumenten

Bijlage 2: De Systemische Zwolse Vragenlijst

Bijlage 3: Toelichting bij het gebruik van de Systemische Zwolse Vragenlijst (bijbehorend boekje)

Bijlage 1 Voorstel voor casusconceptualisatie en gebruik van de triage-instrumenten

1. Korte weergave van de casus met het maken van een systemogram en levenslijn.
2. Wat is de vraag van ouders/jeugdige?
3. Hoe ziet het gedrag van ouders en kinderen eruit? Wat voel je als hulpverlener?
4. Wat is je leervraag bij de casus?
5. Bespreken van de (resultaten op de) Systemische Zwolse vragenlijst en het maken van minimaal 5 hypothesen
6. Bespreking escalatie op ladder Glasl: Wat is de intensiteit van de strijd en wie zijn betrokken bij de strijd?
7. Focusbepaling: waar ga je het eerst op in? Welke praktische ondersteuning is nodig en welke procesmatige hulp?
8. Met wie kan/moet (interprofessioneel) worden samengewerkt? Kan psycho-educatie worden ingezet, bijvoorbeeld op het gebied van escalatie en de-escalatie? Wie kan hierbij worden betrokken?
9. Welke attitude en (gespreks)vaardigheden zijn van belang? Wat is je rol en positie als hulpverlener?
10. Welk plan van aanpak kan worden gemaakt met welke verklarende analyse en onderwerpen uit de Systemische Zwolse vragenlijst? Wanneer wordt dit plan van aanpak geëvalueerd?

Bijlage 2 Systemische Zwolse Vragenlijst

Systemische Zwolse vragenlijst bij scheiding en relatieproblemen

Naam: _____

In welke mate ben je in staat om onderstaande onderwerpen te hanteren?:

1. INDIVIDUEEL NIVEAU

Stress van de scheiding hanteren	1.....10
Psychische problemen, cognitieve beperking of psychopathologie en verslaving hanteren	1.....10
Psychische belasting als gevolg van intergenerationele problemen/trauma of sociaal-culturele/religieuze opvattingen hanteren	1.....10
Reflecteren en differentiatie	1.....10
Mentaliseren en reguleren, omdenken	1.....10

2. RELATIEDYNAMIEK

Kunnen loskoppelen van ex-partnerschap en ouderschap	1.....10
Relatiegeschiedenis hanteren	1.....10
Opgebouwde relatiedynamiek en patronen hanteren	1.....10
Triggers tot reactief reageren, onveiligheid en geweld hanteren	1.....10
Escalaties in een machtsstrijd en demonisering de-escaleren	1.....10
Communicatie vormgeven	1.....10
Het sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en positief sociaal-emotioneel klimaat creëren	1.....10
De leiding van (een van) de ouders accepteren en een gezonde band onderhouden.	1.....10
Ouders geven het kind een eigen stem en er is aandacht voor (stief)brusjes	1.....10

3. TRANSITIE NIEUW LEVENSFASE

Fasen van rouw, lijden, pijn n.a.v. verlies doorlopen	1.....10
Een constructief (gezamenlijk) scheidingsverhaal vertellen	1.....10
Werken aan vernieuwing en ontwikkeling en passende taal door ouders en in het (samen-gestelde) gezin	1.....10
Loyaliteit aan beide ouders ruimte geven en aandacht voor positie stiefouders	1.....10
Kinderen en (stief) brusjes begeleiden in de overgang naar de nieuwe levensfase	1.....10

4. OUDERSCHAPSREGELING SOC ECONOMISCH

Ouderschapsplan met een omgangsregeling (samen beslissingen nemen)	1.....10
Juridische zaken regelen	1.....10
Financiële zaken regelen	1.....10
Huisvesting op orde	1.....10
Zakelijke belangen hanteren	1.....10

5. STEUN UIT NETWERK

Steun ervaren uit netwerk	1.....10
Adequate, constructieve steun uit het netwerk ontvangen	1.....10
Uitgesproken en niet-uitgesproken boodschappen t.a.v. (sociaal-culturele) normen en waarden uit het netwerk hanteren	1.....10
(Praktische) beschikbaarheid van het netwerk voor ouders en kinderen in zetten	1.....10
Constructief samenwerken met hulp- en dienstverleners	1.....10

RELATIE- EN
SCHEIDINGSTEAM
ZWOLLE

Disclaimer: Het invullen van deze lijst door professionals is géén beoordeling van personen, maar een indicatie van de situatie waarin ouders zich in de transitie van scheiding bevinden en die uitnodigt tot dialoog over de situatie met de betreffende ouder(s), waarbij de inbreng van de ouder leidend is: De ouder is expert van het antwoord, de professional is expert van de vraag.

Bijlage 3 Toelichting bij de Systemische Zwolse Vragenlijst

Bij de Systemische Zwolse Vragenlijst wordt ingezoomd op een 5 tal thema's die van belang zijn in een scheidingsproces en aangeven waar de problematiek achter de strijd zich bevindt.

Aan de hand van de meetschalen kunnen de Relatie- en Scheidingsteammedewerkers:

- Informatie verzamelen voor de hypothesen (wat is er aan de hand, een verklarende analyse),
- De lijst met de ouders als scan gebruiken voor hulpverleningsdoelen voor het vergroten van vaardigheden
- Psycho-educatie geven aan ouders op het gebied van de 5 thema's
- ouders coachen op het ontwikkelen van veerkracht en vaardigheden (coachend en procesbegeleidend)
- De lijst gebruiken om de wisselwerking tussen de 5 thema's te bespreken
- De lijst gebruiken als check op onderwerpen die om doorverwijzing vragen naar specialistische kennis of dienstverlening
- De lijst gebruiken als meetschaal voor het hulpverleningsproces: worden vaardigheden vergroot of zijn er vastlopers?

Voor het benutten van de Systemische Zwolse Vragenlijst is scholing en systemische kennis en vaardigheden aan te bevelen. De Systemische Zwolse Vragenlijst gaat uit van een systemische visie op scheiding, waarbij er sprake is van een transitie (overgang van een twee-ouder naar een eenouder gezin), die bepaalde vaardigheden vraagt om deze transitie goed te kunnen doorlopen. De lijst is te benutten als een systemisch instrument waarbij je als eerste uitzoomt ten aanzien van de verschillende thema's en vervolgens in overleg met de ouder inzoomt op de thema's die de ouder erg bezighouden. Vervolgens is het van belang regelmatig ook te blijven uitzoomen ten aanzien van andere thema's die in eerste instantie misschien minder opvallen, maar waar mogelijk wel krachten liggen waarop gebouwd kan worden. Het uitzoomen en inzoomen is dus een belangrijk aspect in het gebruik van de Systemische Zwolse vragenlijst.

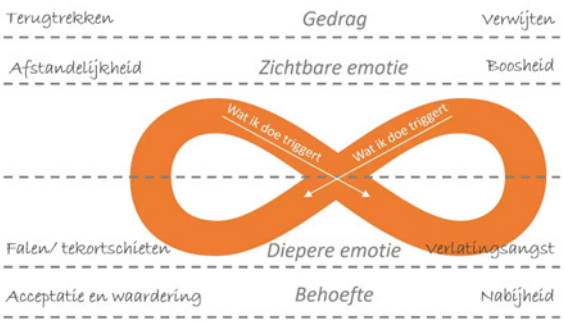
In de onderstaande toelichting op de Systemische Zwolse Vragenlijst wordt gerefereerd aan onderliggende (systemische) kennis die toegepast kan worden in het gebruik van de vragenlijst. De toelichting is nog niet compleet en zal in het eerste jaar na de publicatie van het onderzoek verder ingevuld worden met relevante tools en kennis die achterliggend zijn aan de thema's, zodat na een jaar een handzaam toelichtingsboekje kan worden geformeerd.

Ten aanzien van de 5 thema's is de volgende vraag relevant: In welke mate ben je in staat om onderstaande onderwerpen te hanteren:

De mate van het vermogen om problemen op individueel niveau te hanteren

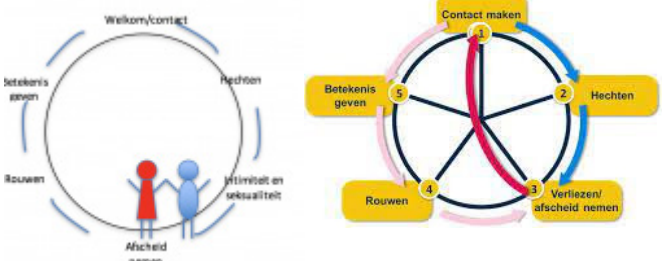
Het persoonlijk vermogen om de stress te hanteren	1.....10	Het persoonlijk vermogen om stress te hanteren heeft invloed op het functioneren, mogelijkheid tot de-escaleren en beschikbaarheid van de ouder. Het ontwikkelen van een ‘kalm brein’. Zie de window of tolerance zoals die door Van Lawick & Visser wordt gebruikt in ‘Kinderen uit de Knel’ (2019). WINDOW OF TOLERANCE- TRAUMA/ANXIETY RELATED RESPONSES: Widening the Comfort Zone for Increased Flexibility HYPER-AROUSAL Fight/Flight Response *ANXIETY *OVERWHELMED *CHAOTIC RESPONSES *OUTBURSTS (EMOTIONAL OR AGGRESSIVE) *ANGER/ AGGRESSION/ RAGE *RIGIDNESS *OBSSSSIVE-COMPULSIVE BEHAVIOR OR THOUGHTS *OVER-EATING/RESTRICTING *ADDICTIONS *IMPULSIVITY COMFORT ZONE EMOTIONALLY REGULATED Calm, Cool, Collected, Connected ABILITY TO SELF-SOOTHE ABILITY TO REGULATE EMOTIONAL STATE Staying within the window allows for better relationship interactions HYPO-AROUSAL Freeze Response *FIGHT OR DEATH RESPONSE *DISOCIATION *NOT PRESENT *UNAVAILABLE/ SHUT DOWN *MEMORY LOSS *DISCONNECTED *AUTO PILOT *NO DISPLAY OF EMOTIONS/ FLAT *SEPARATION FROM SELF, FEELINGS & EMOTIONS CAUSES TO GO OUT OF THE WINDOW OF TOLERANCE: *Fear of... *Unreasonable Thoughts & Doubt/Feeling Control Unstable, do not exist *Alone/overwhelmed/Rejection *Trauma-Related Core Beliefs about self are triggered *Emotional & Physiological Overregulation occurs TO STAY IN THE WINDOW OF TOLERANCE: *Mindfulness—Being Present, experience Now *Grounding Exercises *Techniques for Self-Soothing, Calming the Body & Emotional Regulation *Deep, Slow Breathing *Recognizing and Relying on the Power of Positive Statements about Self, New Choices
Het vermogen om psychische problemen, cognitieve beperking of psychopathologie, verslaving te hanteren/in goede banen te leiden	1.....10	Het gaat hier om de eigen problematiek en die van de (ex)-partner. Psycho-educatie over de specifieke problematiek en hoe hier mee om te gaan binnen de context van relatie- en scheiding
Psychische belasting als gevolg van intergenerationale problemen/trauma of sociaal-culturele/religieuze opvattingen	1.....10	Intergenerationele problemen en sociaal-culturele opvattingen kunnen doorwerken in de huidige relatie met de (ex)partner en de relatie met de kinderen. Werken met genogrammen en steunbronnen.
Persoonlijk vermogen tot reflectie en differentiatie	1.....10	Het vermogen tot reflectie kan worden beïnvloed door overlevingsstrategieën, waardoor er bijvoorbeeld minder verantwoordelijkheid wordt genomen. Vanuit het differentiatieproces samen met de (ex-) partner gaat het hier om het leren minder reactief te zijn en zich te bezinnen op hoe zelf constructieve stappen te zetten.
Het persoonlijk vermogen om te mentaliseren, reguleren en omdenken	1.....10	Het persoonlijke vermogen om te mentaliseren is belangrijk om zowel met het eigen perspectief als die van de ander rekening te kunnen houden. Leren incasseren en omdenken is van belang voor het ontwikkelen van een growth-mindset. Persoonlijke grenzen kunnen genuanceerd, constructief en zo nodig met behulp van geweldloos verzet worden gehanteerd (bijv. de groen, geel, rode manden)

1. De mate van het vermogen om problemen als gevolg van de relatiedynamiek tussen ouders en in het gezin te verleggen.

Kunnen loskoppelen van ex-partnerschap en ouderschap	1.....10	De ervaringen van het ex-partnerschap ‘lekken’ op het ouderniveau. Hoe kunnen de ervaringen van het ex-partnerschap in het persoonlijke verwerkingsproces komen en hoe kan het ouderschap hiervan worden losgemaakt
De relatiegeschiedenis hanteren	1.....10	Inzicht in en verwerking van pijnpunten uit de relatiegeschiedenis. De invloed van de relatiegeschiedenis van de partners en de opgebouwde dynamiek en relatiepatronen op partner en ouderniveau herkennen en verleggen. Wie heeft het initiatief genomen tot scheiding en welke partner staat op ‘achterstand’. Hoe kan de andere partner in dit beslissingsproces aansluiten.
De opgebouwde relatiedynamiek en patronen hanteren	1.....10	Onderliggende emoties achter verwijten herkennen (leernis- caat) en deze bespreekbaar maken. De vormen van communica- tiepatronen herkennen. Verwijten leren veranderen in wensen. Behoeften volgens geweldloos verzet leren uitspreken. The diagram illustrates relationship dynamics using an infinity loop. The top row of labels includes 'Terugtrekken', 'Gedrag', and 'Verwijten'. The second row includes 'Afstandelijkheid', 'Zichtbare emotie', and 'Boosheid'. The bottom row includes 'Falen/ tekortschieten', 'Diepere emotie', and 'Verlatingsangst'. The bottom-most row includes 'Acceptatie en waardering', 'Behoefte', and 'Nabijheid'. The infinity loop itself is labeled with 'Wat ik doe triggert' on the left and 'Wat ik doe triggert' on the right, indicating a reciprocal relationship between actions and emotions.
Triggers tot reactief reageren, onveiligheid en geweld hanteren	1.....10	Triggers bij zichzelf en de ander leren herkennen. Het eigen reactief reageren leren bijstellen. Triggers ten aanzien van het gebruiken van verbaal geweld of fysiek geweld leren herkennen en in goede banen leiden. Veiligheid hierbij garanderen met hulp van netwerk en hulpverlening.
Escalaties in een machtsstrijd en demonisering de-escaleren	1.....10	Nagaan, zo mogelijk met het netwerk waar een andere houding en positie ingenomen kan worden ten aanzien van de onderlinge strijd. Dit kan gaan over de neiging tot juridisering die de strijd aanwakkert, hoe kunnen dan laagdrempeliger oplossingen worden gezocht. De impact van juridisering leren overzien. Voorkomen dat ouders niet meer zelf beslissen over het kind, maar dat uit handen geven en in een impasse raken, waardoor het kind in een moeilijke positie komt. Op een constructieve manier grenzen aanbieden aan de ander (geweldloos verzet). Hiermee uit gevoelens van achterstand in de strijd komen. Demonisering stoppen door de andere ouder te leren respecteren als ouder in het belang van het kind.

Communicatie vormgeven	1.....10	(Ex-)partners en ouders leren hoe zij elkaars perspectieven kunnen zien en daarop aansluiten. Oefeningen en opdrachten om positief te verbinden.
Het sturen, steunen en stimuleren in de opvoeding en positief sociaal-emotioneel klimaat hanteren	1.....10	Door de scheidingsproblematiek kunnen ouders worden afgeleid van de opvoedingstaak. Kinderen krijgen dan te weinig sturing, steun of stimulans. Hierbij kan ook 'compensatiegedrag' voorkomen: de ene ouder wil het gedrag van de andere ouder compenseren door bijvoorbeeld minder streng te zijn dan de ander of juist meer streng omdat de andere ouder dit in hun ogen verzaakt. Dit heeft nadelige gevolgen voor het opvoedproces en het functioneren van het kind. Zie het krukje van Vanessa Maes
De leiding van (een van) de ouders accepteren en een gezonde band onderhouden	1.....10	Van belang is dat de kinderen leren om de leiding van beide ouders te accepteren en met beide ouders een gezonde band te onderhouden, ook al wordt dit op verschillende wijze in gezet en wordt het kind (wegens de strijd van de ouders) naar een van de ouders, bijvoorbeeld de ouder die 'achterblijft' getrokken. Ouders hebben een taak om het kind hierbij te ondersteunen (Zie boek Tineke van den Berg). Als dit lukt, kan het kind een gezonde kind-positie innemen. Als dit niet lukt dan kan het kind tussen de ouders komen te staan of bij een van de ouders tegenover de andere ouder (coalitie).
Ouders geven het kind een eigen stem en er is aandacht voor (stief)brusjes	1.....10	Van belang is dat kinderen in de scheiding worden gehoord en hun verhaal kunnen doen. In het bijzonder ook aandacht voor de positie van (stief)brusjes. Hoe kunnen zij ten opzichte van elkaar een goede positie innemen en zich gezien blijven voelen.

2. De mate van het vermogen om zich te ontwikkelen naar een nieuwe levensfase

De fasen van rouw, lijden, pijn n.a.v. verlies doorlopen	1.....10	De fasen van rouw, lijden, pijn over wat niet gelukt is en overgangssituatie worden herkend, voldoende doorlopen en geaccepteerd. Zie de verliescirkel uit de SCHIP-aanpak: Veerkracht aanspreken, zie schema Walsh, 2018		
Een constructief (gezamenlijk) scheidingsverhaal vertellen	1.....10	Voor kinderen is het belangrijk dat er een coherent levensverhaal is en een coherent verhaal over de redenen waarom ouders uit elkaar zijn gegaan en wat de bijdrage was van beide ouders (KUK). Als het hoe en waarom onduidelijk blijft geeft dat onrust bij de kinderen. Ouders kunnen worden geholpen om hun kinderen een constructief, zo mogelijk gezamenlijk scheidingsverhaal te vertellen dat beide ouders en de kinderen in positie houdt.		
Constructieve beelden van de gewenste toekomst	1.....10	Van belang is om constructieve beelden van de gewenste toekomst te ontwikkelen en hierop doelen te stellen. (Zie oa Madsen, 2011). Realiseren dat er steeds compromissen moeten worden gemaakt en dat hierbij bijgesteld moet worden op persoonlijke idealen en behoeften. Hoop, visie, waarden, de geprefereerde toekomst van (ex)partners/ouders en hun netwerk Om te komen van een goed begrip van de huidige situatie en de gewenste toekomst, is het belangrijk om de gewenste toekomst te beschrijven en de huidige situatie te beschrijven. Dit kan gedaan worden door de volgende vragen te beantwoorden: <table><tr><td> Overzicht op de huidige situatie - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken - Emotionele problemen - Netwerk Besluitvorming over de huidige situatie </td><td> Overzicht op de gewenste toekomst - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken (omgeven door) - Netwerk Besluitvorming over de gewenste toekomst </td></tr></table>	Overzicht op de huidige situatie - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken - Emotionele problemen - Netwerk Besluitvorming over de huidige situatie	Overzicht op de gewenste toekomst - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken (omgeven door) - Netwerk Besluitvorming over de gewenste toekomst
Overzicht op de huidige situatie - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken - Emotionele problemen - Netwerk Besluitvorming over de huidige situatie	Overzicht op de gewenste toekomst - Huidproblemen - Relatieproblemen (omgeven door) - Transitieproblemen (omgeven door) - Praktische afspraken (omgeven door) - Netwerk Besluitvorming over de gewenste toekomst			

Werken aan vernieuwing en ontwikkeling en passende taal door ouders en in het (samengestelde) gezin	1.....10	De reorganisatie van het gezin na scheiding vraagt om (levenslange) aanpassing aan nieuwe situaties. Dit vraagt om flexibiliteit van alle gezinsleden en om positieve, bemoedigende 'welzijnstaal' om deze uitdagingen het hoofd te bieden (Cottyn, 2021).
Loyaliteit aan beide ouders ruimte geven en aandacht voor positie stiefouders	1.....10	In de reorganisatie van het gezin na scheiding is het van belang om ruimte te geven aan de loyaliteit van de kinderen aan beide ouders en ook hoe dit binnen het samengestelde gezin te doen (Zie info Schrieken, 2019)
Kinderen en (stief) brusjes begeleiden in de overgang naar de nieuwe levensfase	1.....10	In de reorganisatie van het gezin na scheiding is het belangrijk dat de overgang naar de nieuwe levensfase voor kinderen voldoende wordt begeleid en de vraag tot aanpassing aan de nieuwe situatie wordt benoemd en erkend. Welke posities veranderen (bijvoorbeeld de plaats in de kinderrij) en kan het kind nog naar dezelfde school en sportvereniging, muzieklles blijven gaan. Hoe kunnen hier de best mogelijke oplossingen voor worden gezocht.

4. De mate van het vermogen om evenwichtig juridische, financiële en sociaal-economische zaken te regelen.

Ouderschapsplan met een omgangsregeling (samen beslissingen nemen)	1.....10	Ouders hebben een ouderschapsplan met een omgangsregeling opgesteld en stellen dit bij na een jaar. Samen beslissingen nemen gaat over afspraken die in het ouderschapsplan worden gezet. Hierbij horen ook beslissingen over bijvoorbeeld verdeling feestdagen, schoolkeuze, zwemles etc. Zich realiseren dat voor ouders persoonlijk vaak niet de beste keuzen kunnen worden gemaakt, maar dat er steeds compromissen moeten worden gemaakt om de beste keus voor het kind te kunnen maken, gezien de situatie van ouderschap na scheiden.
Juridische zaken regelen	1.....10	Ouders hebben de juridische kant van de scheiding afgewikkeld en beëindigd
Financiële zaken regelen	1.....10	Ouders hebben de financiële kant van de scheiding geregeld met een evenwichtige verdeling tav de verschillende kostenposten (zie ook ouderschapsplan).
Huisvesting op orde	1.....10	Ouders hebben de huisvesting op orde, waarbij ook de verdeling en indeling van de kamers voor de kinderen een aandachtspunt is, evenals bereikbaarheid voor de kinderen naar school etc.
Zakelijke en huishoudelijke belangen hanteren	1.....10	Ouders kunnen de verschillende zakelijke en huishoudelijke belangen hanteren. Het gaat hierbij niet alleen om het kunnen verdelen van de kosten van kleding, schoeisel etc. (geregeld in het ouderschapsplan), maar het vooral ook kunnen hanteren in de praktijk. Kinderen niet belasten met steeds te moeten omkleden of met te kleine kleding rondlopen of te weinig kleding omdat 'dit zoek raakt' etc. De-escaleren van fricties op dit gebied.

5. De mate van het vermogen om adequate steun uit het netwerk te halen.

Steun ervaren uit het netwerk	1.....10	Voldoende emotionele steun ervaren uit het netwerk, hierbij voldoende erkenning voor de eigen positie kunnen krijgen en zichzelf kunnen spiegelen in reacties op de ex-partner en de kinderen.
Adequate, constructieve steun uit het netwerk ontvangen	1.....10	Belangrijk is dat de steun in het netwerk bestaat uit het meehel- pen de-escaleren van het conflict door een ander perspectief in te brengen (helpen filteren) en het netwerk steunt de kinderen in het contact met beide ouders, ongeacht de strijd tussen ouders. Het netwerk (inclusief nieuwe partner) kan teveel mee- bewegen met de boosheid van de ouder tegenover de andere ouder, waardoor het conflict alleen maar meer escaleert en kinderen verkeerde signalen over hun andere ouder opvangen. Dit in goede banen helpen brengen door netwerkbijeenkomsten (in verschillende settingen).
Uitgesproken en niet-uitgesproken boodschappen t.a.v. (sociaal-culturele) normen en waarden uit het netwerk hanteren	1.....10	Belangrijks is dat het netwerk ouders steunt met uitgesproken en niet-uitgesproken waarden en normen om transitie door te maken naar een nieuwe leefsituatie,- dus zonder veroordeling ten aanzien van de scheiding en strijd omdat ouders iets wordt kwalijk genomen. Dit in goede banen helpen brengen door verbindingen te helpen herstellen of te versterken.
(Praktische) beschikbaarheid van het netwerk voor ouders en kinderen inzet- ten	1.....10	Het netwerk steunt met concrete en passende acties zoals oppassen op de kinderen, zodat ouders en kinderen het makke- lijker wordt gemaakt om de transitie te maken naar de nieuwe leefsituatie
Constructief samenwerken met hulp- en dienstverleners	1.....10	Er wordt constructief samengewerkt met hulp- en dienstver- leners. Teleurstellingen, vragen, onmacht, irritaties ed worden uitgesproken en samen met de professionals in goede banen geleid. Een niet-helpende houding en gedrag wordt bespreek- baar gemaakt.

De toelichting zal in de komende tijd worden uitgebreid met voorbeelden van een praktische invulling voor de begeleiding.

Voor de ontwikkeling van het triage-instrument speciale dank aan: Jessica Albrecht en Gesien Driessen (gedragswetenschappers RSTZ en JBOV), Jasmijn Douma (medewerker RSTZ) en Tineke van den Berg (gz-psycholoog !Jesijenscheiden) en het gehele RSTZ voor de ontwikkeling en onderbouwing van de Systemische Zwolse Vragenlijst.

In het bijzonder veel dank aan Ellen Aptroot en Maarten Spaander voor inspiratie ten aanzien van ontwikkeling van het de Systemische Zwolse Vragenlijst en het meelezen.

Relatie- en scheidingsteam Zwolle

Verslag ontwikkelonderzoek werkwijze en triage-instrument
relatie- en scheidingsteam Zwolle

ISBN 978-90-833043-3-5

9 789083 304335 >

Werkplaats Sociaal Domein
Regio Zwolle

